

**NUTUK'TA GEÇEN BAZI KONULARIN 8. SINIF TÜRKİYE
CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARA VE DERS
KİTAPLARINA GÖRE İNCELENMESİ**

Beyza Doğan

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KASIM, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Beyza

Soyadı : Doğan

Bölümü :

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Nutuk'ta Geçen Bazı Konuların 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlara ve Ders Kitaplarına Göre İncelenmesi

İngilizce Adı: The Investigation Of Some Issues In Speech According To The Curriculum Outcomes And Textbooks Of 8th Grade Turkish Republic Revolution History And Kemalism

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Beyza Doğan

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Beyza Doğan tarafından hazırlanan “Nutuk’ta Geçen Bazı Konuların 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımlara ve Ders Kitaplarına Göre İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Cengiz Dönmez

Sosyal Bilgiler Eğitimi, Gazi Üniversitesi

.....

Başkan: Doç. Dr. Hasan IŞIK

Genel Türk Tarihi Eğitimi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi: Osman SABANCI

Sosyal Bilgiler Eğitimi, Gazi Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 21/10/2020

Bu tezin Sosyal Bilgiler Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

**NUTUK'TA GEÇEN BAZI KONULARIN 8. SINIF TÜRKİYE
CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARA VE DERS
KİTAPLARINA GÖRE İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Beyza Doğan
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Kasım, 2020

ÖZ

Bu araştırmada Nutuk'ta geçen bazı konuların, 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlarda ve ders kitaplarında yer alma durumları incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Atatürk'ün Nutuk adlı eserinden ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan, 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarından yararlanılmıştır. Elde edilen bulguların incelenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan otuz dokuz kazanımdan toplam yirmi tanesinin çalışmanın alt amaçlar ile uyduğu görülmüştür. Bu yirmi kazanım için de Nutuk'tan toplam yüz beş doğrudan alıntıya yer verilmiştir. Ancak ders kitaplarında bu alıntılara yeteri kadar yer verilmediği görülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının, Atatürk'ün bizzat kaleme aldığı Nutuk'ta yer alan konularla aynı olduğu ve Nutuk'un söz konusu ders için birinci elden kaynak olarak kullanılabileceği, bu sebeple TTKB'nin ders kitabı yazımına dair, kitaplarda konulara ayrılması gereken yer ile ilgili oranlar da göz önünde bulundurularak Nutuk'tan mümkün olduğu kadar fazla yararlanılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Dersi Öğretim Programı

Sayfa adedi : 64

Danışman : Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ

**THE INVESTIGATION OF SOME ISSUES IN SPEECH ACCORDING
TO THE CURRICULUM OUTCOMES AND TEXTBOOKS OF 8TH
GRADE TURKISH REPUBLIC REVOLUTION HISTORY AND
KEMALISM**

(Master Thesis)

Beyza Doğan

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

November, 2020

ABSTRACT

In this study, the status of some of the subjects in Speech in the acquisitions and textbooks of the 8th grade Turkish Republic History of Revolution and Kemalism Course was examined. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. As a data collection tool, Atatürk's book Speech and the eighth grade textbooks on Revolution History and Kemalism were used. Descriptive analysis and content analysis methods were used to examine the findings. As a result of the research, it was seen that twenty out of thirty-nine acquisitions in the History of Revolution and Kemalism Course Curriculum were compatible with the sub-objectives of the study. One hundred and five direct quotations from Speech are included for these twenty acquisitions. However, it has been observed that these quotations are not sufficiently included in the textbooks. As a result of the study, it has been understood that the subjects of the History of Revolution and Kemalism course are the same as the subjects in the Speech, written by Ataturk himself, and that Speech can be used as a first-hand source for the course in question. For this reason, it has been concluded that Speech should be used as much as possible, considering the rates of the Board of Education and Discipline regarding the writing of the textbook and the place that should be devoted to the topics in the books.

Key Words : Speech, The Republic of Turkey's History of Revolution, The Republic of Turkey's History of Revolution Lesson Teaching program.

Page Number : 64

Supervisor : Prof. Dr. Cengiz Dönmez

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayıtlar)	3
1.6. Tanımlar.....	4
BÖLÜM II.....	5
KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. I. Dünya Savaşı.....	5

2.1.1. Mondros Ateşkes Antlaşması.....	6
2.2. Atatürk ve Milli Mücadele Yılları	7
2.3. Atatürk'ün Kaleminden Nutuk	13
2.3.1. Nutuk'un Dil ve Anlatım Özellikleri	15
2.3.2. Nutuk'un Basımı ve Çoğaltılması.....	16
2.4. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Tarihçesi.....	17
2.5. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı.....	18
2.5.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları.....	19
2.5.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar	19
2.5.3. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kazanımlar	20
2.6. Nutuk'un Bir Ders Materyali Olarak Kullanılması	20
2.7. İlgili Araştırmalar	22
BÖLÜM III	25
YÖNTEM.....	25
3.1. Araştırmanın Modeli	25
3.2. Çalışma Alanı	25
3.3. Veri Toplama Araçları	25
3.4. Verilerin Analizi	26
BÖLÜM IV	27
BULGULAR	27
4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular	27
4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular	28
4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular	35

4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular.....	43
4.5. Beşinci Alt Amaca Yönelik Bulgular	47
BÖLÜM V	50
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	50
5.1. Öneriler	53
KAYNAKLAR.....	55
EKLER.....	61
EK 1. MEB Ders Kitabı Nutuk’tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği	62
EK 2. MEB Ders Kitabı Nutuk’tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği	63
EK 3. NEV Yayıncılık Ders Kitabı Nutuk’tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği	64

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı</i> <i>Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri</i>	20
--	----

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	Aktaran
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
İTA	İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTKB	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölüm, araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı ile alt amaçlar, araştırmanın önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve araştırmaya yönelik gerekli tanımlardan meydana gelmektedir.

1.1. Problem Durumu

Türkiye’de 1933 yılından itibaren verilmeye başlanan Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük¹ dersi; Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nı kaybetmesiyle birlikte milletimizin girdiği bağımsızlık mücadelesini ve gelişen olayları öğrencilere en doğru şekilde aktarmayı amaç edinmiştir. Ayrıca dersin amaçları arasında, Türk milletinin bugünlere gelene kadar yaşadığı zorlukların öğrencilere aktarılması, savaş yıllarında yaşanan sıkıntılar, acılar ve büyük zorluklar içerisinde kalarak kazanılan zaferleri Türk gençliğine detaylıca aktarmak, yeni Türk devletinin kurulmasıyla gerçekleşen Türk İnkılabının yeni nesle en doğru şekilde anlatılması sayılabilir (Turan vd., 2007, s. 2).

Bu amaçları ve dersin öğretim programında yer alan kazanımlarını gerçekleştirmek adına kullanılan çeşitli materyaller bulunmaktadır. T.C. İTA dersinin amacına ulaşabilmesi için görsel ve işitsel her türlü materyalden yeterince faydalanmak gerekmektedir. (Tüzün, 2008, s. 11). Derse kaynaklık edecek ve öğrencilere tarihsel bir kanıt sunacak en önemli eserlerden biri de bizzat Atatürk’ün kaleminden çıkan Nutuk’tur.

Nutuk 1919-1927 yılları arasına kapsar. ‘Nutuk ya da Söylev’ adlarıyla anılan Mustafa Kemal Atatürk’ün kendi kaleminden dökülen bu eserde olaylar, Milli Mücadeleye liderlik yapmış olan Mustafa Kemal’in kendi bakış açısıyla okuyuculara yansıtılır (Uzun, 2005, s.

¹ Bundan sonra T.C. İTA olarak belirtilecektir.

1). İlk olarak 1927 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin ikinci kongresinde Mustafa Kemal tarafından okunmuş, daha sonra kitap haline getirilmiştir. Bu eser Atatürk'ün Samsun'a çıktığı tarih olan 19 Mayıs 1919'da başlar ve Atatürk'ün Türk gençliğine seslenip cumhuriyeti emanet ettiği 'Gençliğe Hitabe' ile son bulur. Eserde, I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu'nun durumu, çeşitli örgütler ve kongreler, cepheler, savaşlar, yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ve sonrası siyasi olayları ele almaktadır. Bunların yanı sıra Kurtuluş Savaşı ve Atatürk Dönemi Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi ve dönemin bazı belge ve kanunları da eser içerisinde bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların büyük bir kısmının eserde yer alan konularla birebir örtüştüğü görülmektedir.

8. sınıf T.C. İTA dersi hedefleri arasında; Atatürkçülüğe karşı olumlu tutumlar geliştirmek, aynı zamanda da öğrencilere saf tarihi bilgi vermek yerine geçmişe ışık tutacak etkinlikler yaparak öğrencilerde tarihsel düşünme becerisini geliştirmek olmalıdır (Demirezen, 2014, s. 4).

Soyut bilgiyi somutlaştıracak ve öğrenilen bilgiye kanıt oluşturacak her türlü materyal öğrencinin kazanımları daha iyi kavramasına olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda Atatürk'ün kaleme aldığı Nutuk eseri dersin kazanımlarını öğrencilere kazandırmada birincil kaynaklardan biri olmanın yanında öğrencilere tarihsel kanıt sunmada da oldukça etkilidir. Nutuk'ta geçen konuların 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programıyla örtüştüğü, buna rağmen ders kitaplarında Nutuk'a çok fazla yer verilmediği, Nutuk'tan daha fazla alıntı yapılmasının, çeşitli etkinliklere yer verilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Atatürk'ün Nutuk'unda yer alan konuları 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara göre incelemek ve 8. sınıf T.C. İTA Dersi kitaplarında Nutuk'a ne derece yer verildiğini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara (araştırma sorularına) cevap aranacaktır:

- 1- 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan I. Dünya Savaşı ve sonrası ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
- 2- 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Milli Mücadele hazırlık süreci ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?

- 3- 8. sınıf T.C. İTİ Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Milli Mücadele dönemi ve sonrası ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
- 4- 8. sınıf T.C. İTİ Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Çağdaşlaşan Türkiye ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?
- 5- 8. sınıf T.C. İTİ Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Demokratikleşme Çabaları ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir?

1.3. Araştırmanın Önemi

8. sınıf T.C. İTİ dersi öğretiminde kullanılan materyaller arasında en etkili birinci elden kaynak Mustafa Kemal'in kaleminden Kurtuluş Savaşı'nın bir özeti olan Nutuk'tur. Bu araştırma Nutuk içerisinde yer alan konuların, söz konusu dersin öğretim programında hangi kazanımlarla ele alındığını ve ders kitaplarında Nutuk'a ne derece yer verildiğini ortaya koymak amaçlamaktadır. Bu nedenle araştırma 8. sınıf T.C. İTİ dersi kazanımları, ders kitapları ve Nutuk arasındaki ilişkiyi ayrıntılı olarak belirlemektedir. Bu kaynak dersin kazanımlarının öğrencilere kazandırılmasında etkili bir kaynak ve somut bir araç olduğundan amacı gerçekleştirmede etkili olacağı savunulmaktadır. Daha önce bu konu ile ilgili yapılmış doğrudan bir çalışmaya rastlanmadığından çalışmanın bundan sonra yapılacak araştırmalara kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma) Nutuk, 8. sınıf T.C. İTİ Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar ve ders kitapları ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları (Sayılılar)

- 1- Araştırmada kullanılacak 8. sınıf T.C. İTİ Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımların, araştırmanın amacını gerçekleştirmeyi sağlayacak yeterli ve geçerli bilgileri yansıtacak nitelikte olduğu varsayılmıştır.
- 2- Nutuk'un araştırmanın amacını gerçekleştirmek için yeterli olduğu düşünülmüştür.

1.6. Tanımlar

Atatürkçülük: *'Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarından kaynaklanan, Türk Devleti'nin bağımsızlık ve bütünlüğünü, milli egemenliğini, kişi özgürlüğünü, çağdaş olmayı amaçlayan, akla, bilime ve gerçeğe dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünü. Bu ilkeye bağlılık'* (TDK, 2011, s. 181).

İnkılap: *'Toplum düzeni ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform'* (TDK, 2011, s. 1194).

Nutuk: *'Söz, konuşma, söylev. Uzun bir konuşma yapmak veya özden yoksun bir söylev vermek. Bir konuda özel olarak hazırlanıp konuşmak'* (TDK, 2011, s. 1782).

Kazanım: *'Eğitim süreci sonunda öğrencilerin edinebilecekleri bilgi, beceri, değer ve tutumları kapsamaktadır'* (MEB, 2018, s. 10).

Öğretim programı: *'Her ders için öğrencilerin ulaşması beklenen genel amaçları, bu amaçlar doğrultusunda öğrencinin edinmesi hedeflenen bilgi, beceri ve tutumları ifade eden kazanımlarla bunların öğrencilere aktarılması sürecinde kullanılacak öğretim ve değerlendirme, yöntem teknik ve stratejilerine ilişkin açıklama, yönlendirme ve uyarıları kapsar'* (MEB, 2018, s. 3).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde I. Dünya Savaşı, Atatürk ve Milli Mücadele yılları, Atatürk'ün kaleminden Nutuk, T.C. İTA dersi tarihçesi, 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nın içeriği, ilgili derste Nutuk vb. yazılı kaynakların kullanımı ve ilgili araştırmalar konularına yer verilmiştir.

2.1. I. Dünya Savaşı

XIX. yüzyılda sanayi inkılabını gerçekleştirmiş olan İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkelerin büyük miktarda hammaddeye ihtiyaçları vardı (Cengiz, 2018, s. 14). Bu durum devletlerin rekabetine ve sömürge arayışların neden olmuştur. Bu rekabet ortamı da I. Dünya Savaşı'na giden yolu açmıştır (Cengiz, 2018, s. 16). İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya Osmanlı Devleti'nin geri kalan topraklarını gizli antlaşmalarla kendi aralarında paylaşma yoluna gitmişlerdi. Bu gelişmeler üzerine Avrupalı devletler kendi aralarında iki blok olacak şekilde ayrıldı. Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan İttifak Devletlerini oluştururken, bunu bir tehlike olarak gören İngiltere, Fransa ve Rusya birleşerek İtilaf Devletleri'ni oluşturdular (Ürküt, 2015, s. 39). Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand'ın Bosna-Hersek ziyareti sırasında Gavrilo Princip adında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesiyle I. Dünya Savaşı fiilen başlamış oldu. İtalya yapılan anlaşmaya uymayarak çıkarları doğrultusunda İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. Japonya ise İtilaf Devletleri'ni kendisine taraf seçerek, Almanya'nın sömürgelerine saldırdı ve bu şekilde savaşa dahil oldu (Ürküt, 2015, s. 39). Böylece 1914'te Avrupa'da başlayan savaş kısa süre içinde Asya kıtasına da yayıldı.

Osmanlı Devleti, yaşayabilmek ve varlığını sürdürebilmek için İtilaf Devletleri'nden biri ile müttefik olmak istemiş fakat söz konusu devletler buna razı olmadıklarını bildirmişlerdir. (Özçelik, 2006, s. 28). İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti ile ittifaka girmiyorlardı çünkü böyle

bir antlaşma onların gizli maksatlarına aykırı düşmekteydi. Bu devletler savaşın sonunda ‘Hasta Adam’ın hayatına son vermek ve mirasını paylaşmak istiyorlardı (Özçelik, 2006, s. 29). Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti hem dış politikada destek bulmak hem de kaybettiği toprakları geri alabilmek umuduyla Almanya ile anlaşma imzalayarak İttifak Devletleri’nin yanında savaşa katılmıştır. Savaş esnasında Osmanlı askerleri, Kafkas, Kanal, Çanakkale, İran-Irak, Suriye-Filistin gibi pek çok cephede savaşmak durumunda kalacaktı. Avrupa’daki üç cephe, yani Galiçya, Romanya ve Makedonya cepheleri ise müttefik devletlere yardım etmek amacıyla asker gönderilmiş cephelerdi (Taşyürek, 2008, s. 28). Bu cephelerde başta çeşitli başarılar elde edilse de Çanakkale Cephesi, Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı içerisinde başarılı olduğu tek cephe olmuştur.

30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti ve İtilaf Devletleri arasındaki silahlı çatışma bitmiş, Osmanlı Devleti’nin de içinde yer aldığı İttifak grubunun yenilgisiyle I. Dünya Savaşı sona ermiştir. Savaş sonrasında İtilaf Devletleri, mağlup olan İttifak Devletleri’ne çok ağır şartlar taşıyan, sözde barış antlaşmaları imzalatmışlardır.

2.1.1. Mondros Ateşkes Antlaşması

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti, İtilâf Devletleri’nin bir sömürgesi haline gelirken devlet içerisinde yaşayan halkın bağımsızlık hakkı da yok sayılıyor hatta hayat hakkı bile tanınmıyordu (Dönmez, 2012, s. 1). Bu anlaşma İtilaf Devletleri’nin I. Dünya Savaşı devam ederken kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmalara dayanmaktaydı (MEB, 2016, s. 37). Antlaşmayı Osmanlı Devleti adına Rauf Orbay, İtilaf Devletleri adına ise İngiliz temsilcisi Amiral Calthorpe imzalamıştır (Ürküt, 2015, s. 45).

Mondros Ateşkes Antlaşmasının maddeleri Osmanlı topraklarını işgale açık hale getiren ağır hükümler içeriyordu. Bu hükümler askerler arasında iyi karşılanmamış ve tepkilere yol açmıştır (Türkmen, 2000, s. 619). Mustafa Kemal de:

Osmanlı Hükümeti bu ateşkes antlaşmasıyla kendini kayıtsız ve koşulsuz düşmanlara teslim etmeyi uygun bulmuştu. Bu kadarla kalmayarak düşmanların memleketi istila etmesi için onlara yardımda bulunmayı da kabullenmişti. Eğer bu anlaşma uygulanmaya konsaydı, yurdumuz bütünüyle düşman eline geçecekti.

Sözleri ile anlaşmaya tepki göstermiştir. (Kahramanoğlu, 1997, s. 22).

Anlaşmanın imzalanmasından hemen sonra İtilaf Devletleri, Anadolu’yu savunmasız bırakan, kendilerini tehdit edebilecek her türlü bölgenin işgalini meşru hale getiren 7. madde

ve doğu bölgesini tehlikeye sokan 24. maddeye dayanarak yurdun çeşitli yerlerini işgale başlamışlardır. 15 Mayıs tarihinde Yunanların İzmir'i işgali halk arasında öfkeyle karşılanmış, protesto ve mitingler düzenlenerek, Anadolu'nun pek çok yerinde işgallere tepki gösterilmiştir (Ürküt, 2015, s. 51). İstanbul'da ve yurdun pek çok yerinde de yapılan mitinglerde, İzmir başta olmak üzere bütün memleketin yaşadığı istila anlatılıyor ve Yunan güçlerine karşı fiili olarak da harekete geçiliyordu (Özüçetin ve Dağıstan, 2010, s. 5). Bu yerel direniş hareketine Kuvayı milliye adı verilmiştir. Kuvayı Milliye birlikleri düzenli bir ordu değildi, eli silah tutan herkes bu harekete katılmıştır. Birlikler sadece kendi bölgelerinin savunulmasında etkili olmuşlardır. Düzenli ordunun kurulması ile bu harekete son verilmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'na rağmen, Anadolu'nun çok hızlı işgal edilmesi ve buna rağmen İstanbul Hükümeti'nin bu işgallere sessiz kalması dolayısıyla birçok yerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştur (Kılavuz, 2012, s. 63). Cemiyetlerin asıl amacı ulusal bağımsızlığın korunması konusunda çalışmalar yürütmektir. Bu yararlı cemiyetlerin dışında Türkler tarafından kurulan milli mücadele karşıtı zararlı cemiyetler ve Osmanlı topraklarında amaçlarını gerçekleştirmek isteyen azınlıklar tarafından kurulan milli varlığa düşman cemiyetler de bulunmaktaydı.

2.2. Atatürk ve Milli Mücadele Yılları

Mustafa Kemal'in 1881'de doğduğu Selanik kenti farklı milletlerden insanların yaşadığı bir topraktı. Çok uluslu bir yapıya sahip olduğundan farklı kültürlerin de hüküm sürdüğü bir yer, yeni düşünce ve fikirlerin yankı bulduğu bir merkez konumundaydı. Aynı zamanda modernleşmenin ileri boyutlara ulaştığı bir liman kentiydi. İşte Mustafa Kemal böyle bir ortamda doğmuş ve yetişmiştir. Bunun bir gereğı olarak çevresinde gelişen milliyetçilik akımlarından etkilenmiştir.

Mustafa Kemal yurdun ve halkının içine düştüğü durumdan kurtulabilmesi için çareler arıyordu. İşgal güçlerine karşı koyacak etkin bir mücadelenin Anadolu'da yapılabileceğini anlamış bu sebeple Anadolu'ya geçmek için neden aramaya başlamıştı. Osmanlı Hükümeti Samsun ve çevresinde çıkan karışıklıkları önlemek amacıyla Mustafa Kemal'i görevlendirmek istedi. Böylece Mustafa Kemal'i İstanbul'dan uzaklaştırıp onun gizli faaliyetlerini engelleyebileceklerdi (Ürküt, 2015, s. 61). Şimdi ne yapacaktı Mustafa Kemal? Ulusuna, onun bağımsızlık aşkına güvenen birisi olarak, elbette ulusuna koşacak, ona yol gösterecek, önderlik edecek; ulusunun verdiği güçle, sömürgecilere ve onun yerli

payandalarına karşı savaşıyordu (Arı, 2010, s. 74). Böylece Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919 günü 9. Ordu Müfettişi sıfatıyla Bandırma Vapuru'na binerek Samsun'a çıktı. Mustafa Kemal Samsun'a giden vapura, kendisine refakat eden 18 kişilik bir karargâh ile binmiştir. (Tevetoğlu, 1987, s. 9). Vapur boğazdan çıkınca Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'nin Sinop'a gönderdiği mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey'le tanışmış bu zatın Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın bir mutasarrıfı olduğu halde onu kalben kendine bağlamış, yolculuk ettikleri sırada ona memleketin kurtuluş çarelerini açıklamış ve vapurda kendisine özel bir şifre anahtarı vererek gizlice görüşme imkânını sağlamıştır (Peker, 1955, s. 25). Yani Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya daha ayak basmadan Bandırma Vapurunda istiklal mücadelesini başlatmıştır (Efe, 2018, s. 83).

Düşündüğü plan doğrultusunda Mustafa Kemal Samsun'da ilk olarak güvenliği sağlama girişimlerinde bulunmuştur. Bölgede gerekli tedbirler alınmış ve halk gerçek durum karşısında aydınlatılmıştır (Atatürk, 2009, s. 7). Mustafa Kemal daha sonra orduyla temasa geçmiş, Erzurum'da olan Kazım Karabekir ve Ankara'da olan Ali Fuat Cebesoy'a haber göndererek kendisiyle irtibat kurmalarını istemiştir (MEB, 2016, s. 42). Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a girdiği ilk andan itibaren bölgenin içinde bulunduğu vahim durum hakkında hükümeti ve Harbiye Nezareti'ni, çektiği telgraflarla uyarmaya çalışmış ve gerekli tedbirleri aldırma çabası içine girmiştir (Efe, 2018, s. 85).

Daha sonra kendisi için daha güvenli olduğunu düşündüğü Havza'ya gitmek için Samsun'dan ayrılmış ve 25 Mayıs'ta buraya ulaşmıştır. 28 Mayıs'ta bir bildiri hazırlatmış ve bütün askeri ile sivil makamlara bu bildiriye göndererek -Havza Genelgesi- işgali protesto etmek için her yerde mitingler yapılmasını istemiştir ve bu çağrıya en güzel cevabı almıştır. Ülkenin dört bir yanından yüze yakın miting yapılmış ve yok edilmeye çalışılan bir ulus 'yaşamak için ölmeye' yemin etmiştir (Besler, 2010, s. 6). Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın sivil örgütlenme boyutu açısından bu belge son derece önemlidir (Arı, 2010, s. 148). Mustafa Kemal, Havza'da yaptığı çalışmalarla, milleti Milli Mücadele düşüncesi etrafında toplamak ve bütün yurttaki milli bir teşkilat kurmak için çalışmış, Anadolu direnişini halka mal etmek istemiştir (Arıburnu, 1997, s. 2). Jaeschke (1971) eserinde Havza'yı Mustafa Kemal'in '*isyan bayrağını açtığı yer*' olarak nitelendirmiştir.

Mustafa Kemal, 13 Haziran'da Havza'dan ayrılarak Amasya'ya geçmiştir. Burada halk tarafından törenle karşılanmıştır. Yaptığı konuşmasında halka seslenmiş, padişah ve hükümetin anlaşma devletleri elinde esir olduğunu, memleketin elden gitmek üzere olduğunu ve bu kötü duruma bir çare bulmak için onlarla iş birliği yapmaya geldiğini

söylemiştir (Aydemir, 1981). Amasya’da da Samsun’dakine benzer çalışmalar yürüten Mustafa Kemal, tam bağımsızlıktan başka kurtuluş yolu olmadığını vurgulamıştır. Ülkenin kurtarılması ve halkın kendi kaderini eline alması konusunda yürüttüğü faaliyetlerin en önemlilerinden birisini burada gerçekleştirmiştir (Uzun, 2010, s. 153). Amasya toplantısı 19 Haziran’da başlamış, alınan kararlar 21-22 Haziran gecesi ilgililere duyurulmuştur (Uzun, 2010, s. 153). Amasya Genelgesi olarak anılan kararlardan bazıları şu şekildedir:

- 1- Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
- 2- İstanbul Hükümeti galip devletlerin etkisi altında bulunduğundan sorumluluklarını yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi göstermektedir.
- 3- Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır (Ürküt, 2015, s. 62).

Amasya Genelgesi vatanı kurtarmayı hedef almamış, ilk defa milli egemenliğin önemi vurgulanarak milli egemenliğe dayalı bağımsız yeni bir Türk devletinin kuruluş evresi konusunda da önemli birtakım açıklamalarda bulunulmuştur (Uzun, 2010, s. 155). Kurtuluş Savaşı’nın amacı, gerekçesi ve yöntemi ilk kez bu genelgede belirtilmiştir. Ayrıca genelgede Sivas’ta milli bir kongre toplanmasına karar verilmiş, bunun milli bir sır olarak kalması istenmiştir. Fakat bunun gizli kalması mümkün olmamıştır çünkü memleketin her yerinden bu kongreye katılacak üyelerin seçilmesine başlanmıştır. Bu gelişmeler İtilaf Devletleri’ni endişeye düşürmüş, Mustafa Kemal Paşa’nın bir an önce İstanbul’a getirilmesi konusunda ısrar etmeye başlamışlardır (Uzun, 2010, s. 155). Mondros Ateşkesinde Doğu Anadolu’nun 6 ilinde karışıklık çıkarsa işgale açık halde gelmesi maddesi gereğince sözü geçen doğu illerinin kendini savunmaya ihtiyacı vardı. Türkler burada Ermeni çetelerinin faaliyetlerini durdurmak amacıyla Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurdular. Bu cemiyet karşılaştığı tehlikeyi görüşmek amacıyla Erzurum’da bir kongre topladı (Ürküt, 2015, s. 63). Mustafa Kemal’de bu kongreye katılmak için 3 Temmuz 1919’da Erzurum’a gitmiştir. Erzurum’a geldikten sonra İstanbul Hükümeti, öteden beri emirlerine uymayan, yetkisini aşan ve İstanbul’a dönmeyi reddeden Mustafa Kemal Paşa’yı görevinden azletmiştir (Uzun, 2010, s. 156). Ertesi gün Mustafa Kemal Paşa, sadece ordudan değil, aynı zamanda askerlik mesleğinden de ayrıldığını, istifa beyannamesi ile bildirmiştir (Alptekin, 1978, s. 37). Kongre 23 Temmuz’da geçici başkan Hoca Raif Efendi’nin açılış konuşmasıyla başladı. Hoca Raif Efendi kongreye bir başkan seçilmesi gerektiğini belirtmiş ve yapılan gizli oylama ile Mustafa Kemal kongre başkanı seçilmiştir (Alptekin, 1978, s. 40). On dört gün süren kongre de 7 Ağustos günü alınan kararlar şöyledir:

- 1- Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür parçalanamaz.
- 2- Her türlü yabancı işgale karşı ve Osmanlı'nın dağılması halinde millet toplu olarak kendisini savunacak ve direnecektir.
- 3- Kuvayı Milliye'yi etkin, milli iradeyi hakim kılmak esastır.
- 4- Manda ve himaye kabul edilemez.
- 5- Hristiyan azınlıklara siyasi ve sosyal dengemizi bozacak hiçbir ayrıcalık verilemez (MEB, 2016, s. 64).

Ayrıca burada Mustafa Kemal Paşa'nın başkanı olduğu dokuz kişilik bir Temsil Heyeti kurulmasına ve geçici bir hükümet gibi çalışmasına karar verilmiştir. Erzurum Kongresi toplanma bakımından ve aldığı kararlar doğrultusunda bölgesel bir nitelik taşımaktadır. Millî Mücadele tarihimizde "Erzurum Kongresi" adıyla anılan kongrenin toplanmasında ve alınan kararlarda Mustafa Kemal'in büyük bir etkisi olduğuna şüphe yoktur. Samsun'a çıkışından itibaren her türlü millî hareketi destekleyen Mustafa Kemal, Erzurum'da faaliyet gösteren millî örgütlenmenin desteklemiş ve yol göstericiliği yapmıştır (Çiçek, 1991, s. 518). Mustafa Kemal Paşa kapanış konuşmasında 'Tarih şüphesiz bu kongremizi ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir' diyerek kongrenin önemini ifade etmiş, kongre kararlarını taşıyan beyannamenin bütün yabancı devletlerin temsilcilerine de gönderilmesini istemiştir (Turan vd., 2007, s. 101).

Erzurum Kongresi'nden 3 gün sonra açılan ve temmuz ayının son haftasına kadar devam eden Balıkesir Kongresi'ne, Bandırma, Burhaniye, Edremit, Soma gibi kazaların ve bazı nahiyelerinin temsilcileri katılmıştır. Bu kongrede yerel kuruluş hareketlerini birleştirmek için altı kişiden oluşan bir merkez heyeti oluşturulmuştur (Turan vd., 2007, s. 102). Batı Anadolu'daki diğer önemli kongre ise 16-25 Ağustos 1919'da toplanan Alaşehir Kongresi'dir. Bu kongre Kuvayı Milliye merkezlerinin çoğunu bir araya getirmiş, bu merkezlerin daha iyi örgütlenebilmesini sağlamak için yeni kurumlar oluşturmuş ve direniş için gerekli diğer eksikliklerin giderilmesi için bir yol belirlemiştir. Bu yönüyle diğer kongrelerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu kongrede Yunan işgalinin bölgeye ve insanlarına verdiği zararı duyurmak amacıyla çeşitli raporlar hazırlanıp sunulmuştur (Sepetcioğlu, 2015, s. 58).

Mustafa Kemal, Erzurum Kongresini tamamladıktan sonra, yapılması planlanan kongre için Temsil Heyeti'yle birlikte Sivas'a geçti. İtilaf Devletleri ve Osmanlı Hükümeti kongreyi engellemek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Elazığ valisi Ali Galip'i kongreyi

engellemesi amacıyla Sivas'a yollayan Osmanlı Hükümeti'nin bu çabaları sonuçsuz kalmış kongrenin toplanmasını önleyememiştir. 4 Eylül'de başlayan kongre 11 Eylül'de tamamlanmış bu süre içerisinde en çok üzerinde durulan konu manda ve himaye meselesi olmuştur (Turan vd., 2007, s. 103). Tartışmalar sonunda manda ve himaye kesin olarak reddedilmiştir. Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar aynen kabul edilmiş oluşturulan Temsil Heyeti'nin sayısı artırılarak on altıya çıkarılmıştır. Milletimizin kendiliğinden oluşturduğu milli cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında tek isim ve tek amaç etrafında birleştirilmiştir (Turan vd., 2007, s. 103). Sivas Kongresi hem toplanış şekli hem de aldığı kararlar doğrultusunda ulusal bir nitelik taşımaktadır. Sivas Kongresi, Amasya Görüşmeleri'nin yapılmasına da ortam sağlamıştır. Bu durum, kongrenin önemli siyasi sonucudur (Ürküt, 2015, s. 65).

İstanbul Hükümeti temsilcisi olarak Amasya'ya gelen Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Sivas Heyeti Temsiliyesi arasında görüşülen en önemli ve can alıcı konu, hiç şüphe yok, seçimlerin bir önce yapılması ve Mebusan Meclisi'nin toplanmasıdır, Mustafa Kemal liderliğindeki Heyet-i Temsiliye ile Amasya'da imzalanan protokollerle İstanbul Hükümeti, Anadolu'daki hareketi "isyan" olarak suçlamaktan vazgeçtiğini göstermektedir (Özdemir, 2010, s. 80). Söz konusu görüşmeler sırasında üzerinde durulan konulardan biri de meclisin nerde toplanacağı mevzusu. Mustafa Kemal Paşa meclisin Anadolu'da bir yerde toplanmasının İstanbul'dan daha güvenli olacağını söylemiştir (Özdemir, 2010, s. 83). Salih Paşa'da yeni Meclisin Anadolu'da toplanması gerektiği fikrine katılmış ve fikir birliğine varılmıştır. Görüşmeler sonucunda beş tane protokol hazırlanmış bunlardan iki tanesi gizli ve imzasız olarak bırakılmıştır. Gizli ve imzasız protokollerde Temsil Heyeti'nin, İstanbul Hükümeti'nden istek ve beklentileri ile barış görüşmelerine gidecek olan kurulda kimlerin olacağı konuları yer almıştır. Diğer imzalı üç protokol ise İstanbul Hükümeti'nin istekleri, tarafların ortaklaşa aldıkları kararlar ve seçimlerle ilgilidir (Turan vd., 2007, s. 105-106). Salih Paşa, Osmanlı Hükümeti'nin Amasya Görüşmeleri kararlarını kabul edeceğini, eğer etmezse de istifa edeceğini Mustafa Kemal'e bildirmiş, ancak kararlar Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilmeyince sözünü tutmayıp görevine devam etmiştir (Ürküt, 2015, s. 66).

Amasya Görüşmelerinden sonra Mustafa Kemal Temsil Heyeti Başkanı olarak Ankara'ya geldi. Buradaki amacı gelişmeleri daha yakından takip edebilmektir. Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelmesinin ve Milli Mücadele'nin hareket merkezi olarak Ankara'nın seçilmesinin tarihi sebepleri vardır. Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelmesinin

temelinde yatan düşünce milli ve bağımsız bir Türk Devleti kurmaktır. Ankara'nın seçilmesinde sadece askeri gerekçeler değil siyasi olarak milli bir meclisin de Ankara'da açılmasının uygun olduğu düşünülmüştür ancak bu yöndeki düşünce ve girişimlerden bir sonuç alınamamış ve Meclis-i Mebusan İstanbul'da toplanmıştır. Bu girişim kısmi olarak başarılı olmuş ve Misak-ı Milli'nin Kabulü'ne zemin hazırlamıştır (Turan, 2012, s. 22). Misak-ı Milli ile birlikte Türk yurdunun sınırları çizilmiş, işgallerin kabul edilemeyeceği gösterilmiş ve Sivas İle Erzurum Kongreleri'nde alınan kararlar İtilaf Devletleri'nce kabul edilmiştir. Bu yüzden Misak-ı Milli'nin (Milli Ant) önemi büyüktür. Daha sonra alınan Misak-ı Milli kararlarının da etkisiyle İstanbul İtilaf Devletleri'nce 16 Mart 1920'de resmen işgale uğrayarak Meclis-i Mebusan dağıtılmıştır. Yeni bir meclisin gerekliliği ortaya çıkınca harekete geçilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın planladığı gibi Ankara'da yeni bir milli meclis açılmıştır (Turan, 2012, s. 1). Mustafa Kemal meclis başkanı seçildikten sonra meclis içinde hükümet kurmanın zorunlu olduğu, meclisin üstünde başka bir beşeri gücün bulunmadığı ve yasama, yürütme, yargı yetkilerinin meclisin elinde toplandığını bildiren bir önerge vermiş ve kabul edilmiştir (Turan vd., 2007, s. 119). Diğer bir taraftan çıkabilecek olası karışıklıkları engellemek amacıyla da Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılmış, İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.

Mustafa Kemal'in çalışmaları ile Millî ayaklanmanın Anadolu'da gün geçtikçe daha çok yankı uyandırmasıyla birlikte, İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti endişeyle korkuya kapılmış ve bu hareketi engelleme girişimlerini arttırmıştır. Millî Mücadele'nin gelişmesiyle birlikte, 1919 yılında görülmeye başlanan bazı iç ayaklanmalar, 1920'de özellikle TBMM'nin kurulmasına yakın günlerde önce açılışını engellemek, açıldıktan sonra da çalışmasını önlemek ve gücünü sarsmak amacını taşımaktadır. Bu nedenle, TBMM Hükümeti kurulduktan sonraki günlerde iç isyanların sayısı gitgide artmaya başlamıştır. Millî Mücadele sırasında; Mustafa Kemal, Temsil Heyeti, TBMM ve onların destekleyen Türk Milleti, bağımsızlığını geri kazanmayı başarmıştır (Çelik, 2007, s. 569).

I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri yenilen devletlere barış anlaşmaları imzalatmak amacıyla Paris Barış Konferansı'nı toplamışlardı. Damat Ferit'in başkanlığında toplanan Osmanlı Heyeti 12 Haziran'da Paris Konferansı'na katılmıştır. Bu arada Damat Ferit'e karşı dış basında olumsuz tepkiler başlamıştır (Çalışkan, 2006, s. 29). Paris Barış Konferansı toplandığında mağlup devletlere uygulanacak antlaşmanın esasları konusunda, İtilaf Devletleri'nin, paylaşmak için belki de en hazırlıklı oldukları ülke Osmanlı Devleti idi (Ertan, 2016, s. 23). 10 Nisan 1920'de dağılmış olan ilk Londra Konferansı'nda, bir sonraki

toplantının San Remo’da yapılması kararlaşırmıştı. Bu sebeple 18 – 26 Nisan’da İngiliz, Fransız ve İtalyan devlet adamları burada bir araya gelerek ortaya çıkan sorunları karara bağlamaya çalıştılar (Tansel, 1991, s. 145). Türk temsilcilerden hiçbirine söz hakkı verilmeyen San Remo Konferansı’nda, Osmanlı Devleti’ne uygulanacak antlaşmanın esaslarında uzlaşmaya varan İtilaf Devletleri, Osmanlı temsilcilerini Paris’e davet etmiştir. Son derece ağır şartlar taşıyan Sevr Barış Antlaşması başından beri teslimiyetçi bir tavır sergileyen Osmanlı Devleti tarafından bile tereddütle karşılanmıştır (Ertan, 2016, s. 25). Bu sözde barış antlaşması ile Türklerin yaşama hakkı ellerinden alınıyor ve Türk yurdu parçalanmak isteniyordu. 433 maddeden meydana gelen antlaşmanın bazı maddeleri şunlardır:

- 1- İstanbul şehri Osmanlı Devleti’nin başkenti olarak kalacak ancak azınlık hakları korunmazsa şehir Türklerin elinden alınacaktır.
- 2- Boğazlar uluslararası bir komisyon tarafından kontrol edilecekti. Tüm savaş gemilerine açık olacaktır.
- 3- Doğu Anadolu’da ayrı bir devlet kurulacak, Osmanlı Devleti buna izin verecektir.
- 5- Kapitülasyonlardan bütün İtilaf Devletleri yararlanabilecektir.
- 6- Azınlıklara, sosyo-kültürel ve siyasi olarak çok geniş haklar verilecektir (Turan vd., 2007, s. 131-132). Sultan Vahdeddin’in başkanlığında toplanan Şûra’yı Saltanat, 22 Temmuz 1920’de ‘zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih edilmeye değer’ görerek Sevr Antlaşması’nın onaylanmasına karar vermiştir (Kılıçoğlu, 2006, s. 229). Türk milleti için yapılacak olan, durumu kabullenip antlaşma şartlarına uymak ya da antlaşma şartlarına karşı mücadele etmektir. O, ikincisini tercih ederek bir ölüm fermanı niteliğindeki antlaşmaya karşı Mustafa Kemal Paşa’nın ön ayak olduğu bir mücadeleye başlamıştır (Özüçetin ve Ataş, 2015).

Milli Mücadele’nin askeri safhası bulgular bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.3. Atatürk’ün Kaleminden Nutuk

Nutuk, yurdumuzun parçalanıp işgal edildiği günlerden başlayarak, Türk tarihinde bir dönüm noktası olan İstiklal Savaşı’nı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu ve inkılapların yapılışını Mustafa Kemal Atatürk’ün kaleminden anlatan eserdir. Siyasi ve milli tarihimizin birinci elden, pek değerli bir kaynak eseridir (Korkmaz, 2009, s. 19). Eser ilk kez yine

Atatürk tarafından CHP'nin 1927 yılında Ankara'da toplanan ikinci kurultay toplantısında okunmuştur. Okunması toplam 36,5 saat sürmüş, altı günde okunmuştur. Bu sebeple bu tarihi hitabe Nutuk adını almıştır (Korkmaz, 2009, s. 19). Nutuk'un okunuş tarihi; Cumhuriyet'in ilanı, halifeliğin kaldırılması, Türk Medeni Kanunu'nun kabulü, Takrir-i Sükun Kanunu ve İzmir Suikastı sonrasına denk gelmektedir. Çünkü çok partili hayata geçiş konusundaki düşüncelerine ara veren Mustafa Kemal, 1919 yılından o güne kadar geçen süreyi değerlendirerek yorumlamakta ve ortaya koymaktadır. Dolayısıyla zamanlaması bir tesadüf değildir (Ortaylı, 2018, s. 320). Nutuk, 19 Mayıs 1919'dan 20 Ekim 1927'ye kadar sekiz yıllık bir döneme ait, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin hassas dönüm noktalarını oluşturan olayların sebep ve sonuçlarıyla anlatıldığı, yeni kurulacak devlete şekil veren temel düşünce ve ilkeleri barındıran bir eserdir (Yıldız, 2006, s. 89). Eser yalnızca geçmiş anlatmakla kalmayıp yakın tarihimizden alınan deneyimlerle, geleceğimize de ışık tutmaktadır (Korkmaz, 2009, s. 19). Nutuk, Mustafa Kemal'in yıkılmış bir milleti yeniden ayağa kaldırmasının hikâyesidir. Türk milleti, nişan ve rütbeleri söküp atmaktan dahi çekinmeyen Türk askeriyle birlik olmuş, fedakârlık göstermiş, imkânsızlıklar içinde dahi vatanını ve bağımsızlığını bırakmayarak mucizeler yaratılabileceğini tüm dünyaya göstermiştir (Korkmaz, 2009, s. 20).

Mustafa Kemal Nutuk'u yazarken belgelere başvurmuş, anlattığı her olayı belgelere dayandırmıştır. Kullandığı belgelerin büyük çoğunluğu telgraf metinlerinden oluşmaktadır. Bunların yanında kongre tutanakları, TBMM'nin açık ve gizli oturum tutanakları, Amasya Görüşmeleri kararları, raporlar, mektuplar, bildiriler, gazeteler, konferanslar gibi pek çok farklı kaynaktan da yararlanmışır. Bu belgelerle anlattıklarının doğruluğunu kanıtlamıştır (Yıldız, 2006, s. 110-111). Bu büyük nutkuna son verirken Türk gençlerine seslenmiş ve Gençliğe Hitabe ile eserini bitirmiştir. Afet İnan, Mustafa Kemal'in bu metni okuyup bitirdiği zaman derin bir nefes alıp, iki damla gözyaşını da onlardan esirgemediğini dile getirmiştir (İnan, 1966, s. 516).

Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta en çok millet, devlet, millî, vatan, Anadolu, memleket, istiklâl, ordu, vahdet, tesanüt, yekvücut, meşru, hukuk gibi kavramları çok sık kullandığı tespit edilmiş, ayrıca Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta, "ben", "bence", "biz" gibi birtakım kelimeler de kullanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın, on altı defa "bence" kelimesini kullanması, onun anlattığı olaylarla ilgili kişisel birtakım yargılarda bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir (Uzun, 2005, s. 134). Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Milli Mücadele'yle ilgili birtakım olayları anlatırken, inkılap sürecine yönelik açıklamalarda bulunmuştur fakat

asıl amacı inkılapları tanıtmak değil, Milli Mücadele yıllarındaki ilişkilere ışık tutmak ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki siyasi parçalanmayı ortaya koymaktır (Uzun, 2005, s. 142).

Büyük Nutuk okunduktan sonra basında eser hakkında çeşitli yazılar yer almış ve 'geçmişin gizli kalmış birçok olayını açıklığa kavuşturduğu, şimdiye kadar kimsenin yazmaya cesaret edemediği inkılabın tarihinin bundan sonra daha kolay yazılabileceğini gösterdiği' ifade edilmiştir. Bu ifade, Nutuk'un söylendiği ilk günlerden itibaren inkılap tarihiyle bire bir örtüşen bir eser olduğunu ve daha çok inkılabın tarihi olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Uzun, 2005, s. 34-35). Bunların dışında basın, Milli Mücadele sırasında, Mustafa Kemal Paşa'nın çektiği, yaşadığı zorluklara da gönderme yapılmıştır. Yine Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele ve Türk inkılaplarını gerçekleştirirken izlediği yoldan da bahsedilmiş, onun ve onunla birlikte diğer kişilerin yaşadıklarından da hareketle, Milli Mücadele'nin ve sonrasında gerçekleşen inkılapların başarıya ulaşmasındaki asıl kişinin kendisi olduğu gösterilmiştir (Asım'dan akt. Uzun, 2005). Olaylara bu noktadan bakan bir öğrenci olayların genel ilerleyişini ve Atatürk'ün bu olaylara etkisini anlayabilir. Belki düşünülen gibi tatmin edici olmayabilir ancak bu bağlamda Atatürk'ün hayatı ve kazanımları genel tarihi dönemi oturtmaya yardımcı olacaktır (Macfie, 1994, s. 18).

Türkiye tarihi içerisinde tarih yazmak için kullanılan hatıratların birçoğu Nutuk'la karşılaştırılamayacak kadar gerçek dışı ve eksiktir (Ortaylı, 2018, s. 324).

2.3.1. Nutuk'un Dil ve Anlatım Özellikleri

Mustafa Kemal birçok alanda olduğu gibi dil alanına da ilgi duymuş ve bu alanda çalışmalar yapmıştır. Çalışmaların bilimsel bir dil üzerine oturtulması gerektiğini düşünmüş bu amaçla 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni kurdurmuştur. Türk dilinin sadeleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Mustafa Kemal'in dile olan ilgisi ve yoğun çalışmaları Nutuk'un yazımı ve okunuşundan sonrasına rastladığı için bu durum Nutuk'un dil ve anlatımını etkilemiştir (Yıldız, 2006, s. 342). Nutuk'un dili söz dağarcığı ve cümle yapısı bakımından Atatürk'ün yetiştiği dönemin genel dil yapısına benzer olarak Milli edebiyat döneminin temsil ettiği bir dildir. Bu dil klasik Osmanlıcaya göre fazlasıyla sadeleştirilmiş bir dildir. Fakat o dönemde Arapça ve Farsçanın kurallarına bağlı kalındığından günümüz Türkçesine göre epeyce ağırdır (Korkmaz, 2009, s. 21). İlber Ortaylı (2018), 19. ve 20. yüzyıl dönemindeki modern ordulardaki subayların, kalabalık kitlelere seslenmek için zengin ancak yalın bir dil kullanmalarını, eğitimlerinin bir gereği olarak değerlendirmiştir. Bu yüzden Nutuk'un güzel bir dili olduğunu belirtmiş ancak yine de gençlerin kendi üsluplarına en

uygun metninden yararlanmaları gerektiğini belirtmiştir (Ortaylı, 2018, s. 321). Eser yalnız kelime hazinesi olarak değil, üslup özellikleri bakımından incelendiğinde açık ve yalın bir dile sahip olduğu görülmektedir. Bu açıklık ve yalınlık eserdeki her bir kelimenin düşüncenin akışına uygun bir ustalıkla kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır (Korkmaz, 2009, s. 21). Eserde yer yer kısa ve özlü ifadeler ile akla dayanan kesin yargılara yer verilmiştir.

Nutuk'un dili, konuşma dili olmasına karşın, söylendiği 1927 yılından sonraki süreç içerisinde Türk dilindeki değişimin de etkisiyle sonraki kuşaklar için anlaşılması zor bir dil haline gelmeye başlamıştır. Bu sebeple Nutuk'un yeni kuşakların anlayabileceği bir hale getirilmesi için sadeleştirilmesi gerekliliği doğmuştur. Gerçek anlamda ve resmi olarak ilk kez 1963 yılında Türk Dil Kurumu tarafından, daha sonra 1973'te Kültür Bakanlığı tarafından sadeleştirilen Nutuk'un, bugün özel yayınevleri dışında Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Araştırma Merkezi tarafından çıkarılan sadeleştirilmiş metinleri de bulunmaktadır. (Uzun, 2005, s. 119). Eser günümüz Türkçesine aktarılırken anlam bütünlüğünün bozulmamasına, üslup özelliklerinin korunmasına ve tarihi havasının değişmemesine özen gösterilmiş, Atatürk'ün büyük bir duygu ve duyarlılıkla kaleme aldığı Gençliğe Hitabesi, Nutuk'un anlamlı bir özeti olarak sayılmaktadır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin gençlere emanet olduğunu aktarması dolayısıyla bu bölüm eserde olduğu gibi korunmuştur (Korkmaz, 2009, s. 24).

2.3.2. Nutuk'un Basımı ve Çoğaltılması

Nutuk 1927 yılında okunduktan sonra hem basında hem toplumda büyük yankı uyandırmıştı. Bu tarihten sonra bu eserin basımı gündeme gelmiştir. Nutuk'un kitap halinde yayını ilk kez 1928 yılının Temmuz ayında Türk Tayyare Cemiyeti tarafından Ankara'da 50.000 tane olarak yayımlanmış ancak ilk kez okunduğu tarih olan 1927 esas alınarak üzerine bu tarih yazılmıştır (Kocatürk, 1985, s. 609). Yine aynı yıl birisi gerçek metin diğeri ise sadece belgelerle ve Arapça olarak iki cilt halinde basılarak yayımlanmış, daha sonra da tek cilt halinde baskısı yapılmıştır (Korkmaz, 2009, s. 22). Yeni Türk alfabesinin kabul edilmesinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1934 yılında üç cilt şeklinde İstanbul Devlet Matbaasında tekrar basılmıştır. İlk cildi 1919-1920 yıllarında milli mücadeleyi, ikinci cildi 1919-1927 yıllarında ki olayları üçüncü cildi ise belgeleri içermekteydi (Kılıç, 2003, s. 135). Cumhuriyet'in on beşinci yılı dolayısıyla 1938 yılında tek cilt halinde yayımlanmıştır (Korkmaz, 2009, s. 23). 1934'teki basımın ilk cildi ile 1938'deki basımına ilk kez dizin

eklenmiş ancak bu dizinler oldukça yetersiz düzeyde olmuştur (Kılıç, 2003, s. 135). Daha sonraki basımlar 1951-1952 yılları arasında yapılmıştır. Mustafa Kemal'in vefatından sonra, 1960 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 3 cilt halinde çıkarılmış ve 1981'de on dördüncü baskısına ulaşmıştır (Korkmaz, 2009, s. 23). 1989 yılında yapılan bir baskısında ise çift numaralar orijinal metni, tek numaralar ise sadeleştirilmiş şekilde sunulmuştur (Kılıç, 2003, s. 136). Atatürk'ün doğumunun 100. yılında Atatürk Araştırma Merkezi tarafından bütün herkesin, sözlüğe başvurmadan rahatça okuyup anlayabileceği günümüz Türkçesinde çevirisi yapılmıştır (Korkmaz, 2009, s. 23).

Nutuk sadece bizim dilimize değil başka birçok yabancı dile de çevrilerek basımı yapılmıştır. İlk kez 1927 yılında İtalyancaya çevrilmiş, 1928 yılında dört cilt halinde Almanca, 1929 yılında da Fransızca ve İngilizce dillerinde yayımlanmıştır. Almanca çevirisi Dr. Paul Roth tarafından yapılmıştır. Bu Almanca baskının ön sözünde Türk milletinin son dönemde yaşamış olduğu süreç hakkında bilgi verildiği yazılıdır (Tarakcı, 2015, s. 41). Eserin ayrıca Rusça ve Bulgarca çevirileri de mevcuttur (Kılıç, 2003, s. 136).

2.4. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Tarihçesi

Milli tarih öğretimi bir topluluğun millet adı altında birleşmesinden başlar. Bu milletin içinde hem geçmişte hem de günümüzde yaşadığı önemli olayları anlatmaktadır. Bu olayları özellikle, günümüz dönemi genç kuşaklarına öğretmek her devletin tarih öğretimi alanındaki öncelikleri arasındadır. Ülkemizde T.C. İTA derslerinde bu öncelik, karşılığını bulmaktadır (Dönmez ve Yazıcı, 2013, s. 245).

Tarihsel süreçte T.C. İTA dersinin başlangıcı, Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nde 1925 yılında okutulmaya başlanan 'İhtilaller Tarihi' dersi olarak sayılabilir ancak dersin bugünkü anlamda üniversitelerde okutulması, önce 1933 yılında İstanbul Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde, sonra da 1942 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün kurulması ile gerçekleşmiştir (Doğaner, 2005, s. 591). 1933 yılında Türk gençlerine, Milli Mücadele'yi oluşturan şartlar ile Türkiye Cumhuriyeti'nin genel siyasetini öğretmek amacıyla İstanbul Üniversitesi bünyesinde Türk İnkılap Enstitüsü açılmasına karar verilmiştir (Yılmaz, 2005, s. 26). Atatürk'ün vefatından sonra T.C. İTA dersiyle yakın amaç ve içerikte dersler ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarında değişik adlarla yer almaya devam etmiştir (Öztürk, 2005, s. 52). Dersin amacı, Türk inkılabının özelliklerini anlatmak ve kendisinden önce yapılan inkılâp hareketleriyle

karşılaştırmalı bir biçimde incelemek, Türk inkılâbının ruhunu ve amacını kavrayacak, kabullenecek ve geliştirecek nesiller yetiştirmektir (Doğaner, 2005, s. 591).

15 Nisan 1942’de Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ne bağlı ‘Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün kurulmuş ve Türk İnkılap Tarihi-Türkiye Cumhuriyeti Rejimi Dersi Müfredatı yayınlanmıştır (Yılmaz, 2005, s.26).

27 Mayıs 1960’tan sonra dersin ‘*Türk İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi*’ adıyla bütün fakülte ve yüksekokullarda iki dönem okutulması kararlaştırılmıştır. 20 Mart 1968’de ise dersin adı ‘Türk Devrim Tarihi’ olarak değiştirilmiştir. 12 Eylül 1980 yılında gerçekleşen askeri darbeden sonra ‘*Türk İnkılâp Tarihi*’ daha sonra ise ‘*Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*’ adını almıştır (Doğaner, 2005, s. 591). 1981 yılında temel eğitimin ikinci kademesinde Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi adıyla okutulmaya başlanmıştır.

Şüphesiz Atatürkçülük konuları ile T.C. İTA dersi konuları birbirinden ayrı düşünölemeyecek kadar iç içe geçmiş karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda, Atatürkçülük konularının öğretiminin arzu edilen düzeyde gerçekleşebilmesi için öğrencilerin; İnkılap Tarihi konularını, insan olan Atatürk’ü ve Atatürkçülük konularını eş güdümlü bir şekilde öğrenmeleri gerekmektedir (Dönmez ve Yazıcı, 2008, s. 2). İlk ve orta öğretim programlarından bazılarında 1982 yılında “Atatürkçülükle İlgili Konular” adı altında amaç, davranış ve konular eklenmeye başlanmıştır ve bu durum 1986 yılından itibaren sistemli bir şekilde uygulamaya konulmuştur. Bu bağlamda diğer öğretim programlarına ek olarak T.C. İTA dersine de Atatürkçülükle ilgili konuların ilave edilmesine karar verilmiştir (Yılmaz, 2006, s. 3).

2.5. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı

Bilim ve teknolojide yaşanan değişim bireylerin ihtiyaçlarıyla beraber öğrenme-öğretme yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeleri, bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir (MEB, 2018, s. 3). Bu da yeni öğretim programlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları yalnız bilgiyi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefi olan, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2018, s. 3). Ülkenin eğitim sisteminde yapılan son değişikliklere göre program güncellenerek 2018-2019 programı oluşturulmuştur.

Eğitim sistemi yalnızca akademik açıdan bireyi donatan bir yapıda değildir. Toplumun temel değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirmek temel görevidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki görevini öğretim programlarıyla yerine getirir. Söz konusu dersin öğretim programında da milli ve insani değerler gösterilmektedir (MEB, 2018, s. 4). Ayrıca programda anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, Matematiksel yetkinlik ve bilimde temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade gibi anahtar yetkinlikler de bulunmaktadır (MEB, 2018, s. 5). Programda ölçme ve değerlendirme iç ve dış faktörler göz önüne alınarak ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğretim programından değil öğretmenden beklendiği üzerinde durulmuş, bu noktada özgünlük ve yaratıcılığın öğretmenden beklenen temel gereklilik olduğu vurgulanmıştır (MEB, 2018, s. 6).

2.5.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları

Güncellenen program ile öğrenciler için on iki tane özel amaç belirlenmiştir. Kısaca, Ortaokul 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin, Atatürk'ün kişilik özelliklerini bilip kendilerine model almaları, Milli Mücadele sürecinde Mustafa Kemal'in liderliğini, geçirilen zor dönemlerin üstesinden hep birlikte gelinebileceğini anlamaları, ulusal egemenlik, bağımsızlık, milliyetçilik gibi kavramların ne ifade ettiğini öğrenmelerini, Atatürk İlke ve İnkılaplarını bilmeleri, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve bağımsızlıklarına sahip çıkmalarını ve ülkesini ilgilendiren her türlü konuya karşı duyarlı olmalarını amaçlamaktadır (MEB, 2018, s. 8).

2.5.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Noktalar

Söz konusu ders ile öğrencilere Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına zemin hazırlayan olaylar, bu süreçte yaşananlar, Atatürk İlke ve İnkılapları ile ilgili bilgi kazandırma ve bunları en doğru şekilde aktarmak amaçlanmıştır (MEB, 2018, s. 9). Bu amaç doğrultusunda uygulama yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar belirtilmiştir. Bunlar;

1. Öğretmen, öğrencinin derste işlenecek konularla ilgili bilgilerinin ne düzeyde olduğu ortaya çıkarmalıdır.

2. Üniteler içerisinde Atatürk'ün kişilik özelliklerine değinilmelidir.
3. Öğretmen derse ait kavramların doğru kullanımına dikkat etmelidir.
4. Önemli günler ve haftalara ait bilgiler verilmeli bu günler atlanılmamalıdır.
5. Öğrencilerin öğretmeni örnek alabileceği unutulmamalı ve öğretmen, dersin amaçladığı şekilde öğrenci yetiştirmek için bir rol model olmalıdır.
6. Ders işlenişinde sabit kalınmamalı, farklı yöntem ve teknikler denenmelidir.
7. Gerektiğinde görsel ve işitsel materyaller kullanılmalı ve birinci elden kaynak kullanımına ağırlık verilmelidir (MEB, 2018, s. 9).

2.5.3. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Kazanımlar

8. sınıf T.C. İTA dersi, öğretim programında belirtildiği üzere öğretim yılı boyunca 72 saatlik bir ders süresi ön görülerek hazırlanmıştır. Toplam 7 ünite ve 39 kazanım olarak belirlenmiştir. Ünitelerin içerisinde kazanımlarla birlikte ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Kazanımlar; öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, değer ve tutumları içermektedir (MEB, 2018, s. 10).

Tablo 1

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati
1	Bir Kahraman Doğuyor	4	8
2	Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar	8	18
3	Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!	7	14
4	Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye	9	12
5	Demokratikleşme Çabaları	3	6
6	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	3	6
7	Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası	5	8
Toplam		39	72

Not: T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 2018-2019 Öğretim Programından alınmıştır.

2.6. Nutuk'un Bir Ders Materyali Olarak Kullanılması

Nutuk'un, yazıldığı tarihler arasında I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin genel durumu, sonrasında gelişen Milli Mücadele hareketleri ve yeni bir devletin kurulması

konularını belgelere dayalı şekilde anlatması doğrudan 8. Sınıf T.C. İTA dersi konularıyla örtüşmektedir.

Tarih derslerinde öğrencilere öğretilmesi gereken konular ders kitaplarında bilgi yığınları halinde kalmakta, kalıp cümlelerle ezber gerektirmekte ve öğrenciler için sıkıcı bir ders haline dönüşmektedir (Hayta ve Akhan, 2014, s. 1050). Bu dersler, ders kitabı ve haritalar ile sınırlı kalmamalı ezbere dayalı bir öğretim gerçekleşmemesi için farklı kaynaklardan da yararlanılmalıdır. T.C. İTA dersi için yararlanılabilecek kaynaklardan birisi de hatıratlardır. Hatıralar anlatılan dönemin hem siyasi, hem ekonomik, hem de toplumsal boyutunun ele alınması açısından kayda değer tarihsel başvuru kaynakları arasında yer alırlar. Öyle ki, tarihi yazan da yaşayan da insandır ancak günümüzde, yazılan tarihin insani boyutu maalesef yok denecek kadar az ele alınmaktadır. Bu yönüyle hatıratlar öğrencilerin, dönemin özelliklerinin tamamını görmeleri açısından önemli eserlerdir (Dönmez ve Yazıcı, 2008, s. 250).

Bu ders için kullanılabilecek kanıt niteliği oluşturan ve anlatılan bilgileri havada asılı kalmaktan ziyade bir temele oturtan, hatırat niteliği taşıyan en birincil kaynak Nutuk'tur. Dersler süresince çocukların zihinlerinin tarihler, olaylar, kavramlarla doldurulması yerine önemli noktaların kazandırılması daha yararlıdır (Altıkulaç, 2008, s. 23). Eğer ilk elden kaynaklar ders materyali olarak kullanılırsa öğretmen ve öğrenciler T.C. İTA derslerinde ders kitaplarına bağlı kalmayacak ve ders kitaplarının içerdiği her türlü bilgiye mutlak doğruymuş gibi bakmayacaklardır (Dilek ve Dilek, 2005, s. 96). Dolayısıyla Nutuk bu noktada tarihsel bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Güncellenen öğretim programı içerisinde verilen kazanımlar da Nutuk'un genç nesillere öğretilmesi gerekliliğini destekler niteliktedir. Tabi bu durumda Nutuk'un tamamının bir ders kitabı olarak okutulmasından bahsedilmemektedir. Özellikle Nutuk'ta yapılan yorumlarla başka eser ve belgelerdeki farklı yorum ve tarihi gerçeklerin birlikte öğrencilere sunulması, onları bu farklı görüş ve gerçekler karşısında düşünmeye, karşılaştırmaya ve doğru sonuçlara ulaşmaya sevk edecektir. Bu sayede öğrenciler, tarihi kişiliklere ve olaylara eleştirel bir gözle bakabilmeyi öğreneceklerdir (Dilek ve Dilek, 2005, s. 94). Sonuç olarak, Nutuk gibi kıymetli bir eserin öğretmenler tarafından derste aktif bir şekilde kullanılması T.C. İTA dersinin amacına ulaşmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Hayta ve Akhan, 2014, s. 1055). Nutuk'un orijinal baskısı ve dili düşünüldüğünde her okul kitaplığında öğrencilerin aktifçe kullanabileceği yaş gruplarına uygun sadeleştirilmiş bir baskısı bulunması şarttır.

2.7. İlgili Araştırmalar

Nutuk'un 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlarla ilişkisi ile ilgili yapılmış doğrudan bir tez çalışmasına rastlanılmamıştır. Ancak genel olarak Nutuk'un analizi, kullanılması, incelenmesi ile nasıl öğrenilmesi gerektiğine dair çalışmalar ve bununla birlikte T.C. İTA dersi öğretimiyle ve öğretim materyalleriyle ilgili çeşitli çalışmalar mevcuttur.

Akçakayalıoğlu (1988)'de yaptığı çalışmasında Nutuk'un nasıl incelenmesi, değerlendirilmesi ve öğretilmesi gerektiğinin üstünde durmuştur. İncelenmesi hususunda Türk harfleriyle basılmış yayınların, Osmanlıca ilk baskılarıyla karşılaştırılması, baştan sona harf harf okunmalı gerekirse tarih sınıflaması için ayrı ayrı fiş olay, olgu, inkılap, ilke gibi eserde geçen tüm konular bütünlüyci diğer eserlerle karşılaştırılması gerektiğinden bahsetmiştir. Değerlendirmesinin ise Kurtuluş Savaşı'nın dününe bugününe ve yarınına kadar inceleyip değerlendirmekle olacağını belirtmiş ve bu çalışmaların resmi makamlarca desteklenmesi gerektiğini, öğretilmesi hususunda ise öğrenim görmüşler için, orta ve yükseköğretim için bir de mütevazı halk toplulukları için ayrı ayrı araç ve usullerle özendirici yayınlar yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Uzun (2005) Atatürk'ün Nutuk'unun içerik analizi adlı doktora tezinde Nutuk'un daha önce çeşitli şekilde incelendiğini ama içerik analizinin yapılmadığını belirterek bu şekilde inceleme yapmıştır. Buradan birtakım sonuçlara ulaşabilmek, Mustafa Kemal Paşa'nın çeşitli konulardaki uygulama ve düşüncelerine dönük birtakım çıkarımlarda bulunabilmeyi amaçlamıştır. Ayrıca içinde kişisel birtakım yargıların da yer aldığı bir eser olan Nutuk'tan objektif bir şekilde yararlanabilmek için, bu tip bilgilerin diğer hatırat ve yeni araştırmalardaki bilgilerle kıyaslanarak kullanılması daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağı yönünde öneride bulunmuştur.

Cihan (2005) Orta Öğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 1998 Programında Önerilen Ders Araç-Gereçlerinin (Materyallerinin) Değerlendirilmesi ve Öneriler adlı yüksek lisans teziyle dersin öğretiminde kullanılacak çeşitli krokiler, slâytlar, yardımcı ders kitapları, olayların geçtiği yerler, TV, bilgisayar, film, tiyatro eseri, hikâye, roman vb. kaynakların öneminden bahsetmiş, özellikle büyük Nutuk'un bu ders için en önemli kaynak kitabı olduğunu vurgulamıştır. Yaptığı araştırma da okullarımızda bu araç ve gereçlerden yeterince faydalanılmadığı yargısına varmış ve çeşitli önerilerde bulunmuştur. Cihan (2005)'a göre T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin birinci elden kaynağı,

Kurtuluş Savaşı'nın en önemli belgesi 'Nutuk' öğrencilerin anlayacağı dilde, tüm okullarda bulundurulmalıdır.

Doğan (2008), yüksek lisans tezinde ilköğretim 8. sınıf T.C. İTA dersinin öğretiminde tarihsel kanıt kullanımının etkililiği ve öğrencilerin tarih öğrenimi sürecine dair görüşlerini incelemiştir. Çalışmasını 8. sınıfa giden 25 öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Topladığı verileri içerik analizi ve betimsel analiz tekniklerini kullanarak analiz etmiş, çalışmanın sonucunda kanıt temelli tarih öğretim uygulamasında öğrencilerin kanıt sorgulama beceri düzeylerinin farklılık gösterdiği; öğrencilerin ders sürecini derse ilgi, öğrenme ve öğrenmenin kalıcılığı noktasında olumlu değerlendirdikleri; kanıt temelli tarih öğretimi uygulaması sonunda öğrencilerin tarih, tarih öğretimi, tarih öğretiminin amaçları, tarihçi ve tarihsel kanıta ilişkin algılamalarında tarih metodolojisi ve yapılandırmacı eğitim felsefesine uygun anlayış geliştirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Yurteri (2012) Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında materyal kullanımı (1931-2008) adlı yüksek lisans tezinde 1931-2008 yılları arasında okutulan Ortaöğretim T.C. İTA ders kitaplarında materyallerin nasıl kullanıldığı ve materyal kullanımının ders kitaplarına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Araştırmada literatür incelemesi, belgesel tarama modeli ve tarihsel yöntem yaklaşımını kullanmıştır. Çalışmanın evrenini Türk Milli Eğitim sistemindeki tüm Ortaöğretim T.C. İTA ders kitapları oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda ise 1931-2008 yılları arasında okutulan Ortaöğretim T.C. İTA ders kitaplarında materyal kullanımı ve destekleyici unsurların çok fazla değişiklik göstermeyip benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Altıkulaç (2014) 'Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Hatıratların Kullanımının Öğrenme Sürecine Etkisi' adlı doktora tezinde derste hatıratların kullanımıyla öğrencilerin akademik başarılarının artırılmasını, derse ve konuya karşı oluşan tutumun ve tarihsel düşünme becerisinin geliştirilmesini amaçlamıştır. Çalışma bir eylem araştırmasıdır. Nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutu için ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Deney grubuna hatıratlar kullanılarak oluşturulan öğretim etkinlikleri uygulanmış, kontrol grubuna ise aynı üniteye ait konuların öğretimi, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda deney grubu öğrencileri kontrol grubundan daha başarılı olduğu, uygulama öncesinde deney grubu öğrencilerinin T.C. İTA dersine ve üniteye karşı tutumlarının kontrol grubuna göre düşük, uygulama sonrasında ise tutumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dönmez ve Altıkulaç (2014) yaptıkları çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının öğretiminde tarihsel kaynakların kullanımına yönelik görüşlerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Verilerin toplanacağı ölçek araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Elde edilen bulgular nicel ve nitel yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada, katılımcılarının derste tarihsel kaynak kullanımına istekli olduğu, fakat nasıl kullanacakları konusunda kendilerini yetersiz gördükleri sonucuna varılmıştır. Öğretmen adaylarının derslerinde birincil kaynakları kullanmayı tercih ettiği, bu kaynaklardan da en çok arşiv belgeleri, arşiv filmleri ve hatıratlar gibi kaynaklara ağırlık verdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Öztaş (2018) Tarih Öğretiminde Bir Öğretim Materyali: Edebi Ürünler isimli makalesinde Nutuk'un, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarih ve ilkelerini gün ışığına çıkarmada kullanılabilecek temel kaynaklardan biri olduğunu hem sosyal bilgiler hem vatandaşlık hem de T.C. İTA derslerinde birer öğretim materyali olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Morin ve Lee (2010) Türk Milliyetçiliğinin Anayasal Söylemi: Atatürk'ün Nutuk'u ve Türk Halkının Retorik Yapısı (Constitutive Discourse of Turkish Nationalism: Atatürk's Nutuk and the Rhetorical Construction of the Turkish People) adlı çalışmalarında Nutuk ve onun retorik özelliklerini analiz ederken, Atatürk'ün modern bir Türk halkı inşa etmek için kullandığı efsanevi temelleri tespit etmeye çalışmış, Atatürk'ün Nutuk'unun Müslüman milletleri ve onların modernite müzakerelerini anlamaya çalışırken düşünmek için kârlı bir söylem sunduğunu belirtmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi başlıkları yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma Nutuk'ta yer alan konuların T.C. İTA Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarına yansımalarına dayanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, çalışılacak konular ile ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içerir. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189-190).

3.2. Çalışma Alanı

Araştırmanın çalışma alanını, 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan ders kitapları oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Atatürk'ün Nutuk (Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, 2009) adlı eserinden yararlanılmıştır. Bu yayın Nutuk'un orijinaline en yakın ve günümüz Türkçesine en yakın olması sebebiyle kitap tercih edilmiştir. Aynı zamanda 8. sınıf T.C. İTA dersi 2019-2020 yılında okutulacak MEB ve Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitaplarından yararlanılmıştır. MEB tarafından hazırlanan iki adet ders kitabı bulunmaktadır. Bir tanesinin yazarları Mehmet Ülkü, Özlem Mutlu, ve Fatih Çetinkaya diğer

kitabın yazarları ise Sinan Baydar ve Fatih Öztürk'tür. Nev Yayıncılığın hazırladığı kitabın yazarı ise Ökkeş Kurt'tur.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için betimsel analiz ve içerik analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Betimsel Analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmasıdır. Veriler, alt amaçların ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239). Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak için uzman görüşü alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, her alt amaca göre elde edilen verilere yönelik olarak ayrı başlıklar altında sunulmuştur.

4.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Çalışmanın birinci alt amacında 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan I. Dünya Savaşı ve sonrası ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? Sorusuna cevap aranmış ve elde edilen bulguların ders kitaplarında yer alma durumları da yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

1- T.C. İTA dersi ikinci ünitesinde yer alan 'Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında çıkarımlarda bulunur' ve 'Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu analiz eder' kazanımları için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar;

1.Düşman devletler, Osmanlı devlet ve memleketine karşı maddi ve manevi saldırıya geçmişler. Onu yok etmeye ve paylaşmaya karar vermişler. ...Komutanlar ve subaylar I. Dünya Savaşı'nın bunca çile ve güçlükleriyle yorgun, vatanın parçalanmakta olduğunu görmekte yürekleri kan ağlıyor (Atatürk, 2009, s. 7).

2.Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, I. Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafı zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes antlaşması imzalanmış. Büyük Savaş'ın uzun yılları boyunca millet yorgun ve fakir durumda. Milleti ve memleketi I. Dünya Savaşı'na sürükleyenler, kendi hayatlarını kurtarma kaygısına düşerek memleketten kaçmışlar. Saltanat ve hilafet makamında oturan Vahdettin soysuzlaşmış, şahsını ve bir de tahtını koruyabileceğini hayal ettiği alçakça tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet aciz, haysiyetsiz ve korkak. Yalnız padişahın iradesine boyun eğmekte ve onunla birlikte kendilerini koruyabilecekleri herhangi bir duruma razı (Atatürk, 2009, s. 1).

3.Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta. İtilaf Devletleri ateşkes antlaşmasının hükümlerine uymayı gerekli görmüyorlar. Birer bahane ile İtilaf donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana ili Fransızlar; Urfa, Maraş, Antep İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya da İtalyan askeri birlikleri, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta yabancı subay ve memurlar ile özel ajanlar faaliyette. (...) 15 Mayıs

1919'da İtilaf Devletleri'nin uygun bulmasıyla Yunan ordusu İzmir'e çıkartılıyor (Atatürk, 2009, s. 1).

2- T.C. İTA dersi ikinci ünitesinde yer alan 'Kuvay-ı Milliye'nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

1-(...) İstanbul Rum Patrikhanesi'nde kurulan Mavri Mira Heyeti illerde çeteler kurmak ve idare etmek, gösteri toplantıları ve propagandalar yapmakla meşgul (Atatürk, 2009, s. 1).

Ermeni hazırlığı da tıpkı Rum hazırlığı gibi ilerliyor. Trabzon Samsun ve bütün Karadeniz sahillerinde örgütlenmiş olan ve İstanbul'daki merkeze bağlı bulunan Pontus Cemiyeti hiçbir engelle karşılaşmadan kolaylıkla ve başarıyla çalışıyor (Atatürk, 2009, s. 2).

2-Kurulma yolundaki dernekler dışında memleket içinde başka birtakım dernek ve kuruluşlar da ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında Diyarbakır, Bitlis, Elazığ illerinde İstanbul'dan idare edilen Kürt Teali Cemiyeti vardı. Bu derneğin amacı yabancı devletlerin himayesi altında bir Kürt devleti kurmaktır.

3-Konya ve dolaylarında İstanbul'dan yönetilen Teali İslam Cemiyeti'nin kurulmasına çalışılıyordu. Memleketin her tarafında İtilaf ve Hürriyet, Sulh ve Selamet Cemiyetleri de vardı (Atatürk, 2009, s. 4).

İstanbul'da önemli sayılabilecek kuruluşlardan biri İngiliz Muhipleri Cemiyeti idi. Bu addan İngilizlere dost olanların kurduğu bir dernek anlaşılmasın. Bence, bu derneği kuranlar kendi şahıslarını ve kendi çıkarlarını gözetkenler ile kendi çıkarlarının korunma çaresini Lord George hükümeti aracılığıyla İngiliz himayesini sağlamakta arayanlardır. Bu zavallıların, İngiliz Devleti'nin Osmanlı Devleti'ni bir bütün olarak korumak ve himaye etmek isteğinde olup olmadıkları bir defa olsun üzerinde düşünölmeye değer.

4-İstanbul'da erkekli kadınlı ileri gelen bir kısım kimseler de gerçek kurtuluşun Amerikan mandasını sağlamakta olduğu görüşünde idiler (Atatürk, 2009, s. 5).

Bütün bunlara karşılık işgal altındaki halkın çeşitli kurtuluş çareleri aradığını da söylemiştir;

Durumun dehşet ve korkunçluğu karşısında her yerde, her bölgede birtakım kimseler tarafından kurtuluş çareleri düşünölmeye başlanmıştı. ...Edirne ve çevresinde Trakya-Paşaeli adıyla bir dernek vardı. Doğuda Erzurum ve Elazığ'da genel merkezi İstanbul olmak üzere Vilayet-i Şarkîye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kurulmuştu. Trabzon'da Muhafaza-i Hukuk adında bir dernek bulunuyordu.

İzmir'in işgal edileceği konusunda mayısın on üçünden beri açıktan belirtiler görmüş olan İzmir'deki bazı genç vatanseverler kendi aralarında bu acıklı durumla ilgili görüşmeler yapmış, bir oldubittiye geldiğine şüphe kalmayan Yunan işgalinin ilhakla sonuçlanmasına engel olma kararında birleşerek, Redd-i İlhak ilkesini ortaya atmışlardır (Atatürk, 2009, s. 2).

Ders kitapları incelendiğinde bu kazanımlarla ilgili Nev yayıncılık ve MEB tarafından hazırlanan iki kitaptan birinde hiçbir alıntıya yer verilmezken MEB tarafından hazırlanan diğer bir ders kitabında Mondros Ateşkesi ile ilgili bir tane alıntıya yer verildiği görölmüştür.

4.2. İkinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Çalışmanın ikinci alt amacında 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Milli Mücadele hazırlık süreci ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? Sorusuna cevap aranmış ve elde edilen bulguların ders kitaplarında yer alma durumları da yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

1- T.C. İTA dersi ikinci ünitesinde yer alan ‘Milli Mücadele’nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal’in yaptığı çalışmaları analiz eder’ kazanımı için Nutuk’tan yapılabilecek alıntı:

1919 yılı Mayısının 19’uncu günü Samsun’a çıktım. Doğrudan doğruya emrim altında olmak üzere iki kolordu vardı. ...Benim, bu iki kolorduya doğrudan doğruya emir ve komuta vermekten daha ileri bir yetkim vardı ki müfettişlik bölgesine yakın askeri birliklere de tebligat yapabilecektim. Aynı şekilde bölgede bulunan ve bölgeye komşu olan illere de tebligatta bulunabilecektim (Atatürk, 2009, s. 7).

Mustafa Kemal, düşünülen kurtuluş çarelerinin hiçbirini uygun bulmamış, daha İstanbul’dan çıkmadan önce düşündüğü ve Samsun’da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulanmasına başladığı kararın tek kurtuluş çaresi olduğunu söylemiştir:

‘Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardır o da milli hâkimiyete dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmaktır’ (Atatürk, 2009, s. 9).

1-Temel ilke, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu ilke ancak tam istiklale sahip olmakla gerçekleştirilebilir. Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun, istiklalden yoksun bir millet, medeni insanlık dünyası karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye layık görülemez (Atatürk, 2009, s. 9).

2-Şimdi efendiler, ilk iş olmak üzere bütün ordu ile temasa geçmek gerekiyor. Erzurum’daki 15. Kolordu Komutanı’na 21 Mayıs 1919’da yazdığım bir şifrede bir an önce Erzurum’a gitmek istediğinde bulunduğumu ancak Samsun ve dolayları güvenlik yetersizliği yüzünden kötü bir sona uğrama tehlikesi karşı karşıya geldiğinden, buralarda birkaç gün daha kalmak zarureti doğduğunu bildirdikten sonra beni şimdiden aydınlatmaya yarayacak hususlar varsa bildirilmesini rica ettim. (Atatürk, 2009, s. 12).

3-23 Mayıs 1919’da Ankara’da bulunan 20. Kolordu Komutanı’na Samsun’a geldiğimi, kendisi ile daha sıkı ilişki kurmak istediğimi ve İzmir dolaylarına dair daha kolaylıkla alabileceği bilgilerden haberdar olmak istediğimi bildirdim. ...Bir iki güne kadar Samsun’dan karargahımla bir süre için Havza’ya gideceğimi ve mutlaka Samsun’dan hareketimden önce beni aydınlatacak bilgileri beklediğimi yazdım (Atatürk, 2009, s. 13).

Mustafa Kemal, bir hafta kadar Samsun’da kalıp oradan Havza’ya geçmiş ve burada halktan işgallerin protesto edilmesini istemiştir.

Havza’da kaldığım süre içinde bütün yurttaki milli teşkilat kurulması gereğini bir genelge ile bütün komutanlara ve sivil idare amirlerine bildirdim. ...İzmir’in ve onun arkasından Manisa ve Aydın’ın işgali ile yapılan saldırı ve zulümler hakkında millet daha aydınlanmamış, milli varlığa vurulan bu korkunç darbeye karşı açıktan açığa herhangi bir tepki ve şikâyet gönderilmemişti. ...Büyük ve heyecanlı mitingler yapılarak milli gösterilerde bulunulması, bunun bütün kasaba ve köylere kadar yaygınlaştırılmasını istedim. Verdiğim bu talimat üzerine her yerde gösteri toplantıları yapılmaya başlandı (Atatürk, 2009, s. 15-16).

Yapılan gösteri ve mitingler sonrasında Mustafa Kemal’in halkı milli mücadeleye çağırmasından rahatsız olan İstanbul Hükümeti onu İstanbul’a geri çağırmıştır. Mustafa Kemal bu konuyu Nutuk’ta şöyle değerlendirmiştir:

Anadolu’ya geçeli bir ay olmuştu. Bu süre içinde bütün ordu birlikleriyle temas ve bağlantı sağlanmış; millet mümkün olduğu kadar aydınlatılarak dikkatli ve uyanık bir duruma getirilmiş, milli teşkilat kurma düşüncesi yayılmaya başlamıştı. Genel durumu artık bir komutan ile yürütüp yönetmeye gerek kalmamıştı. Yapılan geri çağırma emrine uymamış ve onu yerine getirmemiş olmakla birlikte, milli teşkilat ve hazırlıkların yönetimine devam etmekte olduğuma göre şahsen

asi duruma geçmiş olduğuma şüphe edilemezdi. Bundan başka ve özellikle girişmeye karar verdiğim teşebbüs ve faaliyetlerin köklü ve şiddetli olacağını tahmin güç değildi. O halde, yapılacak teşebbüs ve faaliyetlerin bir an önce şahsi olmak niteliğinden çıkarılması mutlaka, bütün bir milletin birlik ve dayanışmasını sağlayacak ve temsil edecek bir heyet adına olması gerekli idi (Atatürk, 2009, s. 21).

Milli Mücadele hazırlık sürecinde Samsun ve Havza'dan sonra Amasya'ya giden Mustafa Kemal, bu süreci Nutuk'ta şu sözlerle kaleme almıştır:

Bir hafta kadar Samsun'da ve 25 Mayıs'tan 12 Haziran'a kadar Havza'da kaldıktan sonra Amasya'ya gittim. ...Yaverim Cevat Abbas Bey'e 21/22 1919 gecesi Amasya'da yazdırdığım genelgenin esas noktaları şunlardı:

- 1- Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
- 2- İstanbul Hükümeti üzerine aldığı sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir.
- 3- Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- 4- Güvenli bir yer olması sebebiyle Sivas'ta ulusal nitelikli bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.
- 5- Bunun için bütün illerden üç temsilci seçilmesi ve temsilcilerin en kısa zamanda yetişmek üzere yola çıkması gerekmektedir.
- 6- Doğu illeri adına, 23 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. O tarihe kadar öteki illerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de Sivas genel kongresine katılmak üzere hareket ederler (Atatürk, 2009, s. 22).

Mustafa Kemal Amasya'da bulunduğu sırada Sivas'tan aldığı bazı haberler dolayısıyla Sivas'a geçmek durumunda kaldığından ve burada yaşananlardan şöyle bahsetmektedir:

1-Ayın 25. günü Sivas'ta aleyhimde bazı yakışksız olaylar çıkmaya başladığını haber aldım. 25/26 Haziran gecesi yaverim Cevat Abbas Bey'i çağırdım ve yarın sabah karanlıkta Amasya'dan güneye hareket edeceğiz dedim. Bu gidişin gizli tutularak hazırlık yapılması için emir verdim.

26 Haziran'da Amasya'dan yola çıktım. Tokat'a varır varmaz telgrafhaneyi gözaltına alarak benim gelişimin Sivas'a ve hiçbir yere bildirilmemesini sağladım. 26/27 Haziran gecesini orada geçirdim, 27'de Sivas'a hareket ettim. ...Sivas valisine Tokat'tan Sivas'a hareket ettiğimi bildirir açık bir telgraf yazdım. İmzada Ordu Müfettişliği unvanını kullandım.

...Tartışmanın kızıştığı bir sırada Reşit Paşa'nın eline benim Tokat'tan çekilen telgrafımı verirler. Reşit Paşa hemen Ali Galip'e uzatır. İşte geliyor, buyurun, tutuklayın der. Bunun üzerine Ali Galip, ben tutuklarım dedimse benim il sınırlarım içinde olursa tutuklarım demek istedim, deyince toplantı halinde bulunanları bir heyecan kaplar. Hep birden, haydi öyleyse karşılamaya gidelim diyerek toplantıya son verirler (Atatürk, 2009, s. 28).

2-...Sivas şehrine girerken, caddenin iki tarafı büyük bir kalabalıkla dolmuş, askeri birlikler tören düzenini almış bulunuyordu. Otomobillerden indik. Yürüyerek askeri ve halkı selamladım. Bu manzara Sivas'ın saygıdeğer halkının ve Sivas'ta bulunan kahraman subay ve askerlerimizin bana ne kadar bağlı ve sevgi dolu olduğunu gösteren canlı bir tanık idi. Bundan sonra doğrudan Kolordu Komutanlık binasına gittim ve hemen maiyeti ile birlikte Ali Galip'i ve onun yardakçısı olduklarını anladığım fesatçıları getirttim. Onlara ne yaptığımı anlatarak zaten yeterince yorgunluk vermiş olduğuna şüphe etmediğim ayrıntıları uzatmak istemem (Atatürk, 2009, s. 29). Yalnız bir noktaya işaret etmekle yetineceğim. Efendiler, Ali Galip, karşılaştığı bu kötü davranıştan sonra bana bildirecek gizli şeyleri olduğunu söyleyerek, gece yalnız olarak yanıma geldi. Kabul ettim. Davranışlarının dış görünüşüne önem vermemezliğimizi rica ile Elazığ valiliğini kabul etmekten maksadının benim yolumda hizmet etmek olduğunu ve Sivas'ta kalışının benimle buluşup benden direktif almak maksadına dayandığını açıklamaya ve bin türlü delillerle ispata çalıştı. Bizi sabaha kadar oyalamak suretiyle başardığını da itiraf etmeliyim (Atatürk, 2009, s. 30).

Mustafa Kemal Amasya Genelgesi'nde doğu illeri için belirtilen kongrenin toplanması için Erzurum'a geçmiş, buradaki faaliyetlerini yine Nutuk'ta kaleme almıştır:

1-Sivas'taki teşkilat ve nasıl hareket edileceği konusunda gerekenlere talimat verdikten sonra, hiç uyumadan geçen 27/28 gecesinin sabahında, bir bayram günü, Sivas'tan Erzurum'a doğru yola çıktık. Bir haftalık yorucu bir otomobil yolculuğundan sonra 3 Temmuz 1919 günü halkın ve askerinin içten gelen samimi gösterileri arasında Erzurum'a varıldı. İstanbul Hükümeti'nden gelebilecek menfi emirleri denetlemek ve önlemek için haberleşme kanalı olan önemli merkezlerden tedbirler alınmak üzere, bütün komutanlara 5 Temmuz 1919 tarihinde emir verdim. Komutan, vali ve Vilayet-i Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin Erzurum şubesiyle temasa geçildi (Atatürk, 2009, s. 26).

2-Erzurum'a gelişimin ilk günlerinde Erzurum Kongresi'nin toplanmasını sağlamak üzere gerekli tedbirler alınmasına önem verildi. ...Kongrenin toplanma günü olan 23 Temmuz yaklaştığı halde illerden gönderilmesi gereken temsilciler seçilip gönderilemiyordu. İllerin her birine açık telgraflar gönderildiği gibi bir yandan da şifreli telgraflarla valilere, komutanlara gereken tebligatta bulunuldu. Sonunda on üç günlük bir gecikme ile yeterince temsilci getirilerek kongreyi toplama gerçekleştirilebildi (Atatürk, 2009, s. 32).

Erzurum Kongresi sırasında İstanbul Hükümeti'nin İstanbul'a geri dönmesi için Mustafa Kemal'e yaptığı baskı devam etmektedir. Bunun üzerine Mustafa Kemal vicdani görev diye nitelendirdiği vatani kurtarma faaliyetlerini seçerek çok sevdiği askerlik mesleğinden ayrılmak durumunda kalmıştı:

Biz bu işlerle uğraşırken bir yandan da İstanbul'da Harbiye Nezareti makamında bulunan Ferit Paşa'nın ve padişahın, İstanbul'a dönmemi sağlamak üzere birbiri ardınca çekilen aldatıcı telgraflarına da türlü karşılıklar vermekle vakit kaybına mecbur oluyorduk. Harbiye Nazırı İstanbul'a gel diyor. Padişah, önce hava değişimi al, Anadolu'da bir yerde otur fakat bir işe karışma, diye başladı. Daha sonra ikisi birden mutlaka gelmelisin dediler. Gelemem dedim. ...İstanbul o dakikada benim resmi görevime son vermiş oldu. Ben de aynı dakikada 8-9 Temmuz 1919 gecesi saat 22.50'de Harbiye Nezareti'ne, saat 23.00'te padişaha resmi görevimle birlikte askerlikten de ayrıldığımı bildiren telgrafi çekmiş oldum.

Durum, tarafımdan ordulara ve millete duyuruldu. Bu tarihten sonra resmi sıfat ve yetkilerden sıyrılmış olarak, yalnız milletin sevgi ve fedakârlığına güvenerek ve onun tükenmez bereket ve kudret kaynağından ilham ve güç alarak vicdani görevimize devam ettik (Atatürk, 2009, s. 33).

Kongre bildirisi ve kararları hakkında Mustafa Kemal'in Nutuk'tan notları:

Efendiler, yüksek malumunuz olduğu üzere Erzurum Kongresi 1919 yılı Temmuzunun 23. Günü pek gösterişsiz bir okul salonunda toplandı. İlk günü beni başkanlığa seçtiler. ...Milletin mukadderatına hakim bir milli iradenin, ancak Anadolu'dan doğabileceğini belirttim. Milli iradeye dayanan bir Millet Meclisi'nin meydana getirilmesini ve gücünü milli iradede alacak bir hükümetin kurulmasını, kongre çalışmalarının ilk hedefi olarak gösterdim (Atatürk, 2009, s. 45).

Mustafa Kemal Nutuk'ta Erzurum Kongresi'nin on dört gün sürdüğünü belirtmiş ve alınan kararlardan bahsetmiştir. Bu kararlar başta çeşitli şekillerde değerlendirilmiş ancak aslını kaybetmeden uygulamaya koyulmuştur (Atatürk, 2009).

Efendiler, biz kongrede bu kararları ve ilkeleri ortaya koymaya çalışırken Sadrazam Ferit Paşa da basında birtakım demeçler yayınlıyordu. 23 Temmuz 1919 tarihli basın, dünyaya şunu ilan ediyordu: Anadolu'da karışıklık çıktı. Kanun-ı Esasi'ye aykırı olarak Meclis-i Mebusan adı altında toplantılar yapılıyor. Bu hareketin askeri ve siyasi memurlar tarafından önlenmesi gerekir.

Buna karşı gereken tedbirler alındı ve Meclis-i Mebusan'ın toplantıya çağırılması istendi. Ağustosun yedinci günü kongre toplantısına son verirken üyelerine; önemli kararlar alındığını, bütün dünyaya milletimizin varlık ve birliğinin gösterildiğini söyledim ve tarih, bu kongremizi ender görülen büyük bir eser olarak kaydedecektir dedim (Atatürk, 2009, s. 46).

Mustafa Kemal, Erzurum Kongresi ile ilgili görülen bazı kararsızlıkları da değerlendirmiştir:

1-Efendiler, hatıra olarak küçük bir noktaya da işaret etmek isterim. Benim bu Erzurum Kongresi'ne üye olarak girip girmemem üzerinde düşünölmeye değör bulunduğu gibi, kongreye katıldıktan sonra da başkan olup olmamam konusunda kararsızlık gösterenler olmuştur. Bu kararsızlığı gösterenlerden bir kısmının düşöncelerini iyi niyet ve içtenliklerine vermek mümkün ise de diğer bazı kimselerin bu hususta tamamen samimiyetten uzak, aksine melunca bir maksadın peşine düştüklerine daha o zaman şüphem kalmamıştı (Atatürk, 2009, s. 47).

2-Kongrenin bitiminden iki üç gün önce başka bir tartışma da söz konusu olmaya başlamıştı. Bazı yakın arkadaşlarım benim Temsil Heyeti'ne girerek açıkça faaliyet göstermemi sakıncalı buluyorlardı. ...Bu görüşlerin ne dereceye kadar yerinde olup olmadığını araştırarak değölim. Yalnız benim de bu görüşlere karşı düşöncelerimi ve bunları dayandırdığım noktalardan bazılarını sayayım; özellikle, ben mutlaka kongreye katılmalı ve onu idare etmeliydim, çünkü zaman geçirmeksizin milli iradenin faaliyete geçirilmesini ve milletin doğrudan doğruya fiili ve silahlı olarak tedbirler almaya başlamasını sağlamak zaruretine inanıyordum. ...Bundan başka daha Amasya'da iken karar verilip de bütün millete her türlü vasıta ile tebliğ ettirdiğim Sivas Genel Kongresi'nin toplanmasını sağlamak, bütün milleti ve memleketi yalnız bir heyetle temsil etmek, ayrıca yalnız doğu illerini değöl, vatanın her köşesini aynı dikkat ve duyarlılıkla savunma ve kurtarma çärelerini bulmaya çalışmak hususlarını herhangi bir heyetin gerçekleştirebileceğine inanmadığımı açıkça ifade etmek zorundayım (Atatürk, 2009, s. 48).

Milli Mücadele hazırlıklarına devam eden Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi'nde kararlaştırılan kongrenin toplanması için Erzurum'dan Sivas'a geçmiş ve buradaki durumu kaleme almıştı:

Sivas Kongresi, 1919 Eylülünün dördünde, perşembe günü saat 14.00'te açıldı. ...Efendiler, ben bu kongrede başkanlık meselesine önem vermiyordum. Başkanlığa, belki yaşlı bir zatın getirilmesinin uygun olacağını düşünüyordum. Bu maksatla, bazı arkadaşların da düşöncelerini yokladım. Bu arada kongre salonuna girmeden önce koridorda Rauf Bey' rastladım. Kimi başkan yapalım? dedim. Rauf Bey, adeta heyecanlı bir sesle, zaten söylemeye hazırlanmış olduğu o anda halinden anlaşılan bir tavırla ve keskin bir dille, sen başkan olmamalısın dedi. Erzurum Kongresi'nde de benim başkanlığımı sakıncalı görenler vardı. Fakat onların nasıl kimseler olduklarını belirtmiştim. Bu defa en yakın arkadaşlarımın aynı zihniyeti açığa vurmaları beni düşöndürdü (Atatürk, 2009, s. 60).

Kongrenin açılmasından sonra kongre başkanlığının birer gün ya da birer gün devam etmek üzere sıra ile yapılması gündeme gelmiş, yapılan oylamada çoğunluğun bu fikri reddettiğini belirten Mustafa Kemal, başkanlık seçiminin gizli oyla yapıldıktan sonra üç olumsuz oya karşın kendisinin başkan seçildiğini ifade etmiştir. Bundan sonraki günlerde kongrenin konusunu ve alınan kararları kaleme almıştı:

En sonunda kongrenin dördüncü günü asıl maksada geldik ve aynı günde Erzurum Kongresi Tüzüğü'nün metnini görüşerek hemen bir sonuca bağladık. Çünkü Erzurum Kongresi'nin Tüzüğü'nde yapılması gereken değışiklikleri zaten hazırlamış ve gereken kimseleri de aydınlatmış bulunuyorduk.

Bununla birlikte yapılan değışiklikler sonradan bazı itirazlara, anlaşmazlıklara, birçok yazışma ve tartışmalara yol açtığı için, değıştirilen noktaların önemli olanlarına işaret edeceğim:

1- Derneğin adı Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idi, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti oldu.

2- Heyeti Temsiliye bütün Doğu Anadolu'yu temsil eder yerine, Heyeti Temsiliye bütün vatanı temsil eder, dendi. Mevcut üyelere aktı kişi daha eklendi' (Atatürk, 2009, s. 61).

Meclisi Mebusan'ın nerede toplanacağına ilişkin fikir birliğine varılamaması Mustafa Kemal'i Bahriye Nazırı Salih Paşa ile bir görüşme yapmaya mecbur kılmıştı. Mustafa Kemal'in bu konuda Nutuk'taki notları:

1-Efendiler, hatırlınızdadır ki Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Amasya'da bir görüşme kararlaştırılmıştı. ...Salih Paşa ile Amasya'da 20 Ekimde başlayan görüşmelerimiz, 22 Ekimde son buldu. Üç gün süren görüşmelerin sonunda ikişer nüsha olmak üzere beş ayrı protokol düzenlendi. Bu beş ayrı protokolden üçü imza edildi. İki protokol gizli sayılarak imza edilmedi (Atatürk, 2009, s. 167).

2-Efendiler, bu görüşmelerimizde tespit edilen esaslar arasında en önemli noktanın Meclis-i Milli'nin toplanma yeri ile ilgili olduğunun yüksek dikkatlerinizi çekmiş olacağını sanırım. Meclisin İstanbul'da toplanmasının doğru olmadığı konusundaki eski görüş ve kanaatimizi Salih Paşa'ya kabul ve tasdik ettirdik. Ancak Paşa, kendisi bu görüşe katılmakla birlikte, bu katılışın şahsına ait olup kabine adına şimdiden söz veremeyeceğini kaydını da eklemişti. Kendisi, kabine üyelerini bu görüşe inandırmak ve katılmalarını sağlamak için elinden geleni yapacağına söz vermiş, başaramadığı takdirde kabineden çekilmekten başka yapacak bir şey olmadığını söylemiştir.

Salih Paşa, bu konuda başarı sağlayamamıştır (Atatürk, 2009, s. 171).

2- T.C. İTA dersi ikinci ünitesinde yer alan 'Misakımilli'nin kabulünü ve Büyük Millet Meclisinin açılışını vatanın bütünlüğü esası ile 'ulusal egemenlik' ve 'tam bağımsızlık' ilkeleri ile ilişkilendirir' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

Efendiler, milletin emel ve gayelerinin kısa bir programının temelini oluşturacak şekilde topluca ifadesi de görüldü. Misak-ı Milli adı verilen bu programın ilk müsveddeleri de bir fikir kapsamında kaleme alındı. İstanbul Meclisi'nde bu ilkeler gerçekten toplu bir şekilde yazılmış ve tespit olunmuştur (Atatürk, 2009, s. 247).

Mustafa Kemal, İstanbul Meclisi'nde bir Müdafaa-i Hukuk grubunun kurulmamasından söz ederken insanların milli egemenlik inancının ciddiliğine henüz erişemediklerinden bahsetmiştir:

Efendiler, bu grubu kurmayı vicdan borcu, millet borcu bilmek durum ve kabiliyetinde bulunan efendiler inançsız idiler, korkak idiler, cahil idiler. İnançsız idiler çünkü milli davanın ciddiliğine ve kesinliğine ve bu davanın dayanağı olan milli teşkilatın sağlamlığına inanmıyorlardı. Korkak idiler çünkü milli teşkilattan olmayı tehlikeli görüyorlardı. Cahil idiler çünkü tek kurtuluş dayanağının millet olduğunu ve olacağını takdir edemiyorlardı. Padişaha dalkavukluk ederek, yabancılara hoş görünerek, yumuşak ve nazik davranarak büyük gayelerin gerçekleştirilebileceği gafletini gösteriyorlardı (Atatürk, 2009, s. 247-248).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasına ilişkin olarak Mustafa Kemal'in yetkili makamlara gönderdiği telgrafa Nutkun da yer vermiştir:

'Tanrı'nın lütfuyla Nisanın 23. Cuma günü Büyük Millet Meclisi açılarak çalışmaya başlayacağından, o günden itibaren askeri ve sivil bütün makamlarla bütün milletin tek merciinin Büyük Millet Meclisi olacağı bilgilerinize sunulur' (Atatürk, 2009, s. 295).

Bu kazanımla ilgili Nutuk'tan yapılabilecek diğer alıntılar:

1-Efendiler, meclisin açıldığı ilk günlerde meclise içinde bulunduğumuz durum ve şartları açıklayarak, takip edilmesini ve uygulanmasını yerinde bulduğum görüşlerimi arz ettim. Bu görüşlerin başlıcası Türkiye'nin, Türk Milleti'nin takip etmesi gereken siyasi ilke le ilgiliydi.

2-...Milli siyaset dediğim zaman kastettiğim anlam ve öz şudur; Milli sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanmakla varlığımızı koruyarak, millet ve memleketin gerçek saadet ve refahına çalışmak (Atatürk, 2009, s. 297-299).

3-Geçici olarak bir hükümet başkanı seçmek veya padişaha bir vekil tanımak mümkün değildir. Meclis'te yoğunlaşan milli iradenin, doğrudan doğruya vatanın mukadderatına el koymuş olduğunu kabul etmek temel ilkedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üstünde bir kuvvet yoktur. Padişah ve halife, baskı ve zorlamadan kurtulduğu zaman Meclis'in düzenleyeceği kanuni esaslar çerçevesinde durumunu alır.

Böyle bir hükümet, milli hâkimiyet temeline dayanan halk hükümetidir, Cumhuriyet'tir (Atatürk, 2009, s. 300).

3- T.C. İTA dersi ikinci ünitesinde yer alan 'Büyük Millet Meclisi'ne karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

1-Efendiler, 1919 yılı içinde mili teşebbüslerimize karşı başlayan iç isyanlar süratle memleketin her tarafına yayıldı. ...Alevlenen karışıklık ateşleri bütün memleketi yakıyor; hainlik, cehalet, kin ve bağınazlık dumanları bütün vatan göklerini yoğun karanlıklar içinde bırakıyordu. İsyân dalgaları, Ankara'da karargâhımızın duvarlarına kadar çarptı. Karargâhımızla şehir arasındaki telefon ve telgraf hatlarını kesmeye kadar varan kudurmuşçasına kasıtlar karşısında kaldık (Atatürk, 2009, s. 303).

2-21 Eylül 1919 tarihinde Balıkesir'in kuzey bölgesinde başlayan birinci Anzavur İsyanı, 16 Şubat 1920'de yine aynı bölgede ikinci defa baş gösterdi. Bu iki isyan askeri birliklerimiz ve milli müfrezelerimize bastırıldı. 13 Nisan 1920 tarihinde Bolu ve Düzce dolaylarında isyan çıktı. Bu isyan 19 Nisan 1920 tarihinde Beypazarı'na kadar yayıldı. Bu sırada Anzavur, top ve makineli tüfekle donatılmış, beş yüz kişilik bir kuvvetle üçüncü defa olarak Adapazarı ve Geyve dolaylarında zayıf bir milli müfrezemize saldırmak suretiyle yine ortaya çıktı. Anzavur, gönderdiğimiz milli müfrezemize, düzenli ordu birliklerimize durmadan saldırdı. 20 Mayıs 1920'de Geyve Boğazı yakınlarında yenildi ve kaçmak zorunda kaldı (Atatürk, 2009, s. 304).

3-14 Mayıs 1920'de Postacı Nazım ve Çerkez Kara Mustafa adında birtakım adamlar, otuz kırk kişi ile Yenihan'a bağlı Kaman Köyü'nde isyan ettiler. Bu hareket gittikçe artan bir şiddetle genişledi. Asiler, Çamlıbel'de bulunan bir müfrezemizi basarak esir ettiler. Diğer bir kısım asiler de Tokat yakınında yürüyüş halinde bulunan bir taburumuza hücum ederek dağıtılar ve bir kısmını esir ettiler (Atatürk, 2009, s. 306).

4-Milli aşiretinin beyleri olan Mahmut, İsmail, Halil Bahur, Abdurrahman Beyler, güneyde düşmanlarla gizlice ilişki ve bağlantı kurduktan sonra, Siirt'ten Dersim dolaylarına kadar uzanan bütün aşiretlerin beyleri sıfatını takınarak o bölgede boş olmak ve bölgeyi baskı altına almak davasına kalkıştılar. ...Güneyde Milli aşiretinin isyanını bastırmaya çalışırken, Afyonkarahisar bölgesinde Çopur Musa adında bir adam da başına topladığı kuvvetle askerleri ordudan kaçmak için ayartıyor ve millete askere gitmemeyi telkin ediyordu. Çopur Musa, 21 Haziran 1920 tarihinde Çivril'i bastı. Gönderilen kuvvetler karşısında kaçtı ve Yunan ordusuna katıldı (Atatürk, 2009, s. 307-308).

'Efendiler, Meclis 29 Nisan 1920 tarihinde Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu ve sonraki aylarda İstiklal Mahkemeleri Kanunlarını da çıkarmakla inkılabın tabii gereklerini yerine getirmiş oldu' (Atatürk, 2009).

4- T.C. İTA dersi ikinci ünitesinde yer alan 'Mustafa Kemal'in ve Türk milletinin Sevr Antlaşmasına karşı tepkilerini değerlendirir' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntı:

Sevr Antlaşması Türk milleti için öylesine uğursuz bir idam kararnamesidir ki onun bir dost ağzından çıkmamasını dileriz. Bu konuşmamız sırasında bile Sevr Antlaşması'nı ağızıma almak istemem. Sevr Antlaşması'nı kafasından çıkarmayan milletlerle güven temeline dayanan ilişkilere giremeyiz. Bize göre böyle bir antlaşma yoktur (Atatürk, 2009, s. 422).

Ders kitapları incelendiğinde MEB tarafından hazırlanan yayınlarda Mustafa Kemal'in Nutuk'ta Samsun'a çıktığı gün genel durumu değerlendirmesi, askerlikten istifa ettikten sonraki görüşleri ve Mebusan Meclisi'nin toplanması ile ilgili yaptığı değerlendirmelere ait alıntılara yer verildiği görülürken Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise yalnızca Samsun'a çıktığı gün genel durumu değerlendirmesine ait doğrudan alıntının yer verildiği görülmüştür.

4.3. Üçüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular

Çalışmanın üçüncü alt amacında 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Milli Mücadele dönemi ve sonrası ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? Sorusuna cevap aranmış ve elde edilen bulguların ders kitaplarında yer alma durumları da yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

1- T.C. İTA dersi üçüncü ünitesinde yer alan 'Milli Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a- Gümrü Antlaşması

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan beri Ermeniler gerek Ermenistan içinde gerek sınıra yakın yerlerde Türkleri toplu olarak öldürmekten bir an geri durmuyorlardı. 1920 yılının sonbaharında Ermenilerce yapılan zulümler dayanılmaz bir kerteğe geldi ve Ermenistan seferine karar verdik. Doğu bölgesinde geçici seferberlik ilan ettik. 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'yı Doğu Cephesi Komutanı yaptık.

Ermeniler baskın şeklinde yaptıkları genel bir taarruz ile başarıya ulaştılar. ...Geri püskürtülüp girdikleri bölgeden atıldılar. Ordumuz 28 Eylül sabahı ileri harekete geçti. Savaş alanında verilecek emri bekleyen doğu ordumuz, 28 Ekim 1920 günü Kars üzerine harekâta başladı. Düşman direnmeksizin Kars'ı terk etti. Kars, 30 Ekim'de tarafımızca işgal edildi. 7 Kasım tarihinde birliklerimiz Arpaçay'ına kadar olan bölgeyi ve Gümrü'yü ele geçirdi' Ermeniler, 6 Kasım'da ateşkes ve barış için müracaat etmişlerdir. Biz de ateşkes antlaşmasının maddelerini 8 Kasım'da Ermeni ordusuna bildirdik (Atatürk, 2009, s. 332-333).

'Efendiler, Gümrü Antlaşması Milli Hükümet'in yaptığı ilk antlaşmadır. Bu antlaşma ile düşmanlarımızın hayalinde Türk ülkelerini kendisine bağışlamış oldukları Ermenistan, Osmanlı Devleti'nin 1877 seferiyle kaybetmiş olduğu yerleri, bize, Milli Hükümet'e terk ederek aradan çıkarılmıştır' (Atatürk, 2009).

b- Güney Cephesi

1-Güney Cephesi Komutanı Refet Paşa'nın emrinde bulunan üç piyade tümeni Dumlupınar'da hazırlanmış bir mevzide bulunuyordu. ...Güney Cephesi Komutanı'nın aldığı görev, düşmanı bu

mevzide durdurmaktı. Uşak doğusundaki mevzilerimizden hareket eden üç piyade tümeni ve bir kısım süvari Dumlupınar mevzilerine taarruz etti. 26 Mart'ta birliklerimiz mevzilerine terke mecbur oldu. Güney Cephesi Komutanı, bundan sonra kuvvetlerini esaslı bir hatta durdurmayı ve yeniden tertibat almayı başaramadığı için kuvvetler ikiye ayrıldı (Atatürk, 2009, s. 395).
2-...Yunan kuvvetlerinin, sağlam bir muharebe hattı tutmak üzere tertibat alırken, ilerideki birliklerin o hatta ulaşmak üzere geri yürüyüşleri, Refet Paşa'nın muharebesinin sonucu hakkında yanlış bir yargıda bulunmasına yol açtı. Gerçekten de Refet Paşa, kendisi yenildiği halde, düşmanın yenilip geri çekildiğini sandı. ...Durum sakinleşmeye başladıktan sonra, Refet Paşa'nın komuta ettiği orduda, kendisine karşı güvenin kalmadığı anlaşıldı. ...Ben bizzat Fevzi ve İsmet Paşa'ları alarak Refet Paşa'nın yanına gittim. Durumu yakından inceledim ve konuyu derhal şöyle bir çözüme bağladım. Refet Paşa'nın komutası altında bulunan Güney Cephesi'ni Batı Cephesi'ne bağlayarak İsmet Paşa'nın komutasına verdim. Kendisine de Ankara'da bir görev verilmek üzere oraya dönmesi gerektiğini bildirdim (Atatürk, 2009, s. 397-398).

2- T.C. İTA dersi üçüncü ünitesinde yer alan 'Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a- Düzenli Ordunun Kurulması

...Ali Fuat Paşa aleyhindeki dedikodu ve Kuvay-ı Seyyare'nin varlığının ordudaki disiplinsizliğe yol açan kötü etkileri o kadar hissedilmeye başlamıştı ki 7 Kasım tarihinde Ali Fuat Paşa'ya hemen Ankara'ya gelmesini emretmeyi gerekli buldum.
Efendiler, 8 Kasım 1920'de Fuat Paşa Ankara'ya geldi. Karşılama için bizzat istasyonda bulunuyordum. Paşayı, omzunda bir filinta olduğu halde Kuvay-ı Milliye kıyafetiyle gördüm. Batı Cephesi Komutanı'na bu kıyafeti benimseten düşünce ve zihniyet akımının bütün Batı Cephesi üzerine ne kadar etkili olduğunu anlamak için artık tereddüde yer kalmamıştı. Onun için Fuat Paşa'ya, kısa bir görüşmeden sonra alabileceği yeni görevi söyledim. Memnuniyetle kabul etti. Aynı günün gecesi İsmet ve Refet Paşaları da davet ederek yeni durumu ve görevlerini kararlaştırdık. Kendilerine verdiğim kesin direktif, süratle düzenli ordu ve süvari birlikleri meydana getirmekten ibaretti. Böylece 1920 yılı Kasımının sekizinci günü düzensiz teşkilat fikir ve siyasetini yıkmaya kararı, faaliyet ve uygulama alanına konulmuş oldu (Atatürk, 2009, s. 343-344).

Mustafa Kemal, bu karara uymak istemeyen bazı Kuvay-ı Milliye mensuplarının faaliyetlerini de aktarmıştır, 'Efendiler, Ethem ve kardeşleri cepheye bulunan komutanları beğenmiyor, onların emirlerine uymuyorlar. Bakanlıkları ve hükümeti tanımıyorlar. Yalnız sözde bana itaat ediyorlar ve Meclis'i de kendi isteklerine göre harekete geçireceklerini umuyorlar (2009) sözleriyle aktarmıştır.

Kuvvetlerimiz Kütahya'ya girerken ben de Meclis'te bazı milletvekilleri tarafından sorguya çekilmiş bulunuyordum. Asi Ethem'in üzerine yürümemize, ona saldırmamıza ve onu takip etmemize karşı çıkılıyordu. Fuat Paşa Ethem ve kardeşlerini çekip çevirebildiği için değiştirilmemesi yerinde olurmuş. Bütün anlaşmazlıkların sebebi, yeni tayin ettiğim komutanın tecrübesizlikleri ve durumun gereğine uygun tutum ve davranışlarda bulunmaması imiş. Orduda ciddiyet ve disiplin aramanın zamanı mı imiş. Ya Allah korusun Ethem Bey orduyu dağıtırsa ne yapacaktım? ...Bu asilerin aylardan beri devam edegelen isyancı tutumları ve milli hükümeti yıkmak ve kendi akıllarınca başka türlü bir hükümet kurmak düşünceleri dikkate alınmak istenmiyordu. Meclis'in heyecan ve karasızlığını giderecek inandırıcı bir konuşma yaparak, görüşmeleri, çarpışmanın sonuçlarını beklemek üzere kapattık (Atatürk, 2009, s. 371-372).

b- I. İnönü Zaferi

... 6 Ocak 1921'de Yunan ordusunun tamamı bütün cephe üzerinde her noktadan taarruza geçti. Düşman üç tümenle Eskişehir üzerine yürüdü. Bizim Gediz'de bulunan önemli kuvvetlerimiz,

Eskişehir üzerinden bu düşman tümenlerini karşılamaya mecburdu. Karşıladı ve yendi. İnkılabımızın tarihine, Birinci İnönü Zaferi'ni kaydetti. Yunan Ordusunun giriştiği bu taarruzda, Ethem ve kardeşleri de kendilerine düşen görevi yerine getirmekten geri durmadılar. Tekrar Kütahya'ya yönelerek, orada bulunan zayıf tümenimize saldırdılar. Türk subay ve erlerin yüksek kahramanlıkları Ethem ve kardeşleriyle saldıran hain kuvvetleri yenerek geri çekilmeye mecbur bırakmıştı (Atatürk, 2009, s. 372-373).

c- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Saygıdeğer efendiler, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu 20 Ocak 1921'de Meclis'ten çıkmıştı. Bu kanun Meclis'in ve Milli hükümetin durum ve yetkisini, şekil ve niteliğini tespit ve ifade eden bir kanundur. ...Kanun maddelerinin birinci maddesi 'Büyük Millet Meclisi yasama, yürütme ve yargı güçlerini kendinde toplar, devler idaresini doğrudan doğruya ve tek başına ele almıştır' şeklindeydi (Atatürk, 2009, s. 383-384).

d- Londra Konferansı

Heyetimiz İtalya Dış İşleri Bakanı Kont Sforza vasıtasıyla konferansa resmen davet edildikleri kendilerine bildirildikten sonra Londra'ya gitmiştir. Londra Konferansı, 27 Şubat 1921'den 12 Mart 1921'e kadar devam etti. Hiçbir olumlu sonuç vermedi. İtilaf Devletleri İzmir ve Trakya'daki nüfus durumu ile ilgili olarak kendileri tarafından yapılacak bir araştırmanın sonucunu kabul edeceğimiz yolunda bizden söz almak istediler. Delege heyetimiz önce bunu kabul etmişti. Fakat Ankara'dan yapılan uyarı üzerine sonrada araştırma yapılmasını, Yunan idaresinin buradan çekilmesine bağlamak teklifinde bulundu. İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'nın diğer hükümlerinin tarafımızdan samimiyetle ve itirazsız olarak uygulanmasını sağlamak istediği anlaşılmıştı. Delege heyetimiz bununla ilgili tekliflere de ret niteliğinde cevaplar vermişti. Yunan delegeleri araştırmayı hiç kabul etmemişlerdi. Bunun üzerine İtilaf Devletleri, Türk ve Yunan delege heyetlerine bazı teklifleri içine alan bir proje vererek, hükümetlerin bu proje için alacakları cevabın konferansa bildirilmesini istemişlerdi. ...Efendiler, İtilaf Devletleri delege heyetimiz vasıtasıyla yaptıkları tekliflerin cevabını almayı beklemeden, daha delegelerimiz yolda iken Yunanlar bütün ordusuyla ve bütün cephelerimize karşı taarruza geçtiler (Atatürk, 2009, s. 392-393).

e- II. İnönü Zaferi

Yunan ordusunun Bursa ve doğusunda önemli bir grubu, Uşak ve doğusunda diğer bir grubu vardı. Bizim de kuvvetlerimiz Eskişehir'in kuzeybatısında, Dumlupınar'da ve doğusunda olmak üzere iki grup halindeydi. Yunan ordusunun Bursa ve Uşak grupları 23 Mart 1921 günü ileri harekâta geçtiler. İsmet Paşa komutasında bulunan Batı Cephesi birlikleri arz ettiğim gibi Eskişehir'in kuzeybatısına yığınak yapmıştı. Karar, savaşı İnönü mevzilerinde kabul etmekte. Ona göre tedbir alınıyor ve hazırlıklar yapılıyordu. Düşman, 26 Mart akşamı İsmet Paşa'nın işgal ettirdiği mevzilerin sağ kanadına ilerisine yanaştı. Ertesi gün bütün cephelerde karşılaşmalar oldu. Düşman 28'inde sağ kanadımıza taarruza geçti. 29'unda her iki kanattan taarruz etti. Düşman yer yer önemli başarılar elde ediyordu. 30 Mart günü şiddetli savaşlarla geçti. Bu savaşların da sonucu düşman lehine oldu. Bundan sonra sıra bize geliyordu. İsmet Paşa 31 Mart günü karşı taarruza geçti ve düşmanı yenerek 31 Mart – 1 Nisan gecesi geri çekilmeye mecbur etti. Böylece inkılap tarihimizin bir sayfası İkinci İnönü Zaferi'yle yazılmış oldu (Atatürk, 2009, s. 393-394).

Mustafa Kemal, İkinci İnönü Savaşı sonrası Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya yazdığı bir telgrafta 'Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz' diyerek zaferi kutlamıştır (Atatürk, 2009).

f- Kütahya-Eskişehir Savaşı

Güney Cephesi Komutanı Refet Paşa'nın emrinde bulunan üç piyade tümeni, Dumlupınar'da hazırlanmış bir mevzide bulunuyordu. Güney Cephesi Komutanı'nın aldığı görev düşmanı bu

mevzide durdurmaktı. Uşak doğusundaki mevzilerimizden hareket eden üç piyade tümeni ve bir kısım süvari Dumlupınar mevzilerine taarruz etti. 26 Mart'ta birliklerimiz, mevzilerini terke mecbur oldu. Güney Cephesi Komutanı bundan sonra kuvvetlerini esaslı bir hatta durdurmayı ve yeniden tertibat almayı başaramadığı için kuvvetler ikiye ayrıldı (Atatürk, 2009, s. 395). İnönü Meydan Muharebesi'nden alınan sonuç üzerine Yunan ordusunun Uşak grubu derhal çekilmeye başladı. Refet Paşa 7 Nisan 1921 tarihinde karargâhıyla Çöğürler 'de, 4. ve 11. Tümenler Altıntaş bölgesinde, 5. Kafkas Tümeni ve kuvvetli bir alay durumunda olan Meclis Muhafız taburu Çöğürler güneyinde, 1. ve 2. Süvari tümenleri Kütahya bölgesinde bulunuyordu. Fahrettin Paşa, Çay ve Afyon'dan çekilen düşmanı kovalayıp sıkıştırırken Refet Paşa'da düşmanın Aslıhanlar civarında bulunan bir alayına saydığımız bu kuvvetlerle taarruz etti. Aslıhanlardaki Yunan alayı, Refet Paşa'nın taarruzunu durdurdu ve çok zaman kazandı. Bu süre içinde geriden gelen birliklerle iki tümene kadar takviye edildi. Bu kuvvetler Afyon'dan çekilen kuvvetlerin kendilerine katılmalarını sağladı (Atatürk, 2009, s. 396). 12 Nisan 1921 günü Refet Paşa'nın emrinde kuzeyden güneye ve doğudan batıya taarruz eden toplam sekiz piyade tümeni ve bir piyade taburu. ...Refet Paşa'nın komutası altına verilen kuvvetler taarruzlarında başarı kazanamadılar aksine fazla can kaybı oldu. Düşman Dumlupınar mevzilerine hakim olarak yerleşti ve orada kaldı. Refet Paşa kuvvetleri de Dumlupınar'ın on kilometre kuzeydoğusunda olmak üzere, Aydemir Çalköy, Selkisaray hattına çekilip durdu. Aslıhanlar Muharebesi diye anılan bu çarpışmalar bu şekilde sona erdi (Atatürk, 2009, s. 397).

Savaş sonrası Mustafa Kemal, Refet Paşa'nın yanına giderek durumu yakından incelemiş ve Refet Paşa'nın komutası altında bulunan Güney Cephesi'ni Batı Cephesi'ne bağlayarak İsmet Paşa'nın komutasına verdiğini notlarına eklemiştir.

3- T.C. İTA dersi üçüncü ünitesinde yer alan 'Türk Milleti'nin Milli birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekalif-i Milliye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları analiz eder' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

Saygıdeğer Efendiler, Başkomutanlığı fiili olarak üzerime aldıktan sonra birkaç ay Ankara'da çalıştım. ...Ankara'daki çalışmalarım yalnız ordunun insan ve taşıt araçları bakımından gücünün artırılması, yiyecek ve giyeceğin, sağlanıp düzene konmasıyla ilgili tedbirler almak ve yapmakla geçti. Bu sözünü ettiğim hususları gerçekleştirmek için iki gün içinde, 7-8 Ağustos 1921 tarihlerinde Tekalif-i Milliye Emri adı altında yaptığım genel tebliğlerden her biri için kısaca bilgi vereyim (Atatürk, 2009, s. 417).

Mustafa Kemal, 'bir savaşın kazanılmasında en küçük şeylerin bile dikkate alınması gerektiğini gösterebilmek' için yayınları emirleri şu şekilde aktarmıştır:

1 sayılı emrimle, her ilçede bir Tekalif-i Milliye Komisyonu kurdurdum. Bu komisyonlarca toplanan malzemenin, ordunun çeşitli bölümlerine dağıtımı şeklini düzenledim.
2 sayılı emrime göre, vatanın her ailesi birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp Tekalif-i Milliye Komisyonu'na teslim edecekti.
3 sayılı emrimle; tüccarın ve halkın elinde bulunan çamaşırlık bez, amerikan, patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi dikmeye yarayan her türlü kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, ince meşin taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyan, dikilmiş ve dikilmemiş çarık, potin, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık demir ve yapılmış nal, mih, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, gebre, semer ve urgan stoklarından yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koydum.
4 sayılı emrimle; eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, gaz, pirinç, sabun yağ, tuz, zeytinyağı, çay ve mum stoklarından yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koydum.
5 sayılı emrimle, ordu ihtiyacı için alınan taşıt araçları dışında, halkın ellinde kalan taşıt araçlarıyla, yüz kilometrelik bir uzaklığa kadar, ayda bir defa olmak üzere, parasız askeri ulaşım yapılmasını mecbur tuttum.

6 sayılı emrimle, ordunun giyinme ve beslenmesine yarayan bütün sahipsiz mallara el koydum. 7 sayılı emrimle, halkın elinde bulunan, savaşta işe yarar bütün silah ve cephanenin üç gün içinde teslimini istedim.

8 sayılı emirle; benzin, vakum, gres, makine, don, saatçi ve taban yağları, vazelin, otomobil ve kamyon lastiği, solüsyon, buji soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, yalıtkan maddeler ve bunlar türünden malzeme ve asit sülfürik stoklarının yüzde kırkına el koydum.

9 sayılı emirle; demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç, arabacı esnafları ve imalathaneleriyle, bu esnaf ve imalathanelerin iş çıkarabilme güçleri ve kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilecek ustaların adlarıyla birlikte sayılarını ve durumlarını tespit ettirdim.

10 sayılı emirle; halkın elinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabalarıyla, kağıt arabalarının bütün takım ve hayvanlarıyla birlikte binek ve topçeker hayvanlarının, katır ve yük hayvanlarının, deve ve eşek sayısının yüzde yirmisine el koydum (Atatürk, 2009, s. 418).

3- T.C. İTA dersi üçüncü ünitesinde yer alan ‘Sakarya Meydan Savaşı’nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz’un başarılı olmasında Mustafa Kemal’in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur’ kazanımı için Nutuk’tan yapılabilecek alıntılar:

a- Başkomutanlık Yasası

...En sonunda, Mersin Milletvekili Salahattin Bey, kürsüden benim adımı söyleyerek ordunun başına geçsin dedi. Bu teklife katılanlar çoğaldı. Buna karşı olanlar da vardı. ...Meclisin bu görüşü çabucak meclis dışına da yayıldı. Benim ses çıkarmayıp ve komutayı fiilen üzerime almaya yanaşmayıp, adeta felaketin kesin ve yakın olduğu düşünce ve inancını yaygın bir duruma getirdi. Bunu anlar anlamaz derhal kürsiye çıktım.

Meclisin pek sayın üyelerinin genel olarak beliren istek ve talepleri üzerine, Başkomutanlığı kabul ediyorum. Bu görevi şahsen üzerime almaktan doğacak yararları azami çabuklukla elde edebilmek, ordunun maddi ve manevi gücünü en kısa zamanda artırıp en yüksek seviyeye çıkarmak, sevk ve idaresini bir kat daha kuvvetlendirmek için, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin sahip olduğu yetkileri, fiilen kullanmak şartıyla üzerime alıyorum. Ömrüm boyunca, milli hâkimiyetin en sadık bir kulu olduğumu millete bir defa daha gösterebilmek için bu yetkinin üç ay gibi kısa bir süreyle sınırlandırılmasını ayrıca rica ederim (Atatürk, 2009, s. 414-415).

Başkomutanlık yetkisini fiili olarak üzerine alan Mustafa Kemal, Sakarya Savaşı öncesinde yaptığı hazırlıklara da Nutuk’unda değinmiştir. Söz konusu kazanımın gerçekleştirilmesinde etkili olacak alıntılar aşağıda verilmiştir:

Saygıdeğer Efendiler, Başkomutanlığı fiili olarak üzerime aldıktan sonra birkaç gün Ankara’da çalıştım. Genelkurmay Başkanlığı’nın ve Milli Savunma Bakanlığı’nın bütün kadrosu ile Başkomutanlık Karargâhı’nı kurdum. Bu iki makamın ortak çalışmalarını Başkomutanlık’ta uyumlu bir şekilde birleştirmek, bundan başka orduyu ilgilendiren ve Başkomutanlık yoluyla çözümü gereken öteki bakanlıklara ait işleri yürütebilmek için de yanımda küçük bir büro kurdum (Atatürk, 2009, s. 417).

Mustafa Kemal’in Başkomutanlığı üzerine aldıktan sonra yaptığı diğer bir yenilik olan Milli Vergiler Emri (Tekalif-i Milliye)’ne bir önceki kazanım için Nutuk’tan yapılabilecek alıntılar içerisinde değinilmiştir. Bu sebeple bu kazanım altında tekrar ele alınmamıştır.

b- Sakarya Meydan Muharebesi

Meydan Muharebesi yüz kilometrelik cephe üzerinde oluyordu. ...Savunma hatlarımız kısım kısım kırılıyordu. Fakat kırılan her kısmın yerine en yakın yerde yeni bir savunma hattı kuruluyordu. Savunma hattına çok ümit bağlamak ve onun kırılmasıyla, ordunun büyüklüğü

ölçüsünde çok gerilere çekilmek gerektiği teorisini çürütmek için memleket savunmasını başka türlü ifade etmeyi ve bu ifadeyle direnerek şiddet göstermeyi yararlı ve etkili buldum. Dedim ki: -Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik, ilk durabildiği noktada yeniden düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur. - İşte ordumuzun her ferdi, bu sistem içinde her adımda en büyük fedakârlığını göstererek ve düşmanın üstün kuvvetlerini yıpratıp yok ederek, sonunda onu, taarruzuna devam güç ve kudretinden yoksun bir duruma getirdi (Atatürk, 2009, s. 419).

c- Gazi Unvanı ve Mareşallik Rütbesi

Diğer bir görevim de ordu içinde muharebe safları arasında bizzat muharebeye katılmak ve savaşı bizzat yönetmektir. Bunu da gücümün yettiği ölçüde hatta bir kaza sonucu sol kaburga kemiklerimden birinin kırılmış olmasına rağmen bütün varlığımla en iyi şekilde yapmaya çalıştığımı sanırım. Sakarya Muharebesi'nin sonuna kadar askeri bir rütbem yoktu. Ondan sonra Büyük Millet Meclisi'nce bana Mareşal rütbesiyle Gazi unvanı verildi (Atatürk, 2009, s. 420-421).

d- Ankara Antlaşması

1-Efendiler Sakarya Zaferi'nden sonra Batı ile yaptığımız olumlu ve verimli temas ve görüşmeler Ankara Antlaşması ile sonuçlanmıştır. ...İlk toplantıda görüşmelerimizin hareket noktasını belirtmek gerektiğinden söz ederek konuşmaya başladık. Ben, bizim için hareket noktasının Misak-ı Milli'de tespit edilen ilkeler olduğunu ortaya attım. ...Nihayet uzun görüşme ve tartışmalardan sonra, Fransız Hükümeti eski bakanlarından Mösyö Franklin, Misak-ı Milli'yi okuyup anladıktan sonra yeniden görüşmek üzere toplantının ertelenmesini teklif etti (Atatürk, 2009, s. 422).

2-Üzerinde en çok durulan nokta kapitülasyonların kaldırılması ve istiklalimizin tam olarak sağlanmasını isteyen madde oldu. Mösyö Franklin bu meselelerin incelenmesi gerektiğini bildirdi. Ben bu noktaya cevap verdim. Tam istiklal bizim bugün üzerimize aldığımız görevin can damarıdır. -...Tam istiklal demek elbette siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel her alanda tam bir bağımsızlığa ve hürriyete kavuşmak demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklalden yoksun kalmak, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün istiklalinden yoksun kalması demektir. Biz bunu elde etmeden huzura kavuşacağımız inancında değiliz.- Mösyö Franklin bu sözlerim karşısında ciddi ve samimi olarak bazı görüşler ileri sürdü ve sonunda bunun zaman meselesi olduğu görüşünü belirtti.

Bu antlaşma ile siyasi, iktisadi askeri vb. hiçbir alanda bağımsızlığımızdan hiçbir şey feda etmeksizin vatan topraklarımızın değerli parçalarını işgalden kurtarmış olduk. Bu antlaşma ile milli davamız ilk defa olarak Batı devletlerinden biri tarafından onaylanmış ve açıklanmış oldu (Atatürk, 2009, s. 423-424).

e- Büyük Taarruz

1-Şimdi Efendiler, düşmana taarruz için verilmiş olan kesin kararımızı uygulamaya başlamadan önce hazırlamak ve tamamlamak zorunda bulunduğumuz savaş vasıtalarının ne olduğunu arz edeyim: Tam üç vasitanın hazırlığının yeterli olduğunu görmek gereğini duyuyorum. Birincisi, en önemlisi ve asıl olanı doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin varlığı ve istikbali için gönlünde, vicdanında belirilmiş, gelişmiş olan istek ve emellerin sağlamlığıdır. ...İkinci vasita, milleti temsil eden meclisin milli isteği ortaya koymakta ve bunun gereklerine inanarak uygulamakta göstereceği kararlılık ve yiğitliktir. Meclis, milli isteği ne kadar büyük bir dayanışma ve birlik içinde aksettirebilirse, düşmana karşı o kadar güçlü bir üstünlük vasitasına sahip oluruz. Üçüncü vasita, milletin silahlı evlatlarından ibaret olup düşman karşısında toplanmış bulunan ordumuzdur.

Efendiler, cephede bulunacağım sıralarda ordunun duygu ve düşünceleri üzerinde ümitsizlik yaratacak açık tartışmalardan vazgeçilmesini meclisten özellikle rica ettim (Atatürk, 2009, s. 432-433).

2-Ordunun hazırlıklarını tamamlamasını ve taarruzun bir an önce yapılmasını emrettikten sonra tekrar Ankara'ya döndüm. Taarruz için yeniden cepheye gitmeden önce, Ankara'da yapılması

gereken bazı işler vardı. Daha taarruz emri verdiğimi Bakanlar Kurulu'na da açıkça bildirmemiştim. Artık onlara resmi olarak haber verme zamanı gelmişti. Yaptığımız bir toplantı da iç ve dış durumlarla ordunun durumunu görüşüp tartıştıktan sonra taarruz konusunda Bakanlar Kurulu ile görüş birliğine vardık (Atatürk, 2009, s. 454).

Efendiler, 26/27 Ağustos günlerinde yani iki gün içinde, düşmanın müstahkem cephelerini düşürdük. Yenilen düşman ordusunun bütün kuvvetlerini 30 Ağustos'a kadar Aslıhanlar yöresinde kuşattık. 30 Ağustos'ta yaptığımız savaş sonunda düşmanın ana kuvvetlerini yok ettik ve esir aldık. Demek ki tasarladığımız kesin sonuç, beş günde alınmış oldu (Atatürk, 2009, s. 456).

3-Başkomutan Savaşı'nın sonuna kadar her gün büyük başarılarla gelişen taarruzumuzu resmi bildirimlerde pek önemsiz harekâttan ibaret gösteriyorduk. Maksadımız, durumu mümkün olduğu kadar dünyadan gizlemektir. Çünkü ordusunu tamamen yok edeceğimizden emindik. Bunu anlayıp düşman ordusunu felaketten kurtarmak isteyenlerin yeni teşebbüslerine meydan vermemeyi uygun görmüştük (Atatürk, 2009, s. 457).

Nutuk'tan verilen bu alıntılar söz konusu kazanımda geçen Mustafa Kemal'in Büyük Taarruz Savaşı'nın başarılı olmasında üstlendiği role kanıt olarak gösterilebilir.

f- Mudanya Ateşkes Antlaşması

Anadolu'daki Yunan ordusu kesin olarak yenilgiye uğratılmıştır. Yunan ordusunun artık yeniden ciddi bir direnişte bulunmasına ihtimal yoktur. Anadolu için herhangi bir görüşmeye gerek kalmamıştır. Ateşkes ancak Trakya için söz konusu olabilir. ...Biz Rumeli'de Doğu Trakya'yı milli sınırlarımıza kadar tamamen almadıkça askeri harekâttan vazgeçemezdik. Ancak yurdumuzun bu bölgesinden düşman birlikleri çıkarıldığı takdirde böyle bir harekâta devam etmeye kendiliğinden gerek kalmayacaktı. Görüşmeler sırasında boğazlardaki tarafsız bölgelere bizden asker gönderilmemesi şartıyla, Edirne dahil olmak üzere Meriç'e kadar Trakya'nın bize iadesi ile ilgili talebimizin olumlu karşılanacağı bildiriliyordu.

Mudanya Konferansı'na Başkomutanlık adına olağanüstü yetkiyle Batı Cephesi Orduları Komutanı İsmet Paşa'yı delege tayin ettiğimi bildirdim. ...Bir hafta kadar süren tartışmalı görüşmelerden sonra 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalandı. Böylece Trakya anavatanı katılmış oldu (Atatürk, 2009, s. 457-461).

4- T.C. İTA dersi üçüncü ünitesinde yer alan 'Lozan Antlaşması'nın sağladığı kazanımları analiz eder' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci seçim dönemi, yeni Türkiye Devleti'nin tarihinde mutlu bir geçiş devresine rastladı. Gerçekten de dört yıllık istiklal mücadelemiz, milletin şanına layık bir barış ile sonuçlanmış bulunuyordu. 24 Temmuz 1923'te Lozan'da imza edilen antlaşma, 24 Ağustos 1923'te mecliste onaylandı (Atatürk, 2009, s. 506).

Mustafa Kemal, Lozan'da elde edilen kazanımları Nutuk'ta başlıklar halinde ayrıntılı olarak ele almıştır. Söz konusu kazanımın gerçekleştirilmesinde etkili olacağı düşünülen alıntılar, dersin öğretim programı çerçevesince aşağıda sunulmuştur.

a- Trakya Sınırı

'Sevr'de; Tekirdağ bize, Babaeski-Kırklareli ve Edirne Yunanlılara kalacak şekilde bir hat. Lozan'da; Karaağaç da bizde olmak üzere Meriç hattı' (Atatürk, 2009, s. 507).

b- İzmir Bölgesi

Sevr'de; bu bölge Türk hâkimiyetinde kalacak fakat Türkiye bu hâkimiyetini kullanma hakkını Yunanistan'a devredecek. Türk hâkimiyetinin bir belirtisi olarak, İzmir şehrinin dış

istihkâmlarından birinde Türk Bayrağı bulunacak. Bir bölge meclisi toplanacak ve beş yıl sonra bu meclis. Bu bölgenin sürekli olarak Yunanistan'a katılmasına karar verebilecekti. Mart 1921 teklifinde; İzmir şehri Türk hâkimiyetine kalacak. Burada bir Yunan devleti bulunacak ve İzmir bölgesinin geri kalan yerlerinde, çeşitli unsurların nüfus oranlarına göre oluşturulacak bir jandarma birliği görev alacak ve buna İtilaf Devletleri'nin subayları komuta edecek. Lozan'da ise elbette bu gibi meseleler söz konusu bile edilmemiştir' (Atatürk, 2009, s. 507-508).

c- Suriye Sınırı

'Sevr'de; Akdeniz kıyısından aşağı yukarı Karataş burnundan başlayarak, Osmaniye, Bahçe, Gaziantep, Birecik, Urfa, Mardin ve Nusaybin'i epey güneyde ve Suriye topraklarında bırakan bir sınır. Lozan'da; 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması'ndaki sınır olduğu gibi bırakılmıştır' (Atatürk, 2009, s. 508).

d- Kafkas Sınırı

Sevr'de; Türk-Ermeni sınırının tayini Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'a bırakılmıştır. Wilson sınır olarak Karadeniz kıyısında Giresun'un doğusundan başlayan, Erzincan'ın batı ve güneyinden Elmalı, Bitlis ve Van Gölü'nün güneyinden geçen ve birçok noktada Birinci Dünya Savaşı'ndaki Türk-Rus cephesini izleyen bir hattı göstermiştir. Mart 1921 teklifinde; Milletler Cemiyeti bir Ermeni yurdu kurulması için Doğu illerinden Ermenistan'a bırakılacak toprakların tespiti için bir komisyon kuracak, Türkiye bu komisyonun kararını kabul edecek. Lozan'da ise; bu konu ortadan kaldırılmıştır (Atatürk, 2009, s. 508-509).

e- Boğazlar Bölgesi

Sevr'de; Anadolu'nun Adalar Denizi üzerinde aşağı yukarı İzmir bölgesinin sınırından başlayarak Manyas Gölü'nün güneyine, Bursa'nın ve İznik'in biraz kuzeyinden ve Sapanca Gölü'nün batı ucundan Ağva deresinin göle döküldüğü yere kadar uzanan bir hatla sınırlandırılmış bölge. Bu bölgelerde asker bulundurmak ve askeri harekâta bulunmak hakkı yalnız İtilaf Devletleri'ne aittir. Bu bölgedeki Türk jandarması da İtilaf Devletleri'nin komutası altında olacaktır.

Mart 1921 teklifinde; İtilaf Devletleri yalnız Yunanistan'a kalacak olan Gelibolu ve bize kalacak Çanakkale'de asker bulunduracak. Böylece İstanbul'u ve İzmit yarımadasını boşaltacak, Türkiye'nin İstanbul'da asker bulundurmasına ve Anadolu'dan Rumeli'ye ve Rumeli'den Anadolu'ya asker geçirmesine izin verecektir.

Lozan'da; Gelibolu yarımadası ile Kumbağı, Baklaburnu hattının güneydoğusu, Çanakkale bölgesinde kıydan yirmi kilometrelik bir yer ve Boğaziçi'nin iki yakasında kıydan on beş kilometrelik birer bölge ve Marmara'da da İmralı dışındaki adalarla İmroz ve Bozcaada askerden arınmış bir duruma getirilecektir. Hiçbir yerde İtilaf Devletleri'nin işgal kuvvetleri kalmayacaktır (Atatürk, 2009, s. 509-510).

f- İstanbul

Sevr'de; antlaşma samimiyetle uygulanmadığı takdirde İstanbul da bizden alınacaktır. Mart 1921 teklifinde; Bu tehdidin kalkacağı, Türkiye'nin İstanbul'da asker bulundurabileceği ve Boğaziçi'nin çevresindeki askerden arındırılmış bölgeden askeri kuvvet geçirilmesini izin verileceği belirtilmiştir. Mart 1922 teklifinde; İstanbul'dan çıkarılacağımız tehdidinin kaldırılacağı ve İstanbul'da bulundurulabilecek Türk kuvvetlerinin artırılacağı vaat edilmektedir. Lozan'da ise; söz konusu olmamıştır (Atatürk, 2009, s. 511).

g- Kapitülasyonlar

Sevr'de; İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya'nın temsil edildikleri dört üyeden kurulu bir komisyon, kapitülasyonlardan yararlanan diğer devletlerin uzmanlarıyla birlikte yeni bir usul düzenleyecek ve Osmanlı Hükümeti'ne danıştıktan sonra bu usulü tavsiye edebilecek. Osmanlı

Hükümeti bu usulü kabul edeceğini şimdiden taahhüt edecek. Mart 1921 teklifinde; bu komisyonda Türkiye'nin temsil edilmesine İtilaf Devletleri razı olmaktadır. ...Lozan'da ise; kapitülasyonların her türlü kökünden ve ebedi olarak kaldırılmıştır (Atatürk, 2009, s. 512-517).

h- Boğazlar Komisyonu

Sevr'de; kendine has bayrağı, bütçesi ve polis kuvvetleri bulunacak olan bu komisyon, gemilerin boğazlardan geçmesi, fenerler, kılavuzluk vb. işlerle uğraşacak ve daha önce Yüksek Sağlık Kurulu'nun yaptığı görevlerle, kurtarma işleri artık bir komisyonun gözetimi altında ve onun vereceği talimat çerçevesinde yerine getirilecek ve komisyon, boğazların serbestliğini tehlikede sayınca İtilaf Devletleri'ne başvurabilecek. Komisyonda Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve Rusya'nın temsilcileri ikişer oya sahip olacaktı. Komisyon üyeleri, diplomatik dokunulmazlıktan yararlanacaklardır. Komisyona sırayla ve ikişer yıl süreyle, ikişer oya sahip devletlerin temsilciler başkanlık edeceklerdir.

Mart 1921 teklifinde; Türk temsilcisi de iki oya sahip olacak ve Boğazlar Komisyonu'na başkanlık edecektir.

Lozan'da; Komisyonun başkanlığı bize verilmiştir. Komisyonun görevi, gemilerin boğazlardan geçişinin Boğazlar Sözleşmesi hükümlerine uygunluğunu sağlamaktan ibarettir. Komisyon, her yıl Milletler Cemiyeti'ne rapor verecektir. Yine bu antlaşmayla İstanbul'daki Milletlerarası Sağlık Kurulu kaldırılarak, sağlık işleri Türk hükümetine bırakılmıştır (Atatürk, 2009, s. 518).

Ayrıca Mustafa Kemal, Lozan Barış Antlaşması'nın önemini Nutuk'undan şu sözlerle dile getirmiştir:

Saygıdeğer Efendiler, Lozan Barış Antlaşması'ndaki hükümleri öteki barış teklifleriyle daha fazla karşılaştırmanın yersiz olduğu düşüncesindeyim. Bu antlaşma Türk milletine karşı, yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış büyük bir suikastın sonuçsuz kaldığını bildirir bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasi zafer eseridir (Atatürk, 2009, s. 518).

Bu alt amaca göre ders kitapları incelendiğinde MEB tarafından hazırlanan yayınlarda Mustafa Kemal'in Nutuk'ta değindiği İnönü Savaşları, Kütahya Eskişehir Savaşları, Tekâlifî Milliye Emirleri, Başkomutanlık Yasası, Sakarya Meydan Muharebesi ve Lozan Barış Antlaşması'na ait değerlendirmelere yer verilmiştir. Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise yalnızca Tekâlifî Milliye Emirleri ve Lozan Barış Antlaşmasına ait değerlendirmelerin yer aldığı doğrudan alıntılara yer verildiği görülmüştür.

4.4. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Bulgular

Çalışmanın dördüncü alt amacında 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Çağdaşlaşan Türkiye ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? Sorusuna cevap aranmış ve elde edilen bulguların ders kitaplarında yer alma durumları da yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

1- T.C. İTA dersi dördüncü ünitesinde yer alan 'Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a- Saltanatın Kaldırılması

Saltanatın kaldırılması konusunun perde arkasında Lozan'da toplanacak Barış Konferansı'na İtilaf Devletleri'nin, hala İstanbul'da bir hükümet tanımak istemeleri ve konferansa Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yanında İstanbul Hükümeti'ni de davet etmeleri etkili olmuştur (Atatürk, 2009).

1-Bu birlikte davet edilme durumu, şahsi saltanatın kaldırılması işini kesin olarak sonuçlandırdı. Gerçekten de 1 Kasım 1922 tarihli kanun gereğince hilafet ile saltanat birbirinden ayrıldı. İki buçuk yılı aşan bir zamandan beri fiilen hükmünü yürüten millî saltanatın varlığı kabul edildi. Hilafet, açıklık kazanmış bir hakka sahip olmaksızın bir süre daha bırakıldı (Atatürk, 2009, s. 463).

2-Sûratle kanun tasarısı hazırlandı. O gün meclisin ikinci oturumunda okundu. Ad okunarak oya konması teklifine karşı kürsüye çıktım. Dedim ki: Buna gerek yoktur. Memleket ve milletin istikbalini ebedi olarak koruyacak ilkeleri, yüce meclisin oy birliği ile kabul edeceğini sanırım. Oyla sesleri yükseldi. Sonunda başkan oya sundu ve oy birliği ile kabul edilmiştir dedi. Yalnız, olumsuzluk bildiren bir ses işitildi. Ben muhalifim dedi. Bu ses söz yok sesleriyle boğuldu. İşte Efendiler, Osmanlı saltanatının yıkılışı ve göçüş merasiminin son safhası böyle geçmiştir (Atatürk, 2009, s. 468-469).

b- Ankara'nın Başkent Oluşu

Efendiler, Lozan Antlaşması'nın eklerinden olan düşman işgali altındaki topraklarımızı boşaltma protokolü uygulandıktan sonra, yabancı işgalinden tamamen kurtulan Türkiye'nin toprak bütünlüğü fiili olarak sağlanmıştı. Artık yeni Türkiye'nin başkentini bir kanunla tespit etmek gerekiyordu. Bütün düşünceler, yeni Türkiye'nin başkenti Anadolu'da ve Ankara şehri olarak seçme lüzumunda birleşiyordu (Atatürk, 2009, s. 538).

Mustafa Kemal'in bu seçiminde Ankara'nın coğrafi konumu büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal bu konuda kendisi ile aynı fikirde olmayıp merkezin İstanbul'da kalması gerektiğini düşünenler olduğunu da belirtmiştir.

Dışişleri Bakanı İsmet Paşa, 9 Ekim 1923 tarihli tek maddelik bir kanun tasarısını meclise teklif etti. Altında daha on dört kadar zatın imzası bulunan bu kanun teklifi 13 Ekim 1923 tarihinde uzun görüşme ve tartışmalardan sonra çok büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Kabul edilen kanun maddesi şudur: Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara'dır (Atatürk, 2009, s. 538-539).

c- Cumhuriyetin İlanı

1-Yemek sırasında –yarın Cumhuriyet ilan edeceğiz- dedim. Orada bulunan arkadaşlar derhal düşünceme katıldılar. Yemeği bıraktık. O dakikadan itibaren nasıl hareket edileceği konusunda kısa bir program yaparak arkadaşları görevlendirdim. ...Efendiler, görüyorsunuz ki Cumhuriyet ilanına karar vermek için Ankara'da bulunan bütün arkadaşlarımı davet ederek onlarla görüşüp tartışmaya asla lüzum ve ihtiyaç görmedim. Çünkü onların da aslında ve tabii olarak benim gibi düşündüklerinden şüphe etmiyordum. Hâlbuki o sırada Ankara'da bulunmayan bazı kişiler, yetkileri olmadığı halde kendilerine haber verilmeden, düşünce ve rızaları alınmadan Cumhuriyet ilan edilmiş olmasını bize güvenme ve bizden ayrılma sebebi saydılar.

O gece birlikte oturduğumuz arkadaşlar erkenden ayrıldılar. Yalnız İsmet Paşa Çankaya'da misafirdi. Onunla yalnız kaldıktan sonra bir kanun tasarısı müsveddesi hazırladık. Bu müsveddede 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun devler şeklini tespit eden maddelerini şu şekilde değiştirdim: Birinci maddenin sonuna, Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyettir cümlesini ekledim. Üçüncü maddeyi şu yolda değiştirdim: Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur (Atatürk, 2009, s. 543).

2-...Kanun-i Esasi Encümeni, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklikler yapılması ile ilgili tasarının öncelikle ve derhal görüşülmesini teklif ediyor. -Kabul!- sesleri üzerine tutanak okundu. Teklif edildiği gibi öncelikle görüşüldü. Nihayet kanun, birçok konuşmacının –Yaşasın Cumhuriyet!- sesleriyle, alkışlanan konuşmalarıyla kabul edildi (Atatürk, 2009, s. 550).

3-...Ondan sonra Cumhurbaşkanı seçilmesi için Meclis'te oylamaya geçildi. Toplanan oyların sonucunu, bakanlık kürsüsünde oturan İsmet Bey Genel kurula şu şekilde bildirdi: Türkiye Cumhurbaşkanlığı için yapılan oylamaya yüz elli sekiz kişi katılmış ve Cumhurbaşkanlığına yüz elli sekiz üye oybirliği ile Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Paşa hazretlerini seçmişlerdir (Atatürk, 2009, s. 550).

d- Halifelğin, Şer'îye ve Evkaf ile Erkan-ı Harbiye Vekaletlerinin Kaldırılması

1-Saygıdeğer Efendiler, her meselede ve her uygulama safhasında kendisini söz konusu ettirmiş olan halifeye ve hilafete bir defa daha dokunacağım. 1924 yılı başında büyük çapta bir ordu harp oyunu yapılaması kararlaştırılmıştı. Bu harp oyununu İzmir'de yapacaktık. Bu münasebetle 1924 yılı ocak ayı başında İzmir'e gittim. Orada iki ay kadar kaldım. Hilafetin kaldırılması zamanının geldiğine orada iken karar vermiştim. Bu işin nasıl yapıldığını kısaca özetlemeye çalışacağım.

Başbakan İsmet Paşa'dan 22 Ocak 1924 tarihli bir şifre aldım. Bir süreden beri gazetelerde, hilafet makamının durumu ve halifenin şahısları ile ilgili olarak yanlış anlamalara yol açabilecek yayınlara rastlanması ve özellikle ara sıra İstanbul'a giden hükümet üyelerinin ve resmi heyetlerinin kendisiyle görüşmekten kaçınmaları ve çekinmeleri dolayısıyla halifenin büyük bir üzüntü duyduğunu dile getiriyordu. Bu telgrafta cevap olarak: Halife, kendinin ve makamının ne olduğunu açık olarak bilmeli ve bununla yetinmelidir. Hükümetçe, ciddi ve esaslı tedbirler alınarak bildirilmesini rica ettim (Atatürk, 2009, s. 571-573).

2-İsmet Paşa ve Milli Savunma Bakanı bulunan Kazım Paşa İzmir'e gelmişlerdi. Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'da zaten orada bulunuyordu. Halifelğin kaldırılması gereğinde görüşlerimiz birleşmişti. Aynı zamanda Şer'îye ve Evkaf Vekâletlerini de kaldırmak ve öğretimi birleştirmek kararında idik. ...23 Şubat 1924 günü Ankara'ya dönmüştük. Burada da gereken kimselere kararımı bildirdim. Bu konuda yapılan görüşme ve tartışmalar beş saat kadar sürdü. Saat 18.45'te görüşmeler bittiği, Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunları çıkarmış bulunuyordu. Bu kanunlara göre Türkiye Cumhuriyetinde millet işleriyle ilgili kanunları yapma ve yürütme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun kurduğu hükümete devredildi; Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kaldırılmış oldu. Halife, görevinden uzaklaştırıldı ve hilafet makamı kaldırıldı. Uzaklaştırılan halife ve tarihten izi silinmiş Osmanlı Hanedanı'nın bütün mensuplarına Türkiye Cumhuriyeti ülkesinde oturma hakkı süresiz olarak yasaklandı (Atatürk, 2009, s. 573-574).

Yine aynı tarihte Halifelik makamı ile Şer'îye ve Evkaf Vekâlet'inin yanı sıra Erkan-ı Harbiye Vekâlet'ini de kaldırılmasını dair tasarı mecliste görüşülmüş ve onaylanmıştır (Atatürk, 2009).

e- 1924 Anayasası

1-Efendiler, yeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ikinci maddesinin başında yer alan cümle 'Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır' cümlesidir. Bu cümle daha Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na geçmeden çok önce, İzmit'te İstanbul ve İzmit basın mensuplarıyla yaptığımız uzun bir görüşme ve sohbet sırasında, karşımdakilerden birinin şu sorusuyla karşılaştım; yeni hükümetin dini olacak mı? İtiraf edeyim ki böyle bir soru ile karşılaşmayı hiç de istemiyordum. Sebebi, pek kısa olması gerek cevabın, o günkü şartlara göre ağızdan çıkmasını henüz istemeyişimdir. 2...Karşıdaki gazetecinin sorusuna hükümetin dini olamaz diyemedim, aksini söyledim. Vardır Efendim, İslam dinidir dedim. Fakat hemen arkasından, İslam dininde düşünce özgürlüğü vardır cümlesiyle cevabımı açıklamak ve yorumlamak zorunda kaldım (Atatürk, 2009, s. 484).

3-...Gerçek bundan ibaret olmakla birlikte, o gün İzmit'te basın mensuplarıyla, bu konuda daha fazla görüşmekte yarar yoktu. Cumhuriyet'in ilanından sonra da yeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu yapılırken, laik devlet deyiminden dinsizlik anlamı çıkarmak eğiliminde olanlara ve bundan yararlanmak isteyenlere fırsat vermemek için, kanunun ikinci maddesini anlamsız kılan bir deyim in sokulmasına göz yumulmuştur. ...Millet, bu fazlalıkları, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'muzdan ilk fırsatta kaldırmalıdır (Atatürk, 2009, s. 485).

2- T.C. İTA dersi dördüncü ünitesinde yer alan 'hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a- Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri

1-Saygıdeğer Efendiler, hükümetçe olağanüstü tedbirler alınması gerektiği yolundaki görüşümüzü ilk defa ortaya koyduğumuz zaman bunu iyi karşılamayanlar vardı. Takrir-i Sükûn Kanunu'nu ve İstiklal Mahkemeleri'ni bir baskı vasıtası olarak kullanacağımız düşüncesini ortaya atanlar ve düşünceyi benimsetmeye çalışanlar oldu. Şüphe yok ki zaman ve olaylar, bu nefret verici düşünceyi aşlamaya çalışanları utanılacak bir duruma düşürmüştür.

Biz alınan fakat kanuni olan bu olağanüstü tedbirleri, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde kanunun üstüne çıkmak için bir vasıta olarak kullanmadık. Aksine memlekette huzur ve güvenliği sağlamak için uyguladık. Biz o tedbirleri, milletin medeni ve sosyal alandaki gelişmesinde yararlı kıldık (Atatürk, 2009, s. 605).

2-Efendiler, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun yürürlükte ve İstiklal Mahkemeleri'nin faaliyette bulunduğu süre içinde yapılan işleri göz önüne getirecek olursanız, meclisin ve milletin güven ve itimadının tamamen yerinde kullanılmış olduğu kendiliğinden anlaşılır. Memlekette çıkarılan büyük isyan ve hazırlanan suikast tertipleri bastırılarak sağlanan güvenlik ve huzur, elbette bütün milletçe memnunlukla karşılanmıştır (Atatürk, 2009, s. 605).

b- Medeni Kanun

'Efendiler, milletimizin siyasal, ekonomik kısacası bütün medeni iş ve ilişkilerinde feyizli sonuçlar veren yeni kanunlarımız da kadın hak ve hürriyetlerini sağlayan ve aile hayatını sağlamlaştıran Medeni Kanun da bu sözünü ettiğimiz devrede çıkarılmıştır' (Atatürk, 2009, s. 606).

3- T.C. İTA dersi dördüncü ünitesinde yer alan 'eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a-Tevhid-i Tedrisat Kanunu

1 Mart günü, Büyük Millet Meclisi'nin beşinci çalışma yılı dolayısıyla verdiğim nutukta, üç noktayı özellikle belirttim. ...Millet Kamuoyunda tespit edilen eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ilkesinin bir an önce uygulanmasını gerekli görüyoruz.

Türkiye içindeki bütün eğitim kurumlarıyla, bütün medreseler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı (Atatürk, 2009, s. 573-574).

4- T.C. İTA dersi dördüncü ünitesinde yer alan 'toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a- Şapka Kanunu

Efendiler, milletimizin başına giymekte olduğu cahillik, gaflet, taassup, yenilik ve medeniyet düşmanlığının belirgin işareti gibi görünen fesi atarak onun yerine bütün medeni dünyaca başlık olarak kullanılan şapkayı giymek ve böylece Türk milletinin medeni toplumlardan zihniyet bakımından da hiçbir ayrılığı bulunmadığını göstermek kaçınılmaz oluyordu (Atatürk, 2009, s. 605).

b- Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması

Efendiler, tekke ve zaviyelerle, türbelerin kapatılması ve bütün tarikatlarla, şeyhlik, dervişlik, müritlik, çelebilik, falcılık, büyüculük ve türbedarlık vb. birtakım unvanların kaldırılması ve yasaklanması da Takrir-i Sükûn Kanunu yürürlükte iken yapılmıştır. Bu konularla ilgili yürütme ve uygulamaların, toplumumuzun hurafelere inanan, ilkel bir kavim olmadığını göstermek bakımından ne kadar gerekli olduğu takdir olunur (Atatürk, 2009, s. 606).

5- T.C. İTA dersi dördüncü ünitesinde yer alan ‘Cumhuriyet’in sağladığı kazanımları ve Atatürk’ün Türk milleti için gösterdiği hedefleri analiz eder’ kazanımı için Nutuk’tan yapılabilecek alıntılar:

Bu kazanım doğrultusunda Atatürk’ün Büyük Nutku ve ‘Türk Gençliğine Bıraktığım Emanet’ adıyla nutkunda yer verdiği gençliğe hitabesi başlıca kaynak olarak kullanılabilir.

‘Saygıdeğer Efendiler, sizi günlerce işgal eden uzun ve teferruatlı nutkum, nihayet geçmişe karışmış bir devrin hikâyesidir. Bunda milletim için gelecekteki evlatlarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek bazı noktaları belirtebilmiş isem kendimi bahtiyar sayacağım’ (Atatürk, 2009).

Efendiler, bu nutkumla milli varlığı sona ermiş sayılan büyük bir milletin istiklalini nasıl kazandığı, ilim ve tekniğin en son esaslarına dayanan milli ve çağdaş bir devleti nasıl kurduğunu anlatmaya çalıştım. Bugün ulaştığımız sonuç, asırlardan beri çekilen milli felaketlerin yarattığı uyanıklığın eseri ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir. Bu sonucu Türk gençliğine emanet ediyorum (Atatürk, 2009, s. 607).

Bu alt amaca göre ders kitapları incelendiğinde MEB tarafından hazırlanan yayınlarda Mustafa Kemal’in Nutuk’ta yaptığı Saltanatın Kaldırılması ile ilgili değerlendirmesi ve Gençliğe Hitabe alıntılarına yer verilirken Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise bu alt amaca yönelik ulaşılan bulgulardan hiç birine yer verilmediği görülmüştür.

4.5. Beşinci Alt Amaca Yönelik Bulgular

Çalışmanın beşinci alt amacında 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı’nda yer alan Demokratikleşme Çabaları ile ilgili konular Nutuk’ta nasıl değerlendirilmiştir? Sorusuna cevap aranmış ve elde edilen bulguların ders kitaplarında yer alma durumları da yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

1- T.C. İTA dersi beşinci ünitesinde yer alan ‘Atatürk Dönemi’ndeki demokratikleşme yolunda atılan adımları açıkla’ kazanımı için Nutuk’tan yapılabilecek alıntılar:

a- Cumhuriyet Halk Partisi

1-Saygıdeğer Efendiler, her yerde siyasi parti kurma konusunda halkla uzun sohbetler yaptım. 7 Aralık 1922 tarihinde, Ankara basını vasıtasıyla, halkçılık ilkesine dayanan ve Halk Fırkası adını taşıyan siyasi bir parti kurmak niyetinde olduğumu açıklayarak, bu partinin nasıl bir program yapması gerekeceği konusunda bütün vatanseverlerin, ilim ve fen adamlarının yardım ve işbirliğine başvurdum. Gerek bazı kimselerden aldığım yazılı düşüncelerden ve gerek halk ile yaptığım görüşmelerden çok yararlandım. Sonunda 8 Nisan 1923 tarihinde, görüşlerimi dokuz ilke halinde tespit ettim. İkinci Büyük Millet Meclisi’nin seçimi sırasında yayınlayarak ilan ettiğim bu program, partimizin kuruluşuna temel olmuştur (Atatürk, 2009, s. 485-486).

2- Milletin maddi ve manevi alandaki yenileşmesi ve gelişmesi yolunda, söz ve teori ile iş ve icraata önem vermeyi tercih ettik. Bununla birlikte; hâkimiyet milletindir, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dışında hiçbir makam milli mukadderata hâkim olamaz, bütün kanunların düzenlenmesinde, her türlü teşkilatta, yönetimin bütün ayrıntılarında, genel eğitimde, ekonomi konularında, milli hâkimiyet esasları çerçevesinde hareket edilecektir. Saltanatın kaldırılması ile ilgili karar değişmez bir kanun hükmüdür gibi bilinmesi gerekli önemli noktalar, mahkemelerde reform yapılacağı, bütün kanunlarımızın hukuk ilminin verilerine göre yeni baştan düzenlenip tamamlanacağı, vergide aşar usulünün değiştirileceği, milli bankaların sermayesinin artırılacağı, muhtaç olduğumuz demiryollarının yapımına, öğretim birliğinin sağlanmasına derhal teşebbüs edileceği, fiili askerlik süresinin indirileceği, memleketin imarına çalışılacağı vb. gibi önemli ve acil ihtiyaçlar, ilkeler dışında bırakılmamıştı. Barış konusundaki görüşümüzün de mali, iktisadi ve idari alandaki bağımsızlığımızı mutlaka sağlamak şartıyla, barışın gelmesine çalışmak olduğunu söyledik.

İlkeler, Halk Partisi'nin kuruluşu ve faaliyet göstermesi için yeterli oldu. Partinin adına daha sonra Cumhuriyet kelimesi de eklenerek bilindiği gibi Cumhuriyet Halk Partisi adı verildi (Atatürk, 2009, s. 485-486).

2- T.C. İTA dersi beşinci ünitesinde yer alan 'Mustafa Kemal'e suikast girişimini analiz eder' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

'...Asiler yok edildi. Fakat Cumhuriyet düşmanları, büyük komplonun bütün safhaları ile son bulduğunu kabul etmediler. Alçakçasına son bir teşebbüse giriştiler. Bu teşebbüs İzmir suikastı olarak kendini gösterdi. Cumhuriyet mahkemelerinin ezici pençesi, bu defa da Cumhuriyet'i suikastçıların elinden kurtarmayı başardı' (Atatürk, 2009, s. 604).

3- T.C. İTA dersi beşinci ünitesinde yer alan 'Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehditleri analiz eder' kazanımı için Nutuk'tan yapılabilecek alıntılar:

a- Cumhuriyet'in İlanına Tepkiler

1-Efendiler, Cumhuriyet'in ilanı bütün milletçe sevinçle karşılandı. Her tarafta parlak sevinç gösterileri yapıldı. Yalnız İstanbul'da iki üç gazete ve yalnız İstanbul'da toplanan bazı kimseler, milletin genel ve samimi olan bu sevincine katılmaktan çekindiler, endişeye düştüler. Cumhuriyet'in ilanına ön ayak olanları eleştirmeye başladılar. ...Mesela, Yaşasın Cumhuriyet! başlığı altındaki yazılar bile Cumhuriyet'in kuruluş ve duyuruluş şeklinin garip olduğunu, ilan ediyordu. Bizim davranış tarzımız medeniyet dünyasının anlamış, okumuş, incelemiş ve devlet idaresinde tecrübe kazanmış kafalardan çıkacak bir muhakeme eseri değilmiş.

Cumhuriyet'in ilanını, meclisin alkışlarla kabul etmesi, milletin top atışları ile kutlaması eleştiriliyor ve deniliyordu ki, Cumhuriyet alkış ile dua ile ve şenlik donanma ile yaşanmaz. Cumhuriyet bir tılsım değildir. Millet Meclisi'nde bir büyü yapıldı. Bundan sonra her iş kendiliğinden düzelecek, her derdin çaresi kendiliğinden bulunacak değildir.

Ben Cumhuriyetçiyim diyenlerin, Cumhuriyet'in ilanı günü kaleminden çıkacak sözler bunlar mı olmalıydı? En yüksek idare şeklinin Cumhuriyet'ten başka bir şey olmayacağına inandığını iddia edenlerin, Cumhuriyet kelimesine bir put gibi tapmam demesindeki anlam ve kasıt neydi? (Atatürk, 2009, s. 551-552).

2- 'Cumhuriyet'in ilanının çok yakın olduğuna ihtimal vermeyen yalnız kamuoyu değildi. Belki Ankara'da en önemli ve en yetkili mevkilerde bulunan bazı kimseler de böyle bir ihtimali hatırlarına bile getirmiyorlardı.'

'Bu yazar ve benzerlerinin, Cumhuriyet'in ilan şeklinde ve Cumhuriyet'in esasları ile ilgili kanunda gördükleri kusur ve eksiklikleri tenkit etmelerini samimi sayabilmek için çok saf olmak lazımdır. Eğer bu yazarlar, Cumhuriyet'in ilanı günü yaygaralı hücumlara başlamayıp önce iyi niyetle ve samimiyetle karşılamış olsalar, kamuoyunu karasızlık ve karışıklığa düşürecek şekilde değil de Cumhuriyet'in iyi yanlarını tanıtıcı ve onun ilanının pek yerinde olduğunu kamuoyuna

telkin eden yazılar yazmış olsalardı, ondan sonra yapacakları her türlü tenkidin samimiyetini iddiada haklı olabilirlerdi. Fakat gördüğümüz tutum ve davranış böyle olmamıştır' (Atatürk, 2009, s. 554).

3- 'Rauf Bey Ankara'ya geldikten sonra, parti üyeleriyle yakından ve arkadaşça temaslara girişti. Fakat bütün temas ve görüşmelerinden bir maksat güttüğü anlaşıyordu. Rauf Bey; Cumhuriyet'in ilanında acele edilmiştir. Bu aceleye sebep olanlar sorumsuz kimselerdir. Bu şekilde davranışın içyüzünü anlamak gerekir. Meclis, milli hâkimiyeti hakkıyla koruyabilmelidir. Gizli maksatlarla yönetilmeye ses çıkarılmazsa, nereye varacağı bilinmez. Cumhuriyet'in ilanını zaruri kılan sebep neymiş? Cumhuriyet'in bizim için gerçekten yararlı ve lüzumlu olduğu ispat edilmelidir, yollu bir takım propagandalarla, arkadaşları ve partiyi bize karşı kışkırtmaya ve çevirmeye koyuldu. ...Rauf Bey'in geceli gündüzlü devam ettiği temas ve görüşmelerden maksadı, parti ve meclis üyelerine bu görüşünü benimsetmekti. Bunu başardıktan sonra Cumhuriyet'in ilanı konusunu mecliste yeniden gündeme getirmek istiyordu. ...Akla yatkın ve meşru bir sebebe dayanmayan Cumhuriyet'in ilanında acele edildiği ve yanlışlık yapıldığı ortaya çıkacak ve sözde bu yanlışlık düzeltilecekti' (Atatürk, 2009, s. 563-564).

Mustafa Kemal nutkunda yer verdiği bu sözlerle, Cumhuriyet'in ilanı konusunda kendi yakın çevresinde ve meclisin içinde bile fikir ayrılıklarının olduğunu vurgulamıştır.

b- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

1-...Muhalipler, maskelerini atmaya mecbur edildiler. Bilindiği üzere Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası diye bir parti kurdular. Bu partinin gizli eller tarafından çizilen programını da ortaya attılar. Cumhuriyet kelimesini ağızlarına almaktan bile çekinenlerin, Cumhuriyet'i doğduğu gün boğmak isteyenlerin kurdukları partiye, Cumhuriyet ve hem de Terakkiperver Cumhuriyet adını vermiş olmaları nasıl ciddiye alınabilir ve ne dereceye kadar samimi sayılabilir?

Rauf Bey ve arkadaşlarının kurdukları bu parti muhafazakâr adı altında ortaya çıkmış olsaydı, belki bir anlamı olurdu. Fakat bizden daha çok ilerici olduklarını iddiaya kalkışmaları elbette doğru değildi. Parti, dini düşünce ve inançlara saygılıdır ilkesini bayrak olarak eline alan kimselerden iyi niyet beklenebilir miydi? Cumhuriyetçi ve yenilikçi olduklarını zannettirmek isteyenlerin, yine bu bayrakla ortaya atılmaları, dini bağnazlığı coşturarak, milleti Cumhuriyet'e ilerlemeye ve yenileşmeye karşı kışkırtmak değil miydi? (Atatürk, 2009, s. 601-602).

2-Efendiler, olaylar ve olup bitenler ortaya koydu ve ispat etti ki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın programı en hain kafaların eseridir. Bu parti, memlekette suikastçıların, gericilerin sığınağı ve ümitlerinin dayanağı oldu. Dış düşmanların, yeni Türk Devleti'ni körpe Türk Cumhuriyeti'ni yıkmayı hedef alan planlarının kolaylıkla uygulanmasına yardım etmeye çalıştı. Efendiler, yeni parti kendine ad olarak seçtiği Terakki ve Cumhuriyet kelimelerinin tam tersi olan anlamlarla gelişmiştir. Bu partinin liderleri, gericilere gerçekten ümit ve kuvvet vermiştir. ...Bize ve milletin aydınlarına karşı din bayrağını gizlemeye çalışanların, memlekette genel bir gericilik ve ayaklanmaya yol açmak için içeride ve dışarıda türlü düzen ve kışkırtmalarla uğraşanların varlığından habersiz oldukları düşünülebilir mi? Şahıslarımıza ve memlekete karşı yöneltilmiş olan suikastlardan habersiz oldukları kabul edilemez (Atatürk, 2009, s. 602-603).

3-Ne oldu Efendiler? Hükümet ve meclis olağanüstü tedbirler almayı gerekli gördü. Takrir-i Sükûn Kanunu'nu çıkardı. İstiklal Mahkemeleri'ni kurdu. Ordunun savaşa hazır sekiz dokuz tümenini, uzun zaman isyanı bastırmak üzere görevlendirdi. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası denilen zararlı siyasi kuruluşu kapattı (Atatürk, 2009, s. 604).

4-Görülüyor ki biz her vasıttan yalnız ve ancak bir tek temel görüşe dayanarak yararlanıyoruz. O görüş şudur: Türk milletini medeni dünyada, layık olduğu mevkie yükseltmek, Türkiye Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temelleri üzerinde her gün daha çok güçlendirmek ve bunun için de istibdat fikrini öldürmek (Atatürk, 2009, s. 606).

Bu alt amaca göre ders kitapları incelendiğinde MEB tarafından hazırlanan yayınlarda yukarıda sunulan bulgulara ait hiçbir alıntıya yer verilmediği, Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurulması ve Halifeliğin Kaldırılması konularında Nutuk'tan doğrudan alıntılara yer verildiği görülmüştür.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulara göre ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

T.C. İTA dersi 1920’li yıllarda farklı isimlerle farklı öğretim kademelerinde okutulmaya başlanmış, 1982 yılında ise günümüzdeki şeklini almıştır. Dersin amacı öğrencilere Türk İnkılabının ruhunu anlatmak, Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı yeni nesiller yetiştirmektir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireylerin ihtiyaçlarının da değişmesi öğretim programlarına da yansımıştır. Yeni hazırlanan öğretim programları bilgiyi doğrudan aktarmak yerine öğrencinin öğrenme sürecinde aktif olduğu, beceri kazanmasına yardımcı olan açık, sade ve anlaşılır olacak şekilde tasarlanmıştır. 8. sınıf T.C. İTA Dersi Öğretim Programı da son şeklini 2018 yılında almıştır. Bu programa göre 72 saatlik bir ders süresi, 7 ünite ve toplam 39 kazanım öğrencilere sunulmuştur. Öğretim programının uygulanması sırasında dikkat edilecek bazı noktalar vardır. Bunlardan biri de arşiv belgeleri, somut tarihi öğeler ve Nutuk gibi öğelerin, konuların işlenişinde birinci elden kaynaklar olarak derste kullanılması noktasıdır. Öğrencilerin, ele alınan olayları, o dönemle ilgili yazılı, sesli ve görsel kaynaklardan öğrenmeleri daha faydalı olacaktır. Derste kullanılacak en temel öğelerden biri olan Nutuk, öğrencilerin bilgileri bir temele oturtmasında ve öğrendikleri bilgilerin havada asılı kalmamasında fayda sağlayacaktır.

Nutuk, bir kitap olması düşünülerek yazılmış bir eser değildir. Mustafa Kemal’in savaş yıllarına bir kanıt olması niteliğiyle kaleme aldığı notlarından oluşmaktadır. Bu notlar ilk olarak 1927 yılında, Cumhuriyet Halk Fırkasının 2. Kurultay toplantısında okunmuştur ve bu tarihten sonra bir kitap olarak basılıp çoğaltılması kararı alınmıştır. Nutuk, kelime anlamı olarak büyük bir kalabalık karşısında söylenen sözleri ifade etmektedir bu sebeple kitap olarak basılırken bu ismi almıştır. İlk baskısı Osmanlıca olarak yapılmış Harf İnkılabı

sonrası Türkçe olarak basılmaya başlanmış ancak birçok dünya diline de çevrilmiştir. Mustafa Kemal tarafından kaleme alındığı için objektif değildir ancak anlatılanlar belgelere dayandırıldığı için kanıtlanabilir niteliktedir.

Nutuk, içerik olarak Kurtuluş Savaşı'nın bir özeti niteliğindedir. 1919'dan 1927 yılına kadar olan sürece ışık tutmaktadır. Bu yönüyle 8. sınıf T.C. İTA dersi konularına birinci elden bir kaynak teşkil etmektedir. Çünkü ele aldığı konular bu dersin konuları ve kazanımlarıyla neredeyse birebir uyushmaktadır. Nutuk, 8. sınıf T.C. İTA dersinin amaçları yerine getirmede ve öğrencilerde Milli Mücadele, Cumhuriyet ve Atatürkçülük gibi kavramlara yönelik bilinç oluşturmada faydalı olacaktır.

Nutuk, her Türk gencinin bilmesi ve okuması gereken bir eserdir. Öğrencilere bu eserin aşılması süreci 8. sınıf T.C. İTA dersinde başlamaktadır. Bu dersin anlatımında Nutuk'tan daha fazla yararlanmak gerekmekte ve öğrencilerin Nutuk'u bilmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde anlatılan konular somutluk kazanmış olacak ve öğrencilerin akılda tutma süresi de artacaktır.

Bu araştırmada da 8. sınıf T.C. İTA dersi konuları işlenirken Nutuk'tan, öğrencilerin bilgiyi somutlaştırmalarını sağlayacak olan alıntılara yer verilmiştir.

T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda, Bir Kahraman Doğuyor öğrenme alanında toplam dört tane kazanım bulunmaktadır. Ancak Nutuk, 1919-1927 yılları arasını kapsadığından bu öğrenme alanı için Nutuk'tan yapılacak doğrudan bir alıntıya rastlanmamıştır. Buna bağlı olarak da ders kitaplarına yansımamıştır. Öğretim programının ikinci öğrenme alanı Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar için toplam sekiz kazanım bulunmakta bunlardan üç tanesi çalışmanın birinci alt amacı olan I. Dünya Savaşı ve sonrası ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? sorusu ile uyushmakta ve bu alt amaç için Nutuk'tan yapılacak toplam sekiz tane alıntıya rastlanmıştır. Bu alıntılar, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu, Mondros Ateşkes Antlaşması karşısında sergilenen tutumu, Kuvay-ı Milliye'nin oluşum sürecini ve halkın aradığı çeşitli kurtuluş çarelerini Mustafa Kemal'in ağzından değerlendirmekte ve birinci elden kaynak teşkil etmektedir. Ders kitaplarında ise bu konularda yalnızca MEB tarafından hazırlanan kitapta bir tane alıntıya yer verildiği görülmüştür. Aynı öğrenme alanının diğer dört kazanımının ise çalışmanın ikinci alt amacı olan Milli Mücadele Hazırlık Süreci İle İlgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? sorusu ile uyushduğu görülmüş ve bu alt amaç için Nutuk'tan toplam otuz iki tane alıntı yapılmıştır. Bu alıntılar, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 gününden, Havza, Amasya, Erzurum ve Sivas'ta yaptığı çalışmalar

hakkında doğrudan bilgi vermektedir. Ayrıca Misak-ı Milli'nin kabulü, Büyük Millet Meclisi'nin açılması ve meclise yönelik isyanların bastırılması ile alınan önlemler hakkında da birinci elden kaynak teşkil etmektedir. Ders kitapları incelendiğinde ise MEB tarafından hazırlanan yayınlarda bu kazanımla uyuşan ikişer tane, Nev yayıncılık tarafından hazırlanan kitapta ise bir tane olmak üzere toplam beş tane alıntıya yer verildiği görülmüştür.

Programın üçüncü öğrenme alanı olan Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! için toplam yedi kazanım bulunmakta ve bu kazanımlardan beş tanesinin, çalışmanın üçüncü alt amacı olan, Milli Mücadele Dönemi ve sonrası konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? sorusu ile uyduğu görülmüş ve bu beş kazanım için Nutuk'tan toplam otuz altı alıntı yapılmıştır. Bu alıntılar içerisinde; Doğu ve Güney Cepheleleri'nde yaşanan gelişmeler, Batı Cephesi'nde yaşanan I. İnönü Zaferi, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Londra Konferansı, II. İnönü Zaferi, Kütahya Eskişehir Savaşı, Başkomutanlık Yasası, Tekalif-i Milliye Emirleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Ankara Antlaşması, Büyük Taarruz, Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Barış Antlaşması konuları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ders kitapları incelendiğinde ise MEB tarafından hazırlanan iki yayından birisinde İnönü Savaşlarına, Sakarya Meydan Muharebesi'ne ve Lozan Barış Antlaşması'na ait birer tane, Başkomutanlık Yasası'na ait iki tane olmak üzere toplam beş alıntıya yer verildiği görülmüştür. MEB tarafından hazırlanan diğer bir yayında İnönü Savaşları, Kütahya Eskişehir Savaşları, Tekalifi Milliye Emirleri ve Büyük Taarruz hakkında birer tane ve Sakarya Meydan Muharebesi'ne ait iki tane olmak üzere toplam beş doğrudan alıntıya yer veriliği görülmüştür. Nev Yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise Tekalifi Milliye Emirleri ve Lozan Barış Antlaşmasına ait birer tane alıntı yapılarak toplam iki doğrudan alıntıya yer verilmiştir.

Programın dördüncü öğrenme alanı olan Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye için toplam 9 kazanım bulunmakta ve kazanımlardan beş tanesi çalışmanın dördüncü alt amacı olan Çağdaşlaşan Türkiye ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? sorusu ile uyduğu görülmüş ve bu kazanımlar için Nutuk'tan toplam on dokuz alıntıya yer verilmiştir. Bu alıntılar, saltanatın kaldırılması, Ankara'nın başkent oluşu, Cumhuriyet'in ilanı, halifeliğin kaldırılması, 24 Anayasası, Medeni Kanun ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu gibi konular hakkında bilgi vermektedir. Ders kitapları incelendiğinde MEB tarafından hazırlanan iki kitaptan birinde Saltanatın kaldırılması konusuna ait iki ve gençliğe hitabe konusuna ait bir tane alıntı yapılarak toplam iki doğrudan alıntıya yer verildiği görülmüştür. Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise yalnızca Nutuk konusuna değinilmiştir.

Programın beşinci öğrenme alanı olan Demokratikleşme Çabaları için toplam üç kazanım bulunmakta ve bu üç kazanımın da çalışmanın beşinci alt amacı olan Demokratikleşme Çabaları ile ilgili konular Nutuk'ta nasıl değerlendirilmiştir? sorusu ile uyduğu görülmüş, bu kazanımlar için Nutuk'tan toplam on tane alıntıya yer verilmiştir. Bu alıntılar, Cumhuriyet Halk Fırkası ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması, Cumhuriyet'in ilanına verilen tepkiler, Atatürk'e karşı düzenlenen suikast girişimi gibi konular hakkında bilgi vermektedir. Ders kitapları incelendiğinde MEB tarafından hazırlanan iki ders kitabında da bu bulgulardan hiç birine değinilmediği, Nev yayıncılık tarafından hazırlanan ders kitabında ise Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurulması ve Halifeliğin kaldırılması konularında birer tane doğrudan alıntıya yer verildiği görülmüştür.

T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda yer alan altıncı öğrenme alanı olan Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası için toplam üç, yedinci ve son öğrenme alanı olan Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası içinse toplam beş kazanım bulunmakta ve bu kazanımlar için Nutuk'tan yapılacak doğrudan alıntılara rastlanmamıştır.

Çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde T.C. İTA Dersi Öğretim Programı'nda toplam otuz dokuz kazanım bulunmakta bu kazanımlardan yirmi tanesi çalışmanın alt amaçları ile uyumaktadır. Bu yirmi kazanım için de Nutuk'tan toplam yüz beş tane doğrudan alıntıya yer verilmiştir. Bu alıntılardan yalnızca yirmi altı tanesinin ders kitaplarına yansıdığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda T.C. İTA dersi konularının, Atatürk'ün bizzat kaleme aldığı Nutuk'ta yer alan konularla aynı olduğu ve Nutuk'un söz konusu ders için birinci elden bir kaynak olarak kullanılabileceği bu yüzden de TTKB'nin ders kitabı yazımına dair, kitaplarda konulara ayrılması gereken yer ile ilgili oranlar da göz önünde bulundurularak Nutuk'tan mümkün olduğu kadar fazla yararlanılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

5.1. Öneriler

1. Öncelikle Nutuk'u T.C. İTA dersi içinde daha etkili kullanabilmek için bu kitabın değeri öğretmenler tarafından öğrencilere doğru şekilde aktarılmalıdır.
2. Nutuk'un T.C. İTA dersi için birinci elden bir kaynak olduğu unutulmamalı ders kitaplarında ve ders anlatılırken gerekli yerlerde anlatılanlara kanıt oluşturması nedeniyle Nutuk içerisinden daha fazla alıntıya yer verilmelidir.

3. Hedef kitle olan 8. sınıf öğrencilerinin Nutuk'u okuması sağlanmalı bunun için kitabın, öğrencilerin yaşlarına uygun olarak kısaltılmış ve sadeleştirilmiş şeklinin her okul kütüphanesinde mutlaka birden fazla olacak şekilde yer alması sağlanmalıdır.
4. T.C. İTA ders kitaplarında Nutuk konusuna daha geniş bir şekilde yer verilmeli ve bu konuda etkinlikler hazırlanmalıdır.
5. Nutuk ve bunun gibi önemli kaynakların T.C. İTA dersi öğretiminde kullanımını artırmak için eğitim fakültelerinin ilgili bölümlerinin müfredatına Nutuk ve İnkılap Tarihi Öğretimi gibi isimlerle seçmeli ders eklenebilir.
6. Nutuk'u derste kullanırken daha etkili hale getirmek için yapılan alıntılar sırasında, konuşmaların geçtiği kişilerin resimlerinin gösterilmesi de kalıcılığı artırmada yararlı olabilir.
7. T.C. İTA dersi Nutuk'un yanında çeşitli görsel ve işitsel araç ve gereçlerle de desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akçakayalıoğlu, C. (1988). *Nutuk nasıl incelenmeli – nasıl tanıtılmalı ve öğretilmelidir?* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Alptekin, C. (1978). Erzurum kongresi. *Atatürk Dergisi*, 1(1), 35-49. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26025> sayfasından erişilmiştir.
- Altıkulaç, A. (2008). 8. sınıf T.C. inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinde bir öğretim tekniği olarak 'drama'. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Altıkulaç, A. (2014). *Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratların kullanımının öğrenme sürecine etkisi*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Arı, K. (2010). Mondros mütarekesi'nden sonra Anadolu'da sivil örgütlenme. *Atatürk'ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı-3*, 57-82.
- Arıburnu, K. (1997). *Sivas kongresi, Samsun'dan Ankara'ya kadar olaylar ve anılarla*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Atatürk, M. K. (2009). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Aydemir, Ş. S. (1981). *Tek adam*. İstanbul.
- Baydar, S. ve Öztürk, F. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük*. Ankara: MEB.
- Besler, B. (2010). Ulusal bağımsızlık savaşı'nın ilk adımı: Samsun 1919. *Uluslararası Atatürk'ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı-3*, 4-7.
- Cengiz, G. (2018). *Birinci dünya savaşında Çanakkale savaşlarının yeri ve önemi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Cihan, G. (2005). *Orta Öğretim Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi 1998 programında önerilen ders araç-gereçlerinin (materyallerinin) değerlendirilmesi ve öneriler*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çalışkan, E. (2006). *Sevr antlaşması görüşmeleri ve kabulünün İstanbul ve Anadolu basınındaki yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çelik, K. (2007). Millî mücadele'de iç isyanlar, vatana ihanet kanunu ve istiklâl mahkemeleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 10(40), 569-613. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/790/10136.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Çiçek, R. (1991). Erzurum vilayet kongresinde alınan kararlar ve etkileri. *Atatürk Yolu Dergisi*, 2(7), 513-537. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20785> sayfasından erişilmiştir.
- Demirezen, R. (2014). *8. sınıf T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde yeni yaklaşımlar dikkate alınarak hazırlanan etkinliklerin öğretmen ve öğrenci açısından incelenmesi (eylem araştırması)*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Dilek, D. ve Dilek, A. (2005). *Tarih öğretiminde ders materyali olarak nutuk. İlk ve ortaöğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri*. (Hazırlayanlar: Mehmet Saray, Hüseyin Tosun) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Doğan, N. (2008). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde tarihsel kanıt kullanımının etkililiği*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Doğaner, Y. (2005). Yüksek Öğretimde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersi Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Yeni Yaklaşımlar Hacettepe Üniversitesi Örneği. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21(62), 589-612. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/680916> sayfasından erişilmiştir.

- Dönmez, C., ve Altıkulaç, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ortaokul T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Konularının Öğretiminde Tarihsel Kaynakların Kullanımına Yönelik Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 923-942. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/209892> sayfasından erişilmiştir.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Dönmez ve Yazıcı. (2013). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Tarihi Karakterlerin Kullanımını Etkileyen Faktörler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 243-265. <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/219/makaleler/14/3/arastirmax-turkiye-cumhuriyeti-inkilap-tarihi-ataturkculuk-ders-kitaplarında-tarihi-karakterlerin-kullanimini-etkileyen-faktorler.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Dönmez, E. (2012). *Mondros ateşkes antlaşması'nın Milli mücadele'ye yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://www.yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Efe, İ. (2018). Mustafa Kemal Paşa'nın istiklal mücadelesinin ilk adımlarını attığı Samsun, Havza ve Amasya'daki icraatları. *Turkish Studies*, 13(24), 79-95.
- Ertan, T. F. (2016). Sevr ve lozan antlaşmaları hakkında karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (58), 21-37. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/56897/21898.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Hayta, N. ve Akhan, N. E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi veAatatürkçülük dersinde örnek bir uygulama: 'Bir devrin analizi: Nutuk'. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1049-1076.
- İnan, A. (1966). Büyük Nutuk'ta Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi. *Bellekten*, 30(120), 515-523. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/209915> sayfasından erişilmiştir.
- Jaeschke, G. (1971). *Kurtuluş savaşı ile İngiliz belgeleri*. (C. Köprülü, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kahramanoğlu, K. (1997). *Atatürk aydınlığı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

- Kılavuz, N. (2012). Mondros'tan Türkiye büyük millet meclisi'nin açılışına kadar Millî mücadele'nin siyasal gelişimi. *EKEV Akademi Dergisi*, 16(51). 61-72. <file:///C:/Users/admin/Downloads/Documents/acarindex-1423877880.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kılıç, F. (2003). Nutuk'un analitik bir incelemesi. *AIBU Journal of Faculty of Education*, 3(1), 132-141. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16902> sayfasından erişilmiştir.
- Kılıçoğlu, C. (2006). *Osmanlı'da son paşalar*. İstanbul: Kum Saati.
- Kocatürk, U. (1985). Büyük nutkun basılışı esnasında Atatürk tarafından yapılan iki düzeltme. *Atatürk Araştırma Merkezi*, 1(2), 609-614. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1148222> sayfasından erişilmiştir.
- Korkmaz, Z. (2009). Önsöz. *Nutuk içinde* (s. 19-25). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kurt, Ö. (2019). *T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük*. Ankara: Nev.
- Macfie, A. L. (1994). Ataturk. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 59, 368-368. doi:<https://doi.org/10.1017/S0041977X00031864>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2016). *T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Morin, A. and Lee, R. (2010). Constitutive Discourse of Turkish Nationalism: Atatürk's Nutuk and the Rhetorical Construction of the Turkish People. *Communication Studies*, 61, 485-506. <http://dx.doi.org/10.1080/10510974.2010.515895>
- Ortaylı, İ. (2018). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*. İstanbul: Kronik.
- Özçelik, M. (2006). *Türk basınında osmanlı devleti'nin birinci dünya savaşı'na giriş süreci*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özdemir, H. (2010). *Amasya belgelerini yeniden okumak*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Öztaş, S. (2018) Tarih derslerinde bir öğretim materyali: edebi ürünler. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2018(11), 27-41. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/461417> sayfasından erişilmiştir.

- Öztürk, C. (2005). *İlk ve orta öğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri*. (Hazırlayanlar: Mehmet Saray, Hüseyin Tosun) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Özüçetin, Y. ve Ataş, N. (2015). Meclis celse zabıtlarında sevr muahedesine karşı tepki ve yorumlar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 40-68. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16005> sayfasından erişilmiştir.
- Özüçetin, Y. ve Dağıstan, H. M. (2010). Meclis celse zabıtlarında kuva-yı milliye. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 3-30. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/233407> sayfasından erişilmiştir.
- Peker, N. (1955). *İstiklal savaşı'nın vesika ve resimleri*. İstanbul: Gün.
- Sepetcioğlu, T. E. (2015). Milli mücadele döneminde hacim muhiddin (çarıklı) beyin batı Anadolu'daki faaliyetleri. *Studies Of The Ottoman Domain*, 5(8), 48-67. <file:///C:/Users/admin/Downloads/SSRN-id2576095.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya kadar III*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Tarakcı, R. (2015). *Nutuk'un ikna teknikleri açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Taşyürek, M. (2008). *Hedefi meçhul cephe galiçya*. İzmir: Yitik Hazine.
- Tevetoğlu, F. (1987). *Atatürk'le Samsun'a çıkanlar*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Turan, M. (2012). Atatürk'ün Ankara'ya gelişi: "Milli temsil meselesi". *Gazi Akademik Bakış*, 5(10), 1-24. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73908> sayfasından erişilmiştir.
- Turan, R., Hayta, N., Çakmak, M. A., Dönmez, C., Şahin, M., ve Safran, M. (2007). *Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi*. Ankara: Gazi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.
- Türkmen, Z. (2000). 30 Ekim 1918 tarihli mondros ateşkes antlaşmasına göre Türk ordusunun kuruluş ve kadrosuna bir bakış. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2000(11), 615-632. <file:///C:/Users/admin/Downloads/Documents/14583.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Tüzün, H. (2008). *İlköğretim 8.sınıf T.C. inkılâp tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında (MEB Yayınları) Atatürkçülük bölümünün görsel materyallerle öğretilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Uzun, H. (2005). *Atatürk'ün nutuk'unun içerik analizi*. (Doktora Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Uzun, H. (2010). Samsun'dan Erzurum'a. *Atatürk'ü Çağdaş Yorumlama ve Anma Programı*-3, 42-162.
- Ülkü, M., Mutlu, Ö. ve Çetinkaya, F. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük*. Ankara: MEB.
- Ürküt, M. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük*. Ankara: Ata.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, B. (2006). *Nutuk'un fikri ve edebi açıdan incelenmesi*. (Doktora Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yılmaz M. S. (2005) *İlk, orta ve yükseköğretimde inkılap tarihi dersleri. İlk ve orta öğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: Mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri*. (Hazırlayanlar: Mehmet Saray, Hüseyin Tosun) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yılmaz, M. S. (2006). Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının ilköğretimde öğretimi. Y. Doğaner (Ed.), *Türk eğitim sisteminde Atatürkçülük ve Cumhuriyet tarihi öğretimi içinde* (s.24-44). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yurteri, H. (2012). *Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Materyal Kullanımı (1931-2008)*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://yok.tez.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

EK 1. MEB Ders Kitabı Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

3.2.4. Makûs Talih Değişiyor: II. İnönü Muharebesi (23 Mart - 1 Nisan 1921)

Yunan orduları İnönü'deki ilk saldırılarında Türklerin azim ve iradesini aşamamış bunun üzerine İtilaf Devletlerince Londra Konferansı düzenlenmişti. Londra Konferansı'nda Sevr Antlaşması'nı kabul ettiremeyen İngilizler, konferansı uzatarak Yunan ordusuna yeni bir taarruz hazırlığı için zaman kazandırdılar. Ardından da Anadolu'nun direncini kırmak için Yunan ordularını birkaç koldan harekete geçirdiler. Ancak İngiliz desteğiyle hareket eden Yunanlar, İnönü'de ikinci kez aynı sarsılmaz irade ve inançla karşılaştılar (Görse! 3.18). İlerleyemeyen Yunan kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldılar (Görse! 3.17). Yunan ordusunu takip eden Türk kuvvetleri düşmana önemli kayıplar verdirdi.

3.17 II. İnönü Zaferi kutlamaları, Ankara, 16 Nisan 1921

Türk ordusunun direncini ve milletimizin inancını gören İtalyan kuvvetleri II. İnönü Zaferi'nden sonra Anadolu'dan çekilmeye başladılar.

Meclis Başkanı Mustafa Kemal'in, II. İnönü Zaferi'nden sonra İsmet Paşa'ya çektiği tebrik telgrafı aşağıda verilmiştir. Telgraf metninden hareketle soruları cevaplayınız.

"Bütün dünya tarihinde, sizin İnönü Muharebelerinde üzerinize yüklendiğiniz görev kadar ağır bir görev yüklenmiş komutanlar pek azdır. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs (kötü) talihini de yendiniz. İstila altındaki talihsiz topraklarımızla birlikte bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatanseverliğinizin yalçın kayalarına çarparak paramparça oldu."

(Kemal Atatürk, Nutuk, s. 453)

1. Mustafa Kemal'in "işgal altındaki talihsiz topraklarımız" dediği yerler nerelerdir?

2. Mustafa Kemal "makûs talih" sözüyle neyi anlatmak istemiş olabilir?

3.18 Milli Mücadele'de Batı Cephesi'nde kullanılan uçaklarımız, 1921

EK 2. MEB Ders Kitabı Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

► MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

Savaşlardan söz edilirken sıklıkla kullanılan “cephe”, “cephe gerisi”, “topyekûn savaş”, “mühimmat” ve “lojistik” kavramlarını araştırınız.

Görsel 3.22: Fevzi (Çakmak) Paşa, (1876-1950)

Mustafa Kemal, hangi nedenlerle meclise ait yetkilerin kendisine verilmesini istemiştir? Açıklayınız.

4. BAŞKOMUTANLIK YASASI VE TEKALİF-İ MİLLÎYE EMİRLERİ

Kütahya-Eskişehir Savaşlarında alınan yenilgi ve ordunun Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmesi, mecliste tartışmalara neden olmuştu. Bazı milletvekilleri yenilgiden Mustafa Kemal'i sorumlu tutmuşlardı.

Buna karşılık, Mustafa Kemal şunları söylemektedir:

“Efendiler, gerçekten de tahmin ettiğim manevî sakinçalar hemen kendini gösterdi. İlk duyurluk Meclis'te belirdi. Özellikle muhalifler, kötünser nutuklarla feryada başladılar ‘Ordu nereye gidiyor, millet nereye götürülüyor? Bu gidişin elbette bir sorumlusu vardır, o nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı ve korkunç durumun asıl sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik.’ diyorlardı. Bu şekilde konuşan kimselerin dolaylı yoldan kastettikleri şahsın ben olduğuma şüphe yoktu.”

(M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, s.593)

Millî Savunma Bakanı Fevzi Paşa (Görsel 3.22) da mecliste komuyla ilgili olarak yapılan gizli oturumda söz alarak şunları söylemiştir:

“...Düşmanın ilerlemesine karşı, halkın tereddüt ve endişe etmesine yer yoktur. Düşmanın Anadolu içlerine doğru uzanmak isteyen kolları mezarlarına yaklaşıyor, bu yeni sefer düşmanın ölüm yolculuğudur.”

(Kâzım Karabekir, *Türk İstiklal Harbî*, 1974, s. 508)

Mustafa Kemal, Kütahya-Eskişehir Savaşlarındaki yenilginin sorumlusu olarak kendisinin gösterildiğini ifade etmektedir. Bu zor günlerde hiç düşünmeden vatanın kurtuluşu için bütün sorumluluğu alacaktır.

Mersin milletvekili Hüseyin Selahattin (Köseoğlu) Bey, mecliste Mustafa Kemal için “Ordunun başına geçsin!” görüşünü ortaya attı.

Tartışmaların giderek artması üzerine 4 Ağustos 1921 tarihinde mecliste yapılan gizli oturumda Mustafa Kemal, kendisini destekleyen milletvekillerine teşekkür ettikten sonra meclis başkanlığına bir önerge verdi. Bu önergede TBMM'nin yetkilerini (yasama, yürütme) fiili olarak kullanma şartıyla başkomutanlığı kabul edeceğini bildirdi. 5 Ağustos 1921'de Meclis tarafından çıkarılan bir kanunla başkomutanlık yetkisi 3 aylık bir süreyle Mustafa Kemal'e verildi. Bu yasanın ikinci maddesi: Başkomutan ordunun maddî ve manevî gücünü büyük ölçüde artırmak ve yönetimini bir kat daha sağlamlaştırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisinin bununla ilgili yetkisini meclis adına fiili olarak kullanabilir şeklinde düzenlenmiştir.

Mustafa Kemal mecliste başkomutanlık yetkisinin kendisine verilmesi üzerine şunları söylemiştir:

“...Ülusumuzu esir etmek isteyen düşmanları ne olursa olsun yeneceğimize olan iman ve güvenim, bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu tam inancımı yüce kurulunuza karşı, bütün millete karşı ve bütün dünyaya karşı ilan ederim...”

(M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, s.821) (Düzenlenmiştir.)

Kütahya-Eskişehir Savaşlarının kaybedilme nedenlerinden biri de ordunun silah, cephane ve araç gereç bakımından yetersiz olmasıydı. Mustafa Kemal'in başkomutanlık yasası ile TBMM'ye ait yetkileri üzerine almak istemesinin nedenlerinden biri de yasama yetkisini kullanarak ordunun ihtiyaçlarını karşılamaktı.

EK 3. NEV Yayıncılık Ders Kitabı Nutuk'tan Alıntı Yapılan Sayfa Örneği

2. Ünite Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar

2.5. MİLLÎ MÜCADELE'NİN HAZIRLIK DÖNEMİ

a. Genelge ve Kongreler

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı

Araştırınız

- Mustafa Kemal'in hangi görevler ile Samsun'a gönderildiğini araştırınız.
- Samsun'un Millî Mücadele'deki yeri ve önemi hakkında bilgi edininiz.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Mustafa Kemal Paşa, güneyde Yıldırım Orduları Grup Komutanıydı. Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra İstanbul'a döndü. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da iken yurdun işgalden kurtulması için arkadaşlarıyla çareler aradı.

O sırada Samsun ve çevresinde yaşayan Rumlar, Türk halkına saldırıyor ve dünya kamuoyuna da Türklerin kendilerine saldırdıklarını iddia ediyorlardı. İngilizler, bölgenin güvenliğini sağlanmasını istediler. Aksi takdirde bölgeyi işgal edeceklerini bildirdiler. Osmanlı Hükûmeti, İstanbul'da yaptığı çalışmalardan rahatsız olduğu Mustafa Kemal Paşa'yı Samsun'a göndermeye karar verdi. Çünkü Mustafa Kemal'in İstanbul'daki yurdu kurtarma girişimleri işgalci devletlerin ve Osmanlı Hükûmeti'nin hoşuna gitmiyordu.

2.16 Bandırma vapuru

Osmanlı Hükûmeti, Mustafa Kemal'i, Samsun yöresinde güvenliği ve düzeni sağlamak amacıyla geniş yetkilerle 9. Ordu Müfettişliği görevine atadı. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a hareket etmeden bir gün önce, İzmir Yunanlar tarafından işgal edildi. Mustafa Kemal Paşa bu olayı duyunca, hiç vakit geçirmeden 16 Mayıs 1919'da arkadaşlarıyla birlikte Bandırma vapuru ile Samsun'a hareket etti. Uzun ve zorlu bir yolculuktan sonra 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı.

Metin İnceleme

Nutuk'tan: Samsun'a Çıktığım Gün Genel Durum ve Görünüş

"1919 yılı mayısın 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir:

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup I. Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes antlaşması imzalanmış. Büyük Savaş'ın uzun yılları boyunca millet yorgun ve fakir bir durumda."

www.atam.gov.tr

Görüşünü Söyle

Nutuk'ta ülkenin durumu hakkında verilen bilgilere bakarak Millî Mücadele'de Mustafa Kemal'i ne gibi zorluklar beklemektedir? Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mustafa Kemal, 1927 yılında okuduğu Nutuk'ta Türk milletinin işgal altında yaşayamayacağını, bağımsız yaşayamamaktansa ölmeyi tercih edeceğini söylemişti. Bu sebeple Mustafa Kemal, Samsun'a çıkarken Millî Mücadele'nin parolasını "Ya istiklal ya ölüm!" diye belirlemişti.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..